

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Bakalářská práce

PARTYZÁNSKÝ ODBOJ NA SVRATECKU V LETECH

1944 - 1945

Vlasta Kynclová

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Lubor Václavů

2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci Partyzánský odboj na Svratecku v letech 1944 – 1945 vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Lubora Václavů. V seznamu literatury a pramenů jsem uvedla všechny použité podklady a materiály.

V Praze dne 20. června

vlastnoruční podpis autora

Mé poděkování na prvním místě patří především vedoucímu bakalářské práce PhDr. Luborovi Václavů za vstřícný přístup, cenné rady a připomínky, kterými přispěl k vypracování této práce. Dále bych chtěla poděkovat Janu Velíkovi ze Svratky, bez něhož by mnoho informací o partyzánském odboji na Svratecku zůstalo i nadále skryto. Na tomto místě musím dále poděkovat vedoucímu městského muzea ve Svratce Mgr. Martinu Mudrochovi, který mi poskytl mnoho cenných materiálů a dobových fotografií. Děkuji také Jiřímu Kudrnovi, bez něho by se mi nepodařilo získat jinou fotografii úplného oddílu Vpřed. Nemohu také zapomenout poděkovat Mgr. Jitce Bílkové za nezištnou pomoc v bádání v Archivu bezpečnostních složek na Struze a vstřícný přístup všech pracovníků Vojenského ústředního archivu. Tímto děkuji i Josefu Mičkovi za všechny materiály a entusiasmus, kterým mne při práci popoháněl neustále dopředu. Nesmím zapomenout na svou sestru, která mi pomáhala do poslední chvíle práci uzavřít po formální i celistvé stránce a na své rodiče, zejména pak maminku, která mě doprovázela na cestách za všemi pamětníky, které jsem navštívila. Tato práce by také nevznikla bez podpory mého přítele Jiřího Macha, jenž mi po celou dobu dodával množství optimismu, sebedůvěry a odhodlání práci dokončit.

Abstrakt

Bakalářská práce předkládá obraz partyzánského hnutí v regionu Svratecko v letech 1944 až 1945. Cílem mé práce je podat ucelený přehled o jednotlivých partyzánských oddílech, jejich činnosti a zapojení do Květnového povstání v roce 1945. Celá práce je členěna do pěti kapitol. Úvodní kapitola popisuje region Svratecko a počátky vzniku odbojového hnutí. V druhé kapitole jsou popsány partyzánské oddíly, jejichž činnost s tímto krajem úzce souvisela. Následující kapitola popisuje partyzánský oddíl Vpřed, protože centrem jeho působení byla právě Svratka. Čtvrtá kapitola je zaměřena na spolupráci partyzánských oddílů během Květnového povstání. Poslední kapitola je věnována občanům Svratky a okolních obcí, kteří se aktivně zapojili do odbojové činnosti.

Klíčová slova

Partyzánský odboj, Partyzánské oddíly, Mistr Jan Hus, Jan Kozina, Kirov, Zarevo, Stas, Vpřed - Orel, druhá světová válka, region Svratecko, Květnové povstání

Abstract

The bachelor thesis presents the Partisan Movement in the region of Svratka from 1944 to 1945. The main goal of the thesis is introduce the comprehensive overview of partisans' units, their activities and involvement in the May Uprising in 1945. The whole thesis is divided into five chapters. Introduction describes the region of Svratka and the beginnings of resistance movement. In the second chapter there is a description of partisans' units, whose work was closely related to this region. The following chapter describes partisan's unit Vpřed, because the center of its work was Svratka. The fourth chapter focuses on cooperation of partisans' units during the May Uprising. The last chapter is devoted to the citizens of Svratka, who were actively engaged in resistance activities.

Keywords

Partisan Resistance, Partisans' Units, Master Jan Hus, Jan Kozina, Kirov, Zarevo, Stas, Vpřed - Orel, World War II, the region Svratka, May Uprising

Obsah

Obsah.....	5
Úvod.....	7
1. Odboj na Svratecku za druhé světové války.....	10
2. Oddíly působící na Svratecku	13
2.1. Zarevo	13
2.2. Mistr Jan Hus.....	19
2.3. Kirov	26
2.4. Jan Kozina	29
2.5. Stas.....	35
3. Partyzánský oddíl Vpřed a jeho činnost na Svratecku.....	37
3.1. Výsadek oddílu	37
3.2. Spolupráce s místními skupinami a příprava na diverzní akce	40
3.3. Předávka zbraní dne 27. dubna 1945 a přímý boj s protivníky	42
3.4. Spolupráce s Františkem Novotným.....	45
3.5. Diverzní akce na železnici	45
3.6. Složení oddílu Vpřed	49
4. Konec druhé světové války ve Svratce, organizace svrateckého povstání.....	52
4.1. 5. května.....	52
4.2. 6. května.....	54
4.3. 7. května.....	57
4.4. 8. května.....	57
4.5. 9. května.....	58
4.6. Od 10. května do ukončení všech bojů.....	59
5. Pomoc občanů partyzánskému odboji.....	60

5.1. Josef Uher	63
5.2. Jan Velík	65
Závěr.....	68
6. Prameny	71
7. Literatura.....	73
8. Přílohy	77
8.1. Tabulky	77
8.2. Vybrané dokumenty z VÚA – VHA a Městského archivu Svatka	79
8.3. Přílohy oddílu Zarevo	83
8.4. Přílohy oddílu Mistr Jan Hus	84
8.5. Přílohy paradesantu Stas.....	86
8.6. Přílohy brigády Jan Kozina	91
8.7. Přílohy oddílu Vpřed – Orel	93

Úvod

Partyzánské hnutí v období druhé světové války zůstává dosud velkým tématem českých dějin. Ve své bakalářské práci se pokusím nastínit počátek a průběh partyzánského hnutí v posledních dvou letech druhé světové války na Svratecku.

Region Svratecko jsem pro svou práci zvolila, neboť je to prostředí, ve kterém jsem vyrůstala a sama jej dobře znám. Snad všechny okolní lesy, vsi i mnohé domy jsou poznamenány partyzánskou stopou. Bohužel se tu už ale nenachází mnoho přeživších, kteří na tyto parašutisty pamatují a mohou něco vypovědět.

Předložená bakalářská práce představuje historickou studii, která by měla podat určitý obraz o průběhu partyzánského hnutí v mém rodném kraji. Zpracováním jednotlivých kapitol se pokusím vnést trochu světla do válečných událostí Svratecka v průběhu posledních dvou let války. Výklad těchto událostí a má vlastní interpretace jsou výsledkem výzkumu archivních pramenů, ale i dalších dokumentů, jež se mi dostaly do rukou přímo od místních občanů či pamětníků, z nichž se mnozí tímto tématem zabývají.

Když jsem se o dané téma začala zabývat, nebylo jednoduché k informacím přistupovat objektivně. Existuje velké množství bibliografických i archivních zdrojů, které jsem musela podrobně prostudovat. Nutno ale podotknout, že před ani po listopadu 1989 se neobjevilo mnoho historických studií, které podávají ucelený pohled a nezbytné informace o fenoménu ozbrojených parašutistů, zápasících proti okupantům na území protektorátu za druhé světové války. Z prostudovaných knih pro mě byly přínosné především práce Jana Gebharta, Zdeňka Jelínka a Jiřího Šolce. Tito autoři se ve svých knihách opírají především archivní prameny a vzpomínky přímých účastníků odboje. Nejtěžší bylo naopak přistupovat k protipólům, jakými byli například autoři Žampach a Jurman. První z nich byl silný obdivovatel a propagátor partyzánského odboje, o druhém můžeme říci přesný opak. Svým kritickým soudem si v mnohých pasážích své knihy i protiřečí. V jednom odstavci se můžeme dočíst o zběsilém vraždění krvelačných šelem ze Zareva na Fryšavě a hned v následujícím se vysmívá Vpředu i občanům Svratky, neboť prý se zbaběle poschovávali při průchodu protivníka městem ve svých domech.

Mezi jednotlivými prameny jsem musela vyhledat právě ty skutečnosti, které mezi sebou nekorespondují. Následně bylo nutné prostudovat událost podrobněji a soustředit pozornost na

užší i širší souvislosti. Původních pramenů, které vznikly během války nebo krátce po ní, již není mnoho zachováno. Mnohé z nich byly také pozměněny.

Dnes, po více než pětadesáti letech, jež uběhly od konce druhé světové války, není zcela snadné se přiblížit k pravdě. Nejobsáhlejší sbírkou informací o sovětských partyzánských výsadcích v českých zemích je nepochybně část fondu 308. Je to jeden z hlavních pilířů mé práce. Studium pramenů mě tedy zavedlo do Vojenského ústředního archivu a také do Archivu bezpečnostních složek. Ale i v těchto institucích se nachází velké množství písemností, které vznikly až po válce a postrádají válečnou operační dokumentaci. V Archivu bezpečnostních složek jsou navíc v převážné míře tvořeny z dotazníků a přihlášek pro přiznání nároku plynoucích ze zákona č. 255/1946.¹

Dále jsem použila archivní materiály z místního svrateckého archivu, kterých bylo díky pečlivosti místního kronikáře Mgr. Mudrocha nasprááno veliké množství. Díky němu jsem mohla ve své práci použít cennou sbírku autentických fotografií.

Výčet archivních pramenů ukončím Státním okresním archivem ve Žďáře nad Sázavou a jeho sbírkami k druhému odboji na Žďársku. Je pravda, že i zde jsem získala množství užitečných dokumentů. Zaujala mne tu především sbírka vzpomínek jednotlivých účastníků odboje ve Žďáře nad Sázavou a jeho okolí.

Nenahraditelnou studnicí informací byl samozřejmě sám aktivní účastník partyzánského odboje čestný občan Svatky plukovník Jan Velík. Pomohl mi získat další úhel pohledu na věc. Díky němu jsem získala obraz skutečného představitele odboje, přesto však s velice střízlivým pohledem na minulost vzhledem ke svým mnohým životním zkušenostem. Poskytl mi další množství dokumentů, ke kterým bych se jinou cestou nemohla dostat. Navíc většina z nich vznikla do roku 1948 nebo až po roce 1989. Dalšími dvěma pamětníky, kteří doplnili obraz Svatky za druhé světové války, byli Jiří Kudrna ze Svatky a Vlastimil Kyncl st. ze Svratouchu.

Na závěr je o pramenech třeba uvést, že mnohé dokumenty a fotografie lze také nalézt v muzeu města Bystřice nad Pernštejnem.

Má práce je strukturovaná do jednotlivých kapitol a ty rozsáhlejší z nich jsou pak ještě členěny na podkapitoly.

¹ Zákon z 19. prosince 1944 o příslušnících československé armády a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození. Převzato z ABS CR

V první kapitole se ve stručnosti pokusím popsat situaci na Svratecku od začátku druhé světové války do příchodu jednotlivých partyzánských oddílů. V následující kapitole uvedu podrobnější informace o působení těchto oddílů ve Svatce a jí přilehlých obcích. Jednotlivé podkapitoly jsou pak věnovány oddílům, které se v blízkosti Svatky nacházely s přestávkami až do Květnového povstání. Byly jimi oddíly Zarevo, Mistr Jan Hus, Jan Kozina, Kirov a Stas. Jsou to oddíly, jejichž činnost se Svratecka týká pouze okrajově. Po krátkém uvedení každého z nich se pokusím vybrat jen ty skutečnosti, které s naším regionem souvisejí a podrobněji je popsat.

Partyzánský oddíl Vpřed - Orel byl do našeho kraje vysazen až v pozdější březnové vlně výsadků, přesto byl velkou podporou stávajících oddílů a v posledních dnech války se prokázal jako velice disciplinovaná vojenská jednotka. Celá třetí kapitola se věnuje právě oddílu Vpřed – Orel. Budu zde popisovat průběh výsadku, napojení se na ostatní skupiny, uvedu výčet diverzních akcí a blíže zde představím i vůdčí osobnosti tohoto oddílu.

Oddíl Vpřed – Orel nás plynule přenesl do Květnového povstání na Svratecku. Ve čtvrté kapitole tedy popíši povstání v tomto kraji den po dni, které díky dobré spolupráci partyzánů a místních občanů proběhlo ve Svatce velice klidně a bez zbytečného krveprolití. Neopomenutelné jsou také činy občanů Svatky i okolních obcí. Rozhodla jsem se jim tedy věnovat celou závěrečnou kapitolu. Myslím, že na jejich zásluhy bychom neměly zapomínat. A pravdou je, že bez pomoci místních by se nemohlo v našem kraji partyzánské hnutí tolik rozvinout. Poslední dvě podkapitoly jsou věnovány výrazným osobnostem odboje, jejichž činnost dalece přesáhla rámec našeho regionu.

Část práce věnovaná přílohám představuje v první řadě tabulkové soupisy jednotlivých skutečností, které jsem v knihách ani v dostupných pramenech nikde pohromadě nenašla. V závěru přílohové části jsem se rozhodla prezentovat galerii dobových fotografií, které by měly práci pomoci dotvořit celkovou autentičnost.

1. Odboj na Svratecku za druhé světové války

Svratka a její okolí se nachází v oblasti Českomoravské vrchoviny. Budeme-li tedy hovořit o odboji na Svratecku za druhé světové války, není možné tuto oblast vytrhnout z kontextu dění v celém kraji. Když se ale podrobněji seznámíme s rozvojem partyzánského hnutí na Českomoravské vrchovině, všimneme si zejména jeho nerovnoměrného rozložení. Oblast Žďárska a Jihlavska byla vzhledem k národnostnímu složení obyvatelstva pro odbojovou činnost nevhodná. Východně od města Žďár žila intenzivním partyzánským ruchem celá Dražanská vrchovina a na západ od ní i Železné hory. Oblast partyzánského hnutí se táhla od Prostějovska až po Kutnohorsko. Časté střídání kopců, strání, úvozů a potoků s různými lesními a skalními útvary vytvářelo pro partyzány relativně příznivé podmínky. Partyzánské velitelé, kteří v této oblasti působili, se shodli na tom, že s výjimkou jara roku 1945 umožňovaly zdejší přírodní podmínky nepozorovatelný pohyb malých skupin do šesti až osmi osob, pro větší partyzánské oddíly nebyly příhodné.

Ilegální činnost na Svratecku v době okupace byla zahájena jednotlivci. Z nich později vyrůstaly menší partyzánské oddíly, dorozumívající se prostřednictvím spojek. Prvními ilegálními zástupci na Českomoravské Vysočině byli: Karel Štainer krycím jménem Veselý, který jako velitel vojenské lyžařské hlídky znal terén Vysočiny a Dr. Josef Grňa² krycím jménem Vlk, jenž byl rovněž s Vysočinou obeznámen ze svého pobytu v Moravských Křižánkách. Tito jmenovaní se sešli v osadě Kobylí u Pusté Rybné 17. září 1942³ a projednali zde jak organizační, tak koncepční otázky projektované ilegální organizace. Jejich spolupráce se stala počátkem organizované skupiny, která vykonala v okupaci na Vysočině pozoruhodný úkol. Ilegální organizace Rada tří⁴ působila zejména na moravské straně Vysočiny, byla poměrně rozvětvená a její činnost podstatně ovlivňovala dosavadní rozvoj odbojového hnutí v této oblasti, a tedy i v oblasti Svratecka. Když se v roce 1943 začali v kraji objevovat uprchlí sovětští válečníci, opatrovala jim tato skupina úkryty, potraviny a šatstvo. Na podzim roku 1943 se na této činnosti podíleli Dr. Paperstein a architekt Šukal z organizace Úvod a také František Hyška ze Semil.

² VÚA – VHA, 308-81-1 – materiály R3.

³ GEBHART, J.: *Partyzáni v Československu 1941 – 1945*, s. 418.

⁴ Dále už R 3.

Na jaře roku 1944 začali intenzivně sledovat ilegální činnost konfidenti. Důsledkem toho bylo, že do ilegality přešel generál Josef Luža⁵ s rodinou. V krátké době další spolupracovníci: Eduard Soška, Ota Kavka (Zdeněk Bříza). Už v květnu zahájila skupina čilou korespondenci s Londýnem, kde žádala o hromadné shozy zbraní do připravených prostorů. V říjnu utrpěla tato skupina první velkou ztrátu. Byl zastřelen velitel Luža a krátce po něm ještě generál Svatoň a kapitán Soška.

„Dne 2. října 1944 byl protektorátními četníky v Hříšti zastřelen generál Vojtěch Boris Luža a jeho pobočník Josef Koreš. Dalšího úspěchu dosáhlo gestapo brzy potom. Dne 1. listopadu 1944 byl gestapem zastřelen v Pasekách u Proseče nástupce generála Luži, generál Svatoň a jeho pobočník generál E. Soška.“⁶

Po jejich smrti se stal velitelem pro oblast Horácka⁷ Zdeněk Bříza. V oblasti Svratecka působila tato skupina od května roku 1944. V listopadu 1944 se skupina přesunula na Moravu a její činnost se omezila na zpravodajství. Později byly z rozkazu vrchního velitelství k uctění památky padlých hrdinů přejmenovány skupiny: Horácko na „Skupinu generála Josefa Svatoně“ a Novoměstská na „Oddíl kapitána Sošky“⁸.

Na podzim roku 1944 už ale tábořily v okolí Svratky první partyzánské oddíly: Zarevo, který dorazil dne 12. prosince 1944 do Herálce a oddíl Jan Kozina, jenž se už v listopadu 1944 pohyboval nedaleko Trhové Kamenice a od 18. ledna 1945 působil nedaleko obce Kameničky. Skupina Jan Kozina se pod velením Kiše v oblasti Svratecka ještě neobjevila. V době, kdy přichází do Kameniček, už ve skupině velí Melnik. Kiš zůstává v oddílu Jana Husa. Dostáváme se tedy k další skupině, jež výrazněji ovlivnila poslední válečné dny na Vysočině a tou je Mistr Jan Hus. Tento oddíl byl na území České republiky vysazen 26. října 1944 poblíž Čáslavi a do okolí Svratky se přesunul krátce po výsadbě. Oddíl mistr Jan Hus úzce spolupracoval s oddílem Jan Kozina, který měl velmi nepříznivé podmínky seskoku a přišel o značnou část štábu. Oddíly mezi sebou komunikovaly pomocí vysílaček, ale i pomocí spojek, z řad místních občanů. Zmíněné výsadky, působily na našem území už od podzimu roku 1944, proto měly těžší podmínky pro realizaci svých plánů než skupiny, které se k nám dostaly až na jaře 1945, protože celou zimu probíhala německá protipartyzánská ofenzíva.

⁵ GRŇA, J.: *Sedm roků na domácí frontě*, s. 159.

⁶ FRAJDL, Jiří.: *Květnové povstání ve východních Čechách 1945*, s. 82.

⁷ Horácko je rozsáhlá etnografická oblast na rozhraní Čech a Moravy.

⁸ SÁDOVSKÝ, František.: *Svratecko v národním odboji*, s. 12.

Základním úkolem těchto skupin bylo organizovat partyzánské hnutí v dalších oblastech Čech, avšak převážná část desantů z jara 1945 měla provádět zpravodajský průzkum. Současně je však třeba zdůraznit, že i tyto zpravodajské výsadky plnily ve své podstatě organizátorskou úlohu v rozvoji partyzánského hnutí. Po zajištění opěrných základů a vytvoření zpravodajských sítí mezi obyvatelstvem, přecházeli jejich členové na partyzánský způsob boje zejména koncem dubna a počátkem května 1945.

Do okolí Svratky bylo vysazeno na jaře hned několik oddílů a mezi nimi byl i oddíl Vpřed, který svou činností podpořil vytvoření jednodílné partyzánské sítě na Svratecku. Na Českomoravskou vrchovinu dopadly v předjaří oddíly Charitonov 20. února 1945 u Rabštejnské Lhoty a paradesant Stas 20. února 1945, který dopadl nedaleko Heřmanče, ale krátce na to se přesunul do místa určení, a to do oblasti Železných hor. Na jaře 1945 byly ještě v našem regionu vysazeny oddíly Promin⁹ dne 26. března 1945 u Petrkova, Kirov 26. března 1945 u Praseku a oddíl Vpřed 27. března 1945, jehož první část dopadla na Moravské Svratce a druhá část u Petrkova. Posledním oddílem vysazeným o našem okolí byl Udar, který dopadl začátkem dubna 1945. Tyto nevelké skupiny, jež byly všechny vysazeny poblíž Svratky, se zanedlouho spojily a začaly spolupracovat na aktivním partyzánském odboji na Svratecku, v jejichž čele stál pro tuto oblast oddíl Vpřed, vedený majorem Orlem¹⁰.

V následující kapitole již budou detailněji představeny jednotlivé partyzánské skupiny, které měli větší podíl na odbojové činnosti v regionu Svratecko.

⁹ Výsadek Promin – Paprsek a Udar byly vysazeny v noci z 25. na 26. 3. 1945. Promin měl osm členů organizovaných pod velením kapitána Žerzděva a Udar devět příslušníků, jimž velel kapitán Markin.

GEBHART, Jan: *Partyzáni v Československu 1941 – 1945*, s. 467.

ŽAMPACH, Vojtěch.: *Partyzánské portréty*, s. 340.

¹⁰ Tato velká výsadková akce byla obdobná partyzánskému náporu na Slovensko koncem července 1944 a to nejen svým rozmachem, ale i situací, jež byla charakteristická činností silných partyzánských jednotek v místě nových výsadků a všeobecným pozdvižením v masách. BENČÍK, Antonín.: *Partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války*, s. 387.

2. Oddíly působící na Svratecku

Oddíly, které svou činnost rozvíjely nedaleko Svratky, měly mnohdy větší zásluhy v jiných regionech. Protože jsem svou práci ale lokálně vymezila jen na Svratecko, popíši u daných oddílů zejména jejich činnost v našem regionu. Oddíly Mistr Jan Hus, Jan Kozina, Zarevo, Kirov a Stas byly místním občanům na konci války velice dobře známy. Oddíl Mistr Jan Hus se společně se Zarevem objevil v našich lesích jako první, a to už na podzim 1944. S krátkými přestávkami zde setrval v podstatě až do konce války. Zarevo v čele s majorem Faustovem si také na samotínské hájovně už na podzim 1944 vytvořilo velice silnou základnu, do níž se po několika měsících své jarní nepřítomnosti vrátili na konci války. I Další jmenované oddíly se během své působnosti na Vysočině stačily projevit výrazněji než oddíl Vpřed – Orel, ale právě oddíl majora Orla měl největší význam pro Svratku a její okolí, proto jsem mu věnovala samostatnou kapitolu. Výsadek Vpřed – Orel úzce spolupracoval se skupinami Kirov a Stas. Jejich činnost v našich lesích byla od března do konce války společná. Proto budou zejména tyto dva oddíly prostupovat i do třetí kapitoly.

2.1. Zarevo

Jednotka Zarevo operačně podléhala partyzánskému štábu při vojenské radě 2. ukrajinského frontu, jejímž základem byl desetičlenný desant zvláštního určení, s úkoly převážně zpravodajskými a diverzními.¹¹ Později se na Oravě k Zarevu připojil ještě Čech František Samek.¹² Jednotka se účastnila Slovenského národního povstání a v listopadu 1944 se přesunula odvážným pochodem z těchto míst až do oblasti Žďárska, kam dorazila 12. prosince.¹³ V čele stál kapitán Rudé armády Pavel V. Fedorov krycím jménem Faustov a se svou jednotkou v průběhu první poloviny prosince velice posílil partyzánské hnutí na Českomoravské vrchovině. Podle původních pokynů měli zbudovat opěrnou základnu na Vysočině, navázat spojení a předávat zpravodajské informace především vojenského

¹¹ Zarevo byla jednotka výhradně zpravodajská a diverzní, pověřená ještě dalšími speciálními úkoly. Jako taková neměla tedy ve své náplni zakládat ve svém operačním prostoru ilegální revoluční národní výbory. JELÍNEK, Z.: *Partyzánský oddíl zvláštního určení Zarevo*, s. 96.

¹² František Samek zvaný Volod'a byl příslušníkem 2. československé paradesantní brigády v Jefremově. Jeho působení v Zarevu končí 21. prosincem. U Krasic byl těžce zraněn a zajat nepřítelem. Byl vězněn až do konce války. Po svém propuštění se 10. května vydává do Herálce hledat zbytek své jednotky. ŠOLC, J.: *Za frontou na Východě*, s. 271.

¹³ KROUPA, V. a kol.: *Český antifašismus a odboj*, s. 336-337.

charakteru. Těžko lze ve stručnosti popsat činnost této jednotky, a proto jsem se zaměřila pouze na nejdůležitější skutečnosti, které se v zásadě týkají regionu Svratecko.

V noci z 11. na 12. prosince 1944 došla jednotka Zarevo do osady Samotín, kde našli vřelé přijetí u místních obyvatel, kteří jim poskytli potřebnou pomoc a podporu¹⁴. Tato osada se také později stala opěrným bodem celé jednotky.

Následujícího dne 13. prosince opustili osadu a vydali se na západ. Doprovodem jim byli František Kakač¹⁵ a František Zástěra, kteří jim nesli vysílačku a zásoby. Oddíl se rozdělil, první část odešla do Cikháje a druhá se vydala do Herálce, kde partyzáni přepadli četnickou stanicí a četníky odzbrojili, vzali si jejich uniformy a zbraně. V heráleckých obchodech se pak zásobili potravinami a cigaretami. V přestrojení za protektorátní četníky se v nákladním autě občana Františka Chylíka vydali na delší cestu po trase Cikháj, tady se připojila i první část jednotky a uprchlík z totálního nasazení cikhajský občan Adolf Ptáček, bratranec hajného Adolfa Hamana. Dále partyzáni pokračovali po trase Škrdlovice, Ždírec, Chotěboř, Vilémov. U rozcestí Třebešice opustili vůz, protože se rozednilo a plánovanou akci nebylo možné dokončit. Chylík a jeho spolujezdec Kadlec, který byl rovněž v přestrojení a řidiče navigoval, se vydali zpět do Herálce.¹⁶

Vraťme se ale k první skupině, která dostala za úkol najít nové spojky oddílu v partyzánské obci Cikháj a získat zde informace o dalších partyzánech, kteří se pohybují v této oblasti. Také na Cikháji je první setkání se Zarevem zaznamenáno právě dne 13. prosince 1944, kdy nesla dcera dřevaře Josefa Vajse – vdova Marie Beránková, svému otci do lesa oběd. Na lesní cestě byla zastavena dvěma muži, kteří si od ní vyžádali jídlo. O překvapivém setkání Marie ihned vyprávěla svému otci a ten okamžitě kontaktoval hajného Hamana. Brzy zjistili, že oni dva neznámí byli zástupci desantu zvláštního určení Zarevo – Velitel P. V. Fjodorov a náčelník štábu Vladimír Kadlec, kteří kromě spolupráce chtěli navázat kontakt s husovci.¹⁷ Štáb Zareva přinesl do Cikháje vysílačku, zásoby potravin a munice. Tato část štábu se ještě zastavila v domku Josefa Vajse.¹⁸

¹⁴VÚA – VHA, PJ 138b, Hlášení obyvatel Samotína F. Fialy, F. Zástěry, F. Bukáčka o spolupráci s partyzány ze 7. 6. 1945.

¹⁵ VÚA – VHA, f. 34/46 Sb., čj. 54020/46 Kakač František, čj. 54020/46 Tlustoš Jan.

¹⁶ HEGENBART, R.: *Na statečnost občanů nezapomínáme*, www.hegenbart.cz [10-6-2011]

¹⁷ VELÍK, J. *Partyzánské obce Žďár nad Sázavou-Partyzánská obec – Cikháj*, s. 13.

¹⁸ VELÍK, J.: *Partyzánské obce Žďár nad Sázavou-Partyzánská obec – Cikháj*, s. 13 – 14.

Po odjezdu Chylíka se celý štáb usídlil v osadě Dvorecko u Bohdanče a odtud velitel dvakrát denně vysílal jednotky směrem na Prahu. Radisté pak posílali nové informace sovětským vojákům. Rozvědka zjistila, že se na bohdanečské četnické stanici zdržuje známý spolupracovník tábořské služebny gestapa, četnický strážmistr Jaroslav Schmiedl. Partyzánům se podařilo Schmiedla zadržet. Posléze ho odsoudili k smrti a zastřelili. Později se zdržovali v jedné z osad obce Havlíčkova Borová, v Peršíkově. Tamní hajný František Janáček se svou ženou Antonií¹⁹ partyzánům vytvořil další opěrný bod.²⁰

Koncem prosince se Zarevo přesunulo opět na Cikháj. Tady se měli partyzáni v čele s Faustovem sejít s druhou částí skupiny, která byla z Peršíkova vyslána s diverzními úkoly o pár dní dříve. Setkání obou skupin se bohužel na Cikháji neuskutečnilo, protože skupina ve složení Bukin, Balakirev, Danilov, Chabijev a Samek byla v obci Krasnice v domku hajného Jindřicha Hona vyzrazena a následně zlikvidována gestapem.²¹

Skupina v čele s Faustovem navazuje na Cikháji nový kontakt s hajným Karlem Jaitnerem, v jehož hájovně se všichni ukrývali 11 dní. Faustovci zjistili velice rychle, jak moc jsou pro ně informace od Karla Jaitnera důležité, a tak ho zanedlouho přijali za člena svého oddílu. V Cikháji dne 30. prosince 1944 navázalo Zarevo první kontakt s partyzánskou organizátorskou jednotkou. Setkali se zde se zástupci brigády Mistr Jan Hus, konkrétně s Pichem Tůmou a společně posoudili předpoklady pro další možnosti rozvoje hnutí na Českomoravské vrchovině.

Na základě dobrých informací, které Zarevu Karel Jaitner přinášel, podnikli partyzáni diverzní akci. Na Nový rok 1945 se převlečení za německé četníky vydali na lyžích do výtopny na nádraží ve Žďáře nad Sázavou. Vyhodili zde do vzduchu čtyři lokomotivy. Cestou zpět se partyzáni zásobili v Zámku Žďáru chlebem, masem a jinými potravinami.²² Zakrátko vypsal Němci na dopadení Ivana Hrozného²³ odměnu ve výši 100 000 korun. Němci také připravili odvetné pročešávací akce hájoven a samot v okruhu 20 kilometrů od Žďáru nad

¹⁹ Hajný Janáček pomáhal i skupině Mistra Jana Husa V lednu roku 1945 byl Janáček ale spolu s dalšími třemi náhodně vybranými obyvateli Peršíkova zatčen a až do konce války vězněn pro podezření ze spolupráce s partyzány.

²⁰ GEBHART, J.: *Partyzáni v Československu 1941-1945*, s. 434

²¹ Tento zátah gestapa přežili pouze Chabijev a Samek. František Samek byl ještě toho dne vyslýchán v místním hostinci velitelem pardubického gestapa Fritschem. Nic ale nevyzradil. Byl přemístěn do pankrácké věznice a dočkal se osvobození. Stejně štěstí měl i partyzán Chabijev. JELÍNEK, Z.: *Partyzánský oddíl zvláštního určení Zarevo*, s. 87.

²² Tuto diverzi provedla skupina ve složení Belov, Kadlec, Bolotin, Kuleš, Procházka, Kurasov, Pavlovskij.

²³ Krycí jméno Vladimíra Kadlece.

Sázavou. Partyzáni se hned 3. ledna 1945 přesunuli zpět na Samotín ke Kakačům. U nich zůstali do 11. ledna 1945.²⁴

Během ledna 1945 začalo Zarevo rozvíjet značnou diverzní činnost, která se později soustředila na širokou oblast mezi Žďárem nad Sázavou, Poličkou a tehdejším Německým Brodem.²⁵ Vedle diverzí na železničních tratích to byly hlavně případy průmyslových závodů a lihovarů.

Samotín se postupně stával nejdůležitější základnou Zareva. S přestávkami tu partyzáni pobývali až do 10. března. Často se tu objevovali i partyzáni skupiny Mistr Jan Hus, s nimiž se společně nadále podíleli na usměrňování procesu pro vznik ucelené českomoravské partyzánské oblasti. Dále také úzce spolupracovali s oddílem Jana Koziny, s nimiž se také podíleli na mnohých diverzních akcích.

Skupiny Zarevo a Jan Kozina působily až do března ze základny v Samotíně. Dne 7. března se tady objevil provokatér vydávající se za uprchlého válečného zajatce. Sháněl informace o partyzánech a poté z obce zmizel. Následujícího dne se zde vyskytlo dalších asi pět podezřelých osob a 10. března obec obklíčili příslušníci ZbV-Kommanda 28 (Zur besonderen Verwendung/Oddíl ke zvláštnímu použití) společně s Jagdkommandem z Nového Města na Moravě. Partyzáni však byli včas varováni a přemístili se na kótu 811, Malínská skála.²⁶ Domovní prohlídky v obci byly neúspěšné a celá akce tak nakonec vyzněla naprázdno.²⁷

Z Malínské skály se partyzáni přesunuli v noci na 14. března do obce České Křižánky, odtud pak po přestřelce s nepřítelem dále směrem na Tišnovsko, kde navázali kontakty s oddílem Jermak.²⁸ Přesun na Tišnovsko byl zahájen dne 16. března, kdy celá situace v okolí Samotína, Světnova a Fryšavy nasvědčovala tomu, že je celý štáb sledován a další akce nepřítele na sebe nenechá dlouho čekat.²⁹

²⁴ VÚA – VHA, PJ sign. 152, Vzpomínky Karly Jaitnerové.

²⁵ JELÍNEK, Z.: *Partyzánský oddíl zvláštního určení Zarevo*, s. 97.

²⁶ Na Malínské skále přijalo Zarevo do oddílu 4 nové členy. Byli to Pavel K. Kosovcev, Fjodor K. Zajcev, Alexej V. Dolju a Andrej T. Prokopenko.

²⁷ JELÍNEK, Zdeněk: *Partyzánský oddíl zvláštního určení Zarevo*, s. 103 – 105.

²⁸ Jednotka Jermak se vytvořila kolem stejnojmenného organizátorského výsadku ze SSSR, který seskočil v počtu 15 osob 30. září 1944 v Rakoveckém údolí u obce Račice na Vyškovsku. Jeho členy byli: N. I. Dmitrijev, M. F. Petrovskij, L. J. Železnjak, Z. Nowacki, N. V. Ivanovová, A. J. Paršinová, D. M. Šapovalovová, G. M. Žukov, A. J. Fursenko, K. R. Nikolskij, N. Iljin, R. V. Chlud, G. S. Litviško, F. M. Mitin a J. K. Kolomijec. KROUPA, V. a kol.: *Český antifašismus a odboj*, s. 319-320.

²⁹ SKLENÁŘ, J.: *Partyzánské obce Žďár nad Sázavou, Partyzánská obec-Fryšava*.

Němečtí četníci opustili Fryšavu 5. května a hned vzápětí byly vytvořeny zátarasý a u nich hlídky. Na Fryšavu se Zarevo vrátilo v počtu 39 mužů až 6. května 1945, jeho příslušníci zde ihned zorganizovali pro místní muže výcvik s ukořistěnými německými i sovětskými zbraněmi. Dne 8. května se na Fryšavě konaly oslavy konce války, ale následující den ukázal, že to byly oslavy předčasné. V ranních hodinách 9. května bombardovalo sovětské letectvo ustupující německou armádu v Novém Městě na Moravě. K první přestřelce došlo už v dopoledních hodinách, ale pouze mezi hlídkujícími občany Fryšavy u zátarasů a německými vojáky. Na obou stranách byli padlí a ranění.³⁰ Po tomto incidentu přijela do Sněžného partyzánská spojka a oznámila, že se k vesnici blíží silný oddíl příslušníků SS v počtu asi 200 mužů i s obrněným automobilem. Byla to část elitní divize Totenkopf, deroucí se na západ, do zajetí Američanů. Velitel Zareva Faustov zorganizoval skupinu partyzánů včetně místních občanů k přepadu tohoto oddílu. Zaujali bojové postavení v prostoru Dolního obecního lesa, ale pro nedostatek času nemohli útok podniknout. Tím se stalo, že oddíl SS vešel do vesnice v sevřeném útvaru. Jeden z podnapilých partyzánů snad vystřelil z okna do kolony a Němci samozřejmě sáhli po zbraních. K boji tedy došlo přímo ve vsi. Němci se mohli krýt domy a partyzáni se naopak ocitli v nechráněném prostranství za vsí. Přestřelka trvala minimálně dvě hodiny, přinesla smrt mnoha Němcům, ale osm padlých bylo i na straně partyzánů.³¹ Zbytek odzbrojených německých vojáků partyzáni odvedli k hájovně, kde se říká Za Revírem a tam je zastřelili. Přesný počet zavražděných Němců je dosud neznámý. Vcelku nedávná exhumace prokázala nalezených 113 těl.³²

³⁰ V Dolním lese svým zraněním podlehl věrní pomocníci Zareva Ladislav Kakač a Antonín Sláma. Dále zde byl další občan, Oldřich Havlík, těžce raněn. V Horním lese padli Ladislav Zrůst a Rudolf Sáblik. Dalších pět občanů bylo zraněno. VÚA – VHA, 308-57-6, Materiály oddílu Zarevo.

³¹ Mezi nimi byl i český partyzán František Procházka, sovětský partyzáni Petr Jakovlevič Samardin, Vladislav Petrovič Gorodnin a další dva sověšší partyzáni neznámého jména. Těžce zranění byli náčelník štábu Vladimír Kadlec, lékař štábu Grigorij Pavlovskij a Antonín Fiala z Fryšavy.

³² V dostupných materiálech oddílu jsem nejčastěji narazila na počet 129 mrtvých.

Obrázek 1 Pomník oddílu Zarevo na fryšavském hřbitově ³³

Aktivita partyzánského oddílu Zarevo byla značná. Oddíl patřil k nejúspěšnějším jednotkám v českých zemích. V době svého působení v nepřátelském týlu údajně zničil 18 vlaků, 22 lokomotiv a 120 vagónů, dále 27 plošinových vagónů s vojenskou technikou, 6 mostů a 3 vedení vysokého napětí. Vyřadil z provozu 4 lihovary a pobil kolem 1000 nepřátelských vojáků a důstojníků (mnohé akce byly uskutečněny v součinnosti s brigádami Mistr Jan Hus a Jan Kozina).³⁴

Tabulka 1 Oddíl Zarevo

Složení oddílu Zarevo ³⁵		
Jméno	Krycí jméno	Funkce
Pavel V. Fedorov	Faustov	velitel oddílu
Vladimír F. Kadlec	Ivan Hrozný, Komov	náčelník štábu
Valerij I. Bukin	Bobrov	politický komisař
Alexej M. Belov	Borisov	velitel diverzní skupiny
Boris M. Žižko	Žolin	velitel diverzní skupiny
Denis G. Kuleš		průzkumník
Nikolaj V. Bolotin		průzkumník
Alexandr I. Danilov		průzkumník
Ivan V. Teterin		radista
Jurij F. Uljev		radista

³³ VÚA – VHA, 308-57-6, materiály skupiny Zarevo.

³⁴ KROUPA, V. a kol. : *Český antifašismus a odboj*, s. 337.

³⁵ VÚA – VHA, 308-57-6, materiály skupiny Zarevo, JELÍNEK, Z.: *Partyzánský oddíl „zvláštního určení“ Zarevo*, s. 25.

2.2. Mistr Jan Hus

Příprava tohoto sboru probíhala v Kyjevě a na letecké základně v Řešově. Skupina byla zformována 22. září 1944 pod velením kapitána A. V. Fomina³⁶ a její výsadek měl dvanáct členů. Úkolem výsadku bylo organizovat partyzánské hnutí a bojovou činnost, dále pak provádět politickou práci a ustavovat ilegální národní výbory. Skupina prováděla destrukce na místních komunikacích, poškozovala válečnou výrobu a vykonávala zpravodajskou činnost pro štáb 1. ukrajinského frontu, kterému byla podřízena.³⁷

Výsadek tohoto oddílu se povedl až na třetí pokus dne 26. října 1944, oficiální místo seskoku – Dolní Podolí. Byl proveden ve dvou šestičlenných skupinách a za nimi pak byly shozeny vaky s nákladem. Jediná lékařka Lydie Smyková se při seskoku zranila a s jednotkou se shledala až v polovině listopadu.³⁸

Seskočili mezi obce Podhořany, Lovčice a Strakoč, následně postupovali směr Čáslav a Heřmanův Městec. Hned druhý den 27. října 1944 se spojili s obyvateli z obce Lipovec. V domě Josefa Ouřeckého čp. 21 také proběhla 28. října schůze, na níž byl zřízen první ilegální národní výbor a také tu bylo rozhodnuto o zřízení dalších tří národních výborů, a to v obcích Licoměřice, Tuhov a Bousov.³⁹ Této schůze se také zúčastnili obyvatelé Lipovce manželé Ouřeckých, jejich neteř Věra Pilařová, manželé Bromovi a učitel Jirák z Licoměřic a cestář Polák z Bousova.⁴⁰

³⁶ Alexandr Vasiljevič Fomin, narozený 26. června 1917, tedy sedmadvacitiletý major rudé armády, zkušený voják a samozřejmě člen KSSS. Pocházel z malé vesničky Proňko v Orenburské oblasti, národností Čuvaš. Ve své vojenské službě byl převeden do operační skupiny, dislokované partyzánským štábem k válečné radě 51. armády, a později přímo do výzvědných jednotek, působících na okupovaných územích. ŽAMPACH, V. *Partyzánské portréty*, s. 223.

³⁷ GEBHART, J.: *Partyzáni v Československu 1941-1945*, s. 360.

³⁸ SLÁDEK, O.: *Ve znamení smrtihlava*, s. 148.

³⁹ Okresní muzeum Žďár nad Sázavou, fond P (partyzánské hnutí na Žďársku), Tůma, Historická črta partyzánské brigády Mistr Jan Hus.

⁴⁰ Jejich spojky se pro tuto oblast stali manželé Bromovi, Jaroslav Ouřecký a Věra Pilařová. ČERNÝ, K.: *Říkali mu Ivan – učitel*, s.14.

Následně postavili bunkr v lese u Lipovce, kde čtyři z oddílu zůstali a měli za úkol vytvořit ilegální síť civilistů. Velitelem této skupiny se stal Kolesnik.⁴¹ Ostatní putovali po hřebenech Železných hor k Velkému Dářku a Krucemburku do Žďárských vrchů, při cestě zanechali dva ze svých lidí ve Velkém Bradle, kteří dostali za úkol ověřit existenci ilegální organizace v Hlinsku a v Chrudimi. V prostoru 40 km byly tedy vytvořeny tři základny.⁴²

Svratecka se ale týkalo centrum partyzánské skupiny vytvořené 2. listopadu 1944⁴³ na Kamenném vrchu, kótě 801. Sem byla vyslána čtyřčlenná skupina ve složení Nikolaj Chimič, Konstantin Korovin, Ivan Jemeljanov a Nikolaj Šustov. Úkolem skupiny bylo provést průzkum v okolí základny na Kamenném vrchu, pak dále proniknout na východ k Novému Městu na Moravě a tam se pokusit vytvořit novou základnu.⁴⁴ Na Kamenném vrchu byly také postaveny podzemní skrýše, jež se později staly útočištěm pro další oddíly, které v těchto místech během války působily.⁴⁵

Dne 6. listopadu se tato rozvědková paravýsadka M. J. Hus dostala v polesí Vortová do prvního bojového kontaktu s nepřáteli. Právě v tento den zde byl na lovu komisař pardubického gestapa Fritsche s lesmistrem Ůberlem a vrchním lesmistrem Wolitzerem. Partyzáni neváhali a začali po neznámých mužích střílet. Ti se ale nenechali zaskočit a palbu opětovali ze svých loveckých pušek a služebních pistolí.⁴⁶ Partyzány stačili zahnat a jednoho z nich zranit. Pamětníci k této skutečnosti dodávají, že Němci vyšli z boje jako vítězové. Po souboji se

⁴¹ CHMELA, M.: *Naplněný čas života*, s. 20.

⁴² VÚA – VHA, 308-87-2 Materiály oddílu Mistr Jan Hus.

⁴³ HEGENBART, R.: *Cikháj ve 2. světové válce a problémy po jejím skončení*, s. 23.

⁴⁴ JELÍNEK, Z.: *Partyzánské organizátorské desanty v českých zemích v letech 1944-1945*, s. 85-86.

⁴⁵ První bunkr pomáhali partyzánům stavět Petr Brázda a Jan Mucha z Herálce. Ti pak také partyzánům donášeli potřebné jídlo a šatstvo. Městský archiv Svratka – Materiály k období 2. světové války. VÚA – VHA, 308-87-2, Vzpomínky Petra Brázdy z Herálce.

⁴⁶ Tato skutečnost vysvětluje postřehy M. Picha Tůmy, který celou situaci zkrásně líčí ve své knize *Útěk a návrat*, kde popisuje v první řadě jednoho protivníka, který se zákeřně převlékl za hajného, aby tak mohl získat potřebné informace. Ale partyzáni, dle Tůmova vyprávění, nepřítele poznali samozřejmě už na dálku a ihned po něm začali střílet.

Němci vydali rovnou do Vortové, odkud podali hlášení na okresní četnické velitelství v Chrudimi.⁴⁷ To ve své relaci ze dne 7. listopadu 1944 mimo jiné uvádí:

„6. listopadu 1944 kolem 15. hodiny narazila lovecká společnost na českomoravské hranici na kótě 801 v katastru obce Vortová (okres Chrudim) a Vojnův Městec (okres Nové Město na Moravě) na partyzánskou skupinu. Partyzáni stříleli na tři myslivce pravděpodobně ze samopalů a uprchli. Komisař pardubického gestapa Fritsche, lesmistr Überle a vrchní lesmistr Wolitzer z Pardubic rovněž použili zbraně. Bylo vypáleno asi 30 ran. Dle údajů komisaře Fritsche byl jeden partyzán pravděpodobně poraněn. Žádný člen lovecké společnosti nebyl zraněn. K pátrání byly údajně nasazeny dvě čety vojska.“⁴⁸

Na základě tohoto hlášení byla zorganizována mohutná pátrací akce od obce Vortová, přes Cikháj⁴⁹ do Škrdlovic a Karlova.⁵⁰ Partyzáni se i přes tuto událost dokázali bez ztrát přesunout blíže k Devíti skalám.

O týden později, tedy asi v polovině listopadu se Chimičova skupina objevila v lesích u vesnice Cikháj, která se stala jednou z nejvýznamnějších partyzánských obcí na Žďársku. Na první setkání s oddílem Mistr Jan Hus vzpomíná cikhájský občan Jaroslav Opat, uprchlík z kárného tábora v Břežanech, který tajně pracoval v lese jako lesní dělník.⁵¹ Na lesní cestě byl zastaven čtyřmi partyzány, kteří chtěli dovést za Karlem Jaitnerem.

„Vezl jsem je na saních, když se před námi objevili dva muži. Tři partyzáni stačili za jízdy vyskočit, čtvrtý zůstal na saních. Ukázalo se, že ti dva byli nadlesní Karel Němec a hajný Cempírek a že se s partyzány dobře znají. Právě Karel Němec doporučil Chimičovi Karla Jaitnera. Pak jsem partyzány odvezl na Cikháj a ukázal jim na jejich přání obydlí Karla Jaitnera.“⁵²

Dne 12. listopadu bylo navázáno spojení na sourozence Jaitnerovi z Cikháje. Hajný Jaitner byl pověřen, aby vybudoval zpravodajskou síť na Novoměstsku. Svůj úkol dokázal splnit

⁴⁷ ČERNÝ, K.: *Říkali mu Ivan-učitel*, s. 16.

⁴⁸ Okresní muzeum Havlíčkův Brod, Fond 8-2, fonogram četnického velitelství v Chrudimi ze 7. listopadu 1944.

⁴⁹ Cikháj je podhorská vesnice, která leží ve výšce 675 m. n. m. a je obklopena hřebeny (Žákova hora 810 m, Šindelný vrch 806 m, Tisůvka 792 m, Kašovka 724 m). Leží 11 km severně od Žďáru nad Sázavou. Cikháj má 117 obyvatel. Název obce odvozen z německého výrazu Ziegenhein, Kozí hájek, přeneseně „paseka“. Území patřilo od počátku k žďárskému klášteru, výslovně je zmiňováno v roce 1368, kdy zde byl založen klášterní dvůr, u něj později vznikla osada Valdorf (později nazývaná pouze Dvůr). Tento rok je dnešními obyvateli Cikháje považovaný za rok vzniku obce.

⁵⁰ SKLENÁŘ, J.: *Partyzánské obce Žďár nad Sázavou, Partyzánská obec – Cikháj*, s. 12.

⁵¹ ČERNÝ, K.: *Říkali mu Ivan-učitel*, s. 16.

⁵² VÚA - VHA, 308 – 87 -2, Vzpomínky Jaroslava Opat z Karlova z ledna 1988.

během několika dní. Spojil se s velitelem protektorátní policie v Novém Městě na Moravě Rudolfem Novotným i s tamější četnickou stanicí. Právě těchto kontaktů využil později oddíl zvláštního určení Zarevo, jehož členem Karel Jaitner stal.⁵³ Dalším občanem Cikháje, který s husovci úzce spolupracoval a dokonce se později stal jejich členem, byl hajný Adolf Haman.

Dne 18. listopadu navštívila rozvědka oddílu Mistr Jan Hus osadu Samotín. Husovci zde navázali spojení s některými občany.⁵⁴

Mezitím se ale na Cikháji 12. prosince 1944 objevila parašutistická skupina Zarevo, která při bojové akci nešťastnou náhodou dekonspirovala spolupracovníky skupiny Mistra Jana Husa hajného Hamana a manžele Jaitnerovy. Partyzáni totiž přepadli v Herálci⁵⁵ četnickou stanicí.⁵⁶ Reakce protistrany na sebe nenechala dlouho čekat.

Dne 15. prosince 1944 zatkl gestapo Rudolfa Ptáčka. Dále byl z domu Adolfa Hamana odveden skrývající se Adolf Ptáček.⁵⁷ Sám Haman na tuto událost vzpomíná:

„Bylo to právě v sobotu 15. prosince, kdy jsme udělali hon na vysokou. Jdeme večer s Karlem Jaitnerem domů a když jsme se dostali do vsi, vidíme, že před námi stojí osobní auto. Dojdeme k němu a v něm již měli sebraného Rudolfa Ptáčka. Křičel, že on za nic nemůže. Vtom vyskočil šofér – Němec ven a ptal se nás, co s ním máme společného, my jsme odpověděli, že je to náš dřevař. Ale on nařídil, ať tam počkáme.“⁵⁸

Po chvíli je však oba propustil, a tak se vydali směrem ke svým domovům. V té době už ale bylo u Hamanových gestapo a našlo zde skrývajícího Adolfa Ptáčka. Vzápětí začal výslech, Adolf Haman, vše zapřel. Němci se nedali oklamat, zabavili hajnému pušku a nařídili, aby se v pondělí sám dostavil do Jihlavy na gestapo.⁵⁹

Druhý den ráno, tedy 16. prosince 1944 „přepadli“ partyzáni Hamanovy saně, na nichž jel do Jihlavy, a ukryli ho v lesním táboře. Následně zatkl gestapo paní Hamanovou, která byla ve vysokém stupni těhotenství, a celé tři týdny ji drželi v Jihlavě. Naštěstí v tomto případě vše

⁵³ JELÍNEK, Z. *Partyzánské organizátorské desanty v českých zemích v letech 1944-1945* s. 86

⁵⁴ VELÍK, J. *Partyzánské obce Žďár nad Sázavou, Partyzánská obec-Samotín*, s. 88

⁵⁵ Herálec má dnes asi 1270 obyvatel, dříve byl rozdělen na českou a moravskou stranu. K Moravskému Herálci patřila i sklárna Brušovec. Obec nese jméno asi po Heraltovi z Obřan, případně po jeho jmenovci Heraltovi ze Skal. Tato obec sousedí s Cikháji, a proto byla činnost partyzánských oddílů mezi těmito dvěma obcemi úzce propojena.

⁵⁶ Viz kapitola 2. 1. Zarevo.

⁵⁷ VELÍK, J. *Partyzánské obce Žďár nad Sázavou, Partyzánská obec-Cikháj*, s. 12 – 13.

⁵⁸ HAMAN, A.: *Vzpomínky na odbojovou činnost za druhé světové války*, s. 86.

⁵⁹ SKLENÁŘ, J.: *Partyzánské obce Žďár nad Sázavou, Partyzánská obec-Cikháj*, s. 13

dobře dopadlo.⁶⁰ Tímto zatýkání na Cikháji neskončilo. Za několik dnů po zatčení Hamanové byli zatčeni ještě Jaroslav Opat, Adolf Chaloupka, Josef Roučka, František Bukáček a Antonín Pešla.⁶¹ Únos Adolfa Haman by naplánován hajným z Nové Huti Karlem Němcem, který s oddílem Mistra Jana Husa spolupracoval velice intenzivně od jejich příchodu až po konec ledna, kdy došlo k hromadnému zatýkání ve Vojnově Městci a Krucemburku.⁶² Adolf Haman byl 18. prosince partyzány Jiřím Starým a Perchunem doveden na Novou Huť k Josefu Polívkovi, kde se nějaký čas ukrýval před Němci. Hajný Haman se stal členem partyzánského oddílu Mistr Jan Hus a do konce války působil ve skupině Nikolaje Kolesníka. Na Štědrý den roku 1944 se konala v Nové Huti v Pálkově stavení schůze oddílů Mistr Jan Hus a Jan Kozina. S Husovci odešel do lesního oddílu místní občan Josef Coufal, který později padl u Leškovic.⁶³

Dne 3. ledna 1945 se Němci objevili u škrdlovické hájenky. Právě tady pobývala část oddílu vedená Perchunem a připravovala příjem letecké dodávky zbraní a dalších zásob. Partyzáni ale nepřítel včas zpozorovali a po krátké přestřelce se beze ztrát dali na útěk. Němci se bohužel rozhodli v zátahu pokračovat. Vydali se na Cikháj a tady došlo k dalšímu zatýkání. Vyslýchána a následně zatčena byla Karla Jaitnerová. Dokonce byla odsouzena k trestu smrti, který ale nebyl do konce války vykonán. Nejvíce se tato akce dotkla rodiny Vajsových. Gestapo udělalo důkladnou prohlídku cikhájských domovů. Dům hajného Josefa Vajse č. p. 42 po vyrabování vypálili pro výstrahu ostatním a jeho i s dcerou zatkli.⁶⁴

Obrázek 2 Pamětní deska brigády Mistr Jan Hus na Cikháji

⁶⁰ CHMELA, M. *Naplněný čas života*, s. 21.

⁶¹ SKLENÁŘ, J.: *Partyzánské obce Žďár nad Sázavou, Partyzánská obec- Cikháj*, s. 14.

⁶² Hlavní akci proti Krucemburku a okolí podniklo gestapo dne 23. ledna 1945. Krucemburk byl obklíčen oddíly vojska s kulomety, kolonou nákladních aut, kamiónů a autobusů. Nejprve pozatýkali četníky, pak i civilní obyvatelstvo – všechny spolupracovníky do jednoho. Při výslechu byl ubit rolník F. Šešulka, dalších 23 mužů a žen odvěkli. Až na J. Holíka, který údajně spáchal v Praze sebevraždu, je později odeslali do terezínské Malé pevnosti, kde 11 z nich přišlo o život. SLÁDEK, O.: *Ve znamení smrtihlava*, s. 238.

⁶³ SKLENÁŘ, J.: *Partyzánské obce Žďár nad Sázavou, Partyzánská obec-Nová Huť*, s. 35.

⁶⁴ Jelínek, Z.: *Partyzánský oddíl „zvláštního určení“ Zarevo*, s. 92-93 hovoří v této souvislosti o škrdlovické hájovně hajného Řádka a o vypálení domu Josefa Vajse již večer 3. ledna, zatímco Pich Tůma uvádí 4. ledna. Na památníku partyzánské skupiny M. J. Husa v Cikháji, který se nachází přímo v místě domku J. Vajse č. p. 42 je rovněž napsáno datum 3. ledna.

Koncem ledna se štáb partyzánské jednotky M. Jana Husa přemístil do nové oblasti, a to do severního cípu Ledečska, kde partyzáni našli novou základnu ve Vickovicích u rolníka Jana Šťastného.⁶⁵ Velitel Fomin s komisařem Tůmou však nejprve zamířili dle předchozí domluvy do Železných hor na místo plánované schůzky s Karlem Veselým – Štainerem. Když však zjistili, že 21. ledna přijelo gestapo zatknout faráře Kadlece v Telecím⁶⁶, vydali se za ostatními na Ledečsko.

Dne 21. února se Tůmova skupina⁶⁷ vrací zpět na Žďársko. Zatímco skupina velitele a náčelníka štábu zůstává na Ledečsku, zabývá se informační činností a zpravodajstvím pro štáb frontu, Tůmova skupina se vrací zpět na Žďársko s úkolem – příprava bojových vystoupení CPS⁶⁸ k útokům na dopravní spoje mezi Prahou a Brnem.⁶⁹

Husovci druhého Tůmova oddílu se projeví svými diverzními akcemi velice výrazně. Následně si dovoluji uvést některé, o nichž jsem našla zmínky i v pramenech města Svratky a Svratouchu.

Dne 5. března se podařilo přerušit telefonní spojení na lince Nové Město na Moravě – Žďár nad Sázavou – Německý Brod. Výluka trvala 14 hodin.

Šustov podnikl 15. března 1945 neuváženou akci v hostinci u Skryjů ve Světnově, která si vyžádala smrt Karla Slámy ze Žďáru nad Sázavou. Jistý Řádek, jehož likvidace byla cílem akce, byl sice zastřelen, ale vzápětí bylo na Šustova přivoláno Jagdkommando ze Zámku⁷⁰ ve Žďáře, kam ho také vzápětí převezli. Šustov za tuto nerozvážnost zaplatil vlastním životem.⁷¹

Dne 19. března 1945 se podařilo CPS⁷² husovců vykolejit vlak u Žďáru nad Sázavou, který jel z Brna do Německého Brodu. Byla vykolejena lokomotiva a 11 vagonů.⁷³ Nárazem byla pokřivena kolejnice a nákladní vlaky touto tratí nemohly jet více než 24 hodin.⁷⁴

⁶⁵ VHA, sbírka vzpomínek a pamětí – Partyzánská brigáda M. Jana Husa, příloha – dokumenty, s. 123.

⁶⁶ Kadlecovi se naštěstí díky včasné informovanosti podařilo uprchnout.

⁶⁷ V této skupině byl Pich Tůma, Šustov, Jehlička, Hlávka.

⁶⁸ Civilní partyzánské skupiny.

⁶⁹ CHMELA, M.: *Naplněný čas života*, s. 55.

⁷⁰ Oddíl Jagdkommanda zde sídlil od 10. února 1945.

⁷¹ KALAS, V.: *Kronika událostí zaplacených krví*, s. 5.

⁷² Civilní partyzánská skupina.

⁷³ Vlak se skládal z lokomotivy, 4 osobních vozů, 4 nákladních vozů, 1 vozu generátorového dříví a 1 vozu s dobyt看em. VÚA – VHA, 308-87-1, Hlášení žďárského velitele CPS Tomana.

Dne 8. dubna 1945 bylo vypuštěno přibližně 162 hektolitrů lihu z lihovaru v Zámku ve Žďáře nad Sázavou⁷⁵ a 19. dubna došlo k vypuštění dalších 220 hektolitrů ze skladiště lihovaru města Žďáru nad Sázavou.⁷⁶ Trať Žďár – Tišnov byla přerušena u Veselíčka a Borače. Dne 10. dubna vykolejili partyzáni vlak s pěti vagóny v Hamerfeldě u Žďáru a v Bystřici.⁷⁷

Brigáda M. J. Husa se rozrostla z původních dvanácti mužů na 444 partyzánů. Měla šest samostatných bojových oddílů a v bojích pobila 78 nepřátelských vojáků a důstojníků. Vykolejila 14 vlaků, zničila letadlo, 138 aut, 27 motocyklů, 3 tanky, 10 pancéřových vozů, 3 protiletadlová děla, vypustila 50 hektolitrů benzínu a 2550 hektolitrů litrů nafty a zásobu lihu ze 4 lihovarů. Poškodila 3 mosty, dvanáctkrát přerušila telefonní spojení. Vyhodila do povětří skladiště trhavin, zastřelila důstojníka SS, potrestali 28 kolaborantů a popravila 7 zrádců. Padlo 119 partyzánů se zbraní v ruce, ve vězení zemřelo 46 spolubojovníků⁷⁸.

⁷⁴ Na opravě trati pracovalo 85 dělníků 15 hodin. Na rozebrání a následné vyzvednutí lokomotivy pracovalo 6 strojníků a 10 pomocných dělníků 12 dní. VÚA – VHA, 308-87-1, Hlášení žďárského velitele CPS Tomana.

⁷⁵ SOA Žďár nad Sázavou – Dokumentace druhého odboje v okrese Žďár nad Sázavou, Hlášení četnické stanice Žďáře ze dne 8. dubna 1945.

⁷⁶ VÚA – VHA, 308-87-3 Materiály skupiny M. Jana Husa srov. s prací ČERNÝ. V.: *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944 – 1945*, s. 255 – dle informací z MZA fond B 72, karton 127, č. 1513 uvádí, že k vypuštění lihovaru došlo až 20. dubna 1945.

⁷⁷ KALAS, V.: *Kronika událostí zaplacených krví*, s. 5.

⁷⁸ KUX, Jan. *Bojovníci za svobodu* [online]. c2011 [cit. 2011-06-20]. Prosté hrdinství skromného člověka. Dostupné z WWW: <<http://www.zasvobodu.cz/clanek.php?c=317>>.

Tabulka 2 Složení skupiny Mistra Jana Husa

Složení výsadku Mistr Jan Hus ⁷⁹	
Jméno	Funkce
Alexander V. Fomin	velitel oddílu
Ivan V. Perchun	náčelník štábu
Nikolaj I. Chimič	politický komisař
Miroslav Pich Tůma	náčelník zpravodajské služby
Lydija A. Smykova	lékařka
Alexandr N. Čepurov	radista
Marija N. Poljakovová	radistka
Nikolaj V. Kolesnik	destrukční a diverzní činnost
Nikolaj A. Mezelev	destrukční a diverzní činnost
Nikolaj A. Šustov	destrukční a diverzní činnost
Vladimír N. Prigodič	destrukční a diverzní činnost
Ivan K. Knyš	destrukční a diverzní činnost

2.3. Kirov

Výsadek skupiny Kirov byl zorganizován 19. října. 1944 pod velením poručíka Zedgenidze. Čas vysazení této skupiny ale přišel až v březnové vlně výsadků. Jejich seskok se uskutečnil dne 26. března 1945. Patnáctičlenná skupina odletěla z letiště v polském Krosně a přistála u obce Prasek, který leží nedaleko od Nového Bydžova. Tato jednotka měla už v minulosti zkušenosti s partyzánskými boji na území SSSR i v jiných okupovaných zemích.⁸⁰

Skupina Kirov měla působit ve středních Čechách, a to v okolí Prahy, ale nepříznivé podmínky přinutily výsadkáře hledat vhodnější oblast. V závěrečné zprávě o činnosti zmiňuje velitel toto:

„Přistáli jsme v kraji, kde nebylo větších lesních komplexů, ale naopak hustá síť silnic a mnoho velkých posádek nepřítele. Po vysazení jsme nezískali dostatečné spojení s obyvatelstvem, došlo k vyzrazení oddílu a k jeho pronásledování gestapem. To všechno zapříčinilo, že v určeném rajónu nemohl oddíl obvyklou činnost vyvíjet.“⁸¹

Pro svou další činnost se tedy štáb musel přesunout do oblasti v trojúhelníku Chotěboř – Žďár nad Sázavou – Polička, kde chtěli vytvořit základny pro bojovou činnost a připravit plochy pro příjem materiálu.

⁷⁹ VÚA – VHA, sbírka vzpomínek a pamětí – Partyzánský brigáda M. Jana Husa (autor Miroslav Pich), s. 40 – 43.

⁸⁰ GEBHART, J.: *Partyzáni v Československu 1941 – 1945*, s. 465.

⁸¹ ŽAMPACH, Vojtěch.: *Partyzánské portréty*, s. 374.

Hned po přistání nalezla skupina pár obětavých občanů, kteří jim pomáhali. Byli to Josef Drábek, manželé Květa a Miroslav Hruškovi, Josef Kardaš, jenž se stal jejich průvodcem. Od 27. března do 9. dubna provedl oddíl Kirov přesun do vyhlédnutého prostoru. Dostali se přes komunikace Chlumeč nad Cidlinou – Hradec Králové, kolem Strašova pokračovali k Řečanům nad Labem, kde v noci 29. března přešli po mostě řeku Labe. Dále putovali skrze Železné hory kolem vesnic Morašice, Sovolusky, Březinka, Prachovice a pokračovali k Běstvině, odkud vyslal velitel rozvědku do Dolních Počátek u Třemošnice. Dál už se vydali po trase, kterou používaly i oddíly Zarevo, Jan Hus, Jan Kozina⁸².

Po krátkém působení v oblasti Bystřice nad Pernštejnem, rozložili dne 9. dubna 1945 svůj tábor na Kamenném vrchu, kótě 801.⁸³ Partyzánské hnutí mělo v této době již mnoho příznivců, takže hned po příchodu mohl oddíl Kirov požádat o výsadek zbraní a v hned následujícím týdnu, v noci ze 16. na 17. dubna tak získal devět vaků s vojenským materiálem a dva radisty (Gusanov, Makutin). Ti byli ale určeni pro Melnikovu brigádu Jan Kozina. Po několika dnech byli převzati Petrem Birjukovem. Na Českomoravské vrchovině oddíl Kirov postupně navázal součinnost s většinou partyzánských jednotek.

Další dodávku zbraní si kirovci vyžádali na noc z 26. na 27. dubna. Společně s oddílem Vpřed – Orel vše pečlivě dopředu připravili. Bohužel se nepodařilo svrhnout náklad tak, aby ho partyzáni stihli najít všechnen, dřív než se o akci dozví nepřítel. V těchto dnech v lesích mezi obcemi Kocanda a Vortová došlo k přestřelce, která po prvním úspěchu partyzánů pokračovala velkým zátahem Němců na Kamenný vrch. Partyzány ten den zachránil lesník Uher. On jediný znal všechny lesní houštiny, a tak dokázal převést několik desítek mužů po počáteční zteči do bezpečí.⁸⁴

Postupně se formující oddíl, jenž dosáhl počtu 56 členů⁸⁵, navázal kontakt s paraskupinami Promin a Vpřed a s brigádami Jermak a Mistr Jan Hus. Podílel se na ustavování revolučních národních výborů. Jednotka uskutečnila sedm železničních destrukcí a čtyři přepadové akce. Zničila 18 vojenských aut nepřítel a zlikvidovala 141 nepřátel. Zabezpečila též shozy zbraní

⁸² GEBHART, Ján.: *Partyzáni v Československu 1941 – 1945*, s. 465 – 467.

⁸³ HEGENBART, Rudolf. *Spolek pro vojenská pietní místa, o.s.* [online]. 7.9.2006 [cit. 2011-06-20]. Na odvážné lidi se často zapomíná. Dostupné z WWW: <<http://www.vets.estranky.cz/clanky/Historie/na-odvazne-lidi-se-casto-zapomina.html>>.

⁸⁴ Této předávce zbraní se budu více věnovat v kapitole 3. 3 Předávka zbraní dne 27. dubna a přímý boj s protivníky.

⁸⁵ 11 sovětských státních příslušníků, 2 Slováci a 43 Čechů.

a dalšího vojenského materiálu ze SSSR z 15. na 16. dubna a z 23. na 24. dubna 1945.⁸⁶ Během květnového povstání partyzáni odzbrojovali ustupující německé jednotky a trofejními zbraněmi pak vyzbrojovali vlastní jednotky. Zedgenidze a jeho spolubojovníci zůstali ve svých bojových postaveních až do 11. května 1945, než se spojili s částí Rudé armády č. 25 028.

Tabulka 3- Složení výsadku Kirov

Složení výsadku Kirov⁸⁷	
Jméno	Funkce
V. I. Zedgenidze	velitel oddílu
I. A. Churtin	komisař oddílu
N. M. Antipov	náčelník štábu
Jozef Kurtiš	styk s obyvatelstvem
M. S. Trišin	radista
A. A. Borisov	radista
A. Ivoá	záložní radistka
I. I. Kolcov	rozvěděčik
P. I. Davidov	rozvěděčik
V. V. Kolotov	rozvěděčik
A. M. Dubnikov	destrukce
I. D. Soloduchin	destrukce
A. E. Čirkovskij	destrukce
I. A. Svirďenko	destrukce
A. I. Grabová	zdravotnice

⁸⁶ KROUPA, V. a kol.: *Český antifašismus a odboj*, s. 321-322.

⁸⁷ ŽAMPACH, V.: *Partyzánské portréty*, s. 374 – 375.

2.4. Jan Kozina

Sedmnáctičlenná skupina 1. ukrajinského frontu byla zformována pod velením poručíka Vasila Kiše. Počátkem října 1944 se skupina přesunula do polského města Rzeszów. Původní plány pro tento oddíl byly vskutku jiné než ty, které byly později realizovány. Dne 16. října 1944 odletěl oddíl ze Rzeszówa (z polského polního letiště Drabińanka). Během cesty se letoun při přeletu fronty dostal do prudké protiletadlové palby. Skupina byla tedy vysazena dříve, a to na dvakrát a také na zcela jiném místě, než jí bylo určeno.⁸⁸ Jedna skupina dopadla do prostoru obcí Tuchořice a Lipno 12 kilometrů jihozápadně od Loun, druhá část skupiny dopadla nedaleko lounského náměstí.⁸⁹ Gestapo se bohužel o tomto výsadku dozvědělo okamžitě a partyzáni, kteří dopadli na náměstí, neměli téměř žádný čas na to, aby se mohli ukrýt. Výsledek zátahu byl krutý. Zatčeno bylo sedm osob a zabiti tři partyzáni. Zabavena byla jejich krátkovlnná přijímačka a vysílačka, tři kontejnery se zbraněmi, střelivem a výbušninami a devět osobních padáků. Zůstali pouze dva přeživší. Ani druhá část výsadku se nevyhnula problémům. Kiš, Melnik, Petrosjan, Morjakov, Mališev a Turis byli hned ráno 17. října napadeni nepřítelem. Naštěstí se bez vážnějšího poranění probjovali nepřátelským obklíčením.⁹⁰

Skupina v čele s poručíkem Kišem se vydala na jihovýchod, zpočátku se totiž chtěli držet původního plánu a přesunout se až na Šumavu. Od toho bylo ale zakrátko upuštěno. Torzo výsadku Jan Kozina se tedy vydává na východ směrem k sovětsko – německé frontě. Zamířili ke Kytínu a Mníšku pod Brdy a počátkem listopadu 1944 směřovali k Vltavě, kterou překonali díky pomoci Václava Maška z Cholína, a poté pokračovali německým vojenským výcvikovým prostorem na Neveklovsku a Benešovsku. Pak přešli přes Novou Ves u Dolních Kralovic, kde našli pomoc u rodiny rolníka Josefa Šťastného a navázali kontakt s lesníkem Karlem Pulcem⁹¹, který organizoval ilegální skupinu v tomto prostoru⁹². Bohužel za svoji aktivitu zaplatil životem. Parašutisté pokračovali dále směrem na sever od Sázavy a po více

⁸⁸ Skupina Jan Kozina měla podle plánu seskočit na Šumavě a operovat v v prostoru západních Čech. SLÁDEK, O.: *Ve znamení smrtihlava*, s. 142.

⁸⁹ KOŽNÁR, Z.: *Oddíl Jana Koziny – první skupinový výsadek ze SSSR do okupovaných Čech*, s. 164-165.

⁹⁰ VÚA – VHA, 308-87-1, materiály skupiny Jana Koziny.

⁹¹ Karel Pulec společně s Josefem Rývou budovali v lesích u řeky Želivky tajné bunkry, v nichž se mohli členové oddílu Jan Kozina ukrývat. Dne 27. ledna 1945 byl zastřelen gestapem, neboť konfident Bohumil Bušta z Dolní Cerekve vyrazil místo a čas plánované schůzky s partyzány. RÝVA, J. [cit. 2011-06-20]. Dostupné z WWW:< <http://www.pametnaroda.cz/data/witness/649/recording/1102-transcript.htm>>.

⁹² GEBHART, J.: *Partyzáni v Československu 1941 – 1945*, s. 356 – 358.

než měsíčním putování dorazili do oblasti Českomoravské vrchoviny. Na této cestě ztratila skupina desátníka Turise, který vysílen zůstal pozadu. Pátrání po něm zůstalo bezvýsledné. Později se skupina dozvěděla, že Turis byl zastřelen ve stohu u Marvance.⁹³

Díky hajnému z obce Křemenice Josefu Eisovi⁹⁴ se podařilo zachránit život zraněného majora Melnika, který se právě v této době zmítal ve vysokých horečkách. Eis nejenže s pomocí MUDr. J. Čermáka z Trhové Kamenice umírajícího majora uzdravil, současně také spojil torzo kozinovského výsadku s velitelem brigády M. J. Husa Fominem a s Tůmou, kteří prostřednictvím vysílačky podali zprávu do zahraničního řídicího centra o osudech desantu Jan Kozina.⁹⁵

Major Melnik přešel se svými lidmi z obvodu Trhová Kamenice do katastru obce Kameničky – Filipov – Svatka.⁹⁶ Dne 14. ledna 1945 se u obce Košinov setkala skupina majora Melnika, vedená spojku Miroslavem Kubíčem z Kameniček⁹⁷ se skupinou pod vedením kapitána Chimiče.⁹⁸ Obě skupiny se dohodly na úzké spolupráci a budoucím znovuoobnovení brigády Jana Koziny, jejímž velitelem se stal Melnik a komisařem Chimič. Jejich záměr ale musel nejdříve projít schválením velitelství v SSSR, což bylo ale problematické, protože neměli vysílačku a nebylo možné se s velitelstvím spojit. Toho dosáhli až dne 23. ledna prostřednictvím spojky Rudolf Burdy z Vojnova Městce.⁹⁹

V polovině ledna 1945 byla ohrožena bezpečnost Eisovy hájenky v Křemenici, major Melnik se tedy musel dále přesunout do Kameniček k věrné spojce Miroslavu Kubíčemu a dne 2.

⁹³ ABS CR, 325–140–21, Materiály Jana Koziny.

⁹⁴ Josef Eis se narodil 10. března 1905 ve Slávikově(okr. Chotěboř), později bydlel v obci Křemenice, kde vykonával povolání lesního hajného. Dne 1. října 1944 navázal první kontakt s partyzánskou jednotkou Jana Koziny a později spolupracoval i s brigádou Mistra Jana Husa. Nedlouho poté, a to už na přelomu roku 1944/1945 se dostal do podezření a krátce na to byl vězněn v Terezíně (od 23. ledna do 30. března 1945). Na konci března zde tento statečný člověk zemřel. VÚA – VHA 308-85-4.

⁹⁵ Tato informace je velice sporná. V některých materiálech je totiž uváděno, že skupina Jana Koziny podala hlášení zahraničnímu řídicímu centru až ze Samotína, prostřednictvím zarevovců.

⁹⁶ ABS CR, 325–140–21, 325-140-39, Materiály Jana Koziny.

⁹⁷ Miroslav Kubíče se narodil 13. dubna 1913. Své mládí prožil v Kameničkách v domku č. p. 56. Po dokončení měšťanky absolvoval drogistický kurz. Ještě před válkou si v Kameničkách otevřel koloniální obchod, díky tomu mohl partyzánům poskytovat dostatek potravin a jiného potřebného zboží. Na začátku války také aktivně spolupracoval v organizaci Úvod. Jeho pomoc vyzdvihují občané nejen Kameniček, ale i všech okolních vesnic, zejména pak chlumětínská kronika poukazuje na tohoto muže jako na hrdinu.

⁹⁸ Skupina pod vedením kapitána Chimiče ztratila v této době kontakt i na oddíl M. J. Hus. Po provedení diverzní akce na továrny vyrábějící střelivo na Starém Ransku. Od štábu husovců byla pověřena destrukčními úkoly na trase Hlinsko - Golčův Jeníkov a do konce února měla opět navázat spojení se štábem M. Jana Husa. Chimičovi se však již nepodařilo se štábem husovců udržet kontakt.

⁹⁹ Rudolf Burda, strážmistr ve výslužbě z Vojnova Městce, byl označen oddílem vedle Karla Jaitnera za jedinou stálou spojku v oblasti Nového Města na Moravě. VÚA – VHA, 308-85-4, Materiály oddílu Kozina.

února zde vznikl pevný základ pro vytvoření partyzánské brigády tím, že převzal skupinu vedenou Nikolajem I. Chimičem a provedl reorganizaci svého štábu.¹⁰⁰

Dalším významným konsolidačním úspěchem této skupiny bylo navázání součinnosti kozinovců s partyzánským oddílem zvláštního určení Zarevo. Po přesunu brigády Mistra Jana Husa na Leděčsko se Melnik přesunul na Samotín, kde v té době sídlil nejužší štáb jednotky Zarevo, který disponoval vysílačkou.

Během ledna pokračovala skupina Jana Koziny pod vedením majora Melnika a komisaře kapitána Chimiče ve své politické činnosti organizováním národních výborů v okresech Chrudim, Polička, Tišnov, Bystřice pod Pernštejnem a Nové Město na Moravě. V těchto oblastech také aktivně vytvářela síť základů výzvědných služeb, přičemž pro každou ze jmenovaných byl určen velitel. Pro oblast Nového Města se stal velitelem již výše zmiňovaný Karel Jaitner z Cikháje, který se brigádě Jana Koziny stal oddaným pomocníkem po celou dobu jejího dalšího působení na našem území. Pro oblast Hlinecka byl určen velitelem věrný spolupracovník Mistra Jana Husa i Jana Koziny poddůstojník Československé armády Miloslav Kubíče.¹⁰¹

V souvislosti s brigádou Jana Koziny je třeba zmínit obětavou pomoc občanů Hlinecka, kteří mimo jiné vytvořili i samostatnou odbojovou skupinu Lev, jejíž vznik se datuje už do října 1944. Jejím velitelem se stal nadporučík Československé armády Josef Čejp a velitelství skupiny se soustřeďovalo do Kameniček, kde se stal jedním z hlavních organizátorů již řečený Miroslav Kubíče. Krátce po svém vzniku se napojila právě na partyzánskou brigádu Jana Koziny. Skupina Lev dodávala Kozinovi potřebné strategické plány a mapy¹⁰², dále pak jídlo, ubytování a veškeré zásoby. V obcích Kameničky a Paseky u Chlumětína byly dokonce vytvořeny celé zásobovací sklady. Díky této skupině a zapojení svrateckých a kamenických občanů byly vystavěny v okolí právě těchto zmíněných obcí potřebné bunkry pro 100 – 150 lidí. Celou výstavbu inicioval a naplánoval Miroslav Kubíče.¹⁰³ Díky skupině Lev bylo dobře postaráno také o zraněné partyzány. Například zraněný partyzán Michajlov Vasilej byl od

¹⁰⁰ VÚA – VHA, 308-85-4, Materiály oddílu Jan Kozina.

¹⁰¹ Městský archiv Svatka – Materiály k období 2. světové války.

¹⁰² Skupina Lev dodala brigádě Jana Koziny i plán města Prahy s vyznačeným sídlem K. H. Franka. (sehnal Rydlink)

¹⁰³ S organizací Lev spolupracoval mimo jiné i hospodářský kontrolor města Chrudim Josef Rydlink, další spolupracovníci: Rajmund Valíček, *František Očenášek*, *MUDr. Josef Špaček*, *Jaroslav Medek*, *Antonie Hladíková*, *Václav Sháněl*, Jaroslav Blažek z Hlinska, Jan Kyrbis z Blatna, Josef Kučera z Pasek u Chlumětína, *František Vařečka starosta ze Studnic*, *František Hanuš z Rané*.

12. ledna 1945 umístěn v Kameničkách u rodičů Miroslava Kubíčeho. Odbornou péči zajišťoval svratecký lékař MUDr. Mička, primář havlíčkobrodské nemocnice.¹⁰⁴

Dne 23. února 1945 se z akce vracela skupina vedená Borisem Žižko do Faustova štábu v Samotíně. Cestou potkala Grigorije Arsentěviče s jeho družinou a přivedla je do štábu Zareva. Faustov sjednal Melnikovi spojení se sovětským štábem a vykořespondoval mu vyslání radistů i materiálu. Ve středu 14. března přišli do Křižánek. Během radiového spojení se Sovětským svazem zaměřili Němci stanoviště vysílačky Zareva. Na autech přijelo Jagdkommando a obklíčilo stavení se stanicí. Tu partyzáni stihli mezitím ukořistit a společně i s dalšími věcmi ji odnesli do lesa, aby zmátli nepřítele. To byl vcelku problém, neboť čerstvě napadaný sníh znemožnil úprk partyzánů beze stop. Rozhodli se dále utíkat lesem k Čachnovu, což je asi 12 - 15 kilometru (předpokládejme, že nepoužili lesních cest) a teprve tady došlo k boji s protivníky. Rojnice asi 80 Němců se sledováním partyzánů na útěku rozprostřela do lesa a ti toho využili. Namísto přepokládaného útěku udeřili do zad nepřátelských vojáků, sedm nepřátel bylo zastřeleno, někteří byli raněni, to byl impuls ke stažení jednotky z lesa.¹⁰⁵ Partyzáni tento souboj vyhráli, ještě večer se stihli vrátit do Křižánek, kde se právě tímto soubojem dostali do povědomí občanů.

Během měsíce března se oddíl Jana Koziny pohyboval zejména na Boskovicku a Tišnovsku, v těchto oblastech bylo také zaznamenáno množství destrukcí.¹⁰⁶ Poručík Kiš přešel po rozkazu do skupiny Mistr Jan Hus a po něm převzal velení Melnik, který byl ale nedlouho po té raněn a od poloviny března se stává velitelem oddílu Chimič.¹⁰⁷ Tyto dva oddíly spolu po celou dobu úzce spolupracovaly a společně se podílely na vykonávání jednotlivých diverzních činností. K častým destrukcím docházelo zejména na trati Pardubice – Havlíčkův Brod a Polička – Skuteč. Oddíl pod vedením Chimiče se také na konci války významně zapojil do svrateckého povstání.

¹⁰⁴ Městský archiv Svratka – Materiály k období 2. světové války.

¹⁰⁵ VÚA – VHA, 308-85-4, Materiály oddílu Jan Kozina.

¹⁰⁶ Například dne 6. března byl proveden Chimičem a dalšími 7 partyzány útok na německovlasovskou posádku v obci Brtov 5 km západně od Černé hory – okres Tišnov. V boji bylo 6 Němců zastřeleno a dalších 37 nepřátel zajato – mezi nimi 3 Němci a 34 Vlasovců. Němci a 2 Vlasovci, kteří byli pověřeni velením, byli popraveni. Zbylí Vlasovci složili zbraně a přidali se k partyzánům. VÚA – VHA, 308-85-4 Materiály oddílu Jan Kozina.

¹⁰⁷ VÚA – VHA 308-85-5, Materiály oddílu Jan Kozina.

Partyzánská brigáda Jan Kozina a jí podléhající partyzánské skupiny¹⁰⁸ od října 1944 do konečné kapitulace Německa vyhodila do povětří 15 železničních vlaků s vojskem, vojenskými technickými zbraněmi, střelivem a jiným válečným materiálem. Celkově vyřadila 10 lokomotiv a zničila 56 vagónů. Vypustila líc ze třech lihovarů.¹⁰⁹ Vyhodila do povětří 18 mostů na železničních tratích či silnicích. Skupina zabila přes 600 nepřátel a dalších 850 jich zranila. Partyzáni získali 2 830 kulometů, 6 900 automatů, přes 18 000 pušek, 2 pancéřové vozy, 26 dělových pušek, 490 vojenských automobilů s válečným materiálem, z toho 110 osobních automobilů, železniční vlak s válečným materiálem a střelivem, 32 tun benzínu.¹¹⁰

Obrázek 3 Památník partyzánského hnutí na Tisúvce, na kopci za Cíkháji¹¹¹

¹⁰⁸ Brigádě Jan Kozina podléhaly partyzánské skupiny Jan Žižka, Jihlavská, Za svobodu Slovanů, Uhelnopříbramská a Lev. VÚA – VHA, 308-85- 4 Materiály oddílu Jan Kozina.

¹⁰⁹ KROUPA, V. a kol.:*Český antifašismus a odboj*, s. 319.

¹¹⁰ VÚA – VHA, 308-85-4 Materiály oddílu Jan Kozina.

¹¹¹ Vlastní archiv autorky.

Tabulka 4 Oddíl Jan Kozina¹¹²

Složení partyzánské brigády Jan Kozina	
Jméno	Funkce
Vasil Kiš	velitel oddílu
Grigorij Arsentjevič Melnik	náčelník štábu
Jan Kopčák	politický komisař
V. Jastrenskij	zástupce náčelníka štábu
Nikolaj F. Murjakov	velitel bojové skupiny
Afanas M. Petrosjan	náčelník diverze
Dimitrij Mališev	náčelník průzkumu
Nikolaj Kosinov	lékař
Alexandra N. Pančenková	radistka
Vladimir Šamajev	radista
Věra Mordunovová	pomocnice štábu
Michal Turis	spojka velitele
Michal Galanda	člen bojové skupiny
Juraj Hušťák	člen bojové skupiny
Jan Palo	člen bojové skupiny
Josef Balaščík	člen bojové skupiny

¹¹² Tabulka sestavena ze zdroje: VÚA – VHA, 308-69-1, zpráva Jana Kiše z roku 1946.

2.5. Stas

Paradesantní skupina Stas odlétala ze Lvova ve 20:30 dne 20. února 1945 letadlem Douglas č. 44. O několik hodin později ve 23:30 byli parašutisté vysazeni asi jeden kilometr jihozápadně od obce Heřmaněč u Jindřichova Hradce. Byli vychýleni z operačního prostoru asi o 100 kilometrů, protože podmínky k seskoku nebyly příliš příznivé. Velitel oddílu Štefan Bandur¹¹³ dopadl do příkopu u silnice Heřmaněč – Radlice nedaleko stavení Vlkův mlýn. Zbylí dva příslušníci dopadli do údolíčka lesu, který se nacházel jižně od Vlčkova mlýna. Velitel oddílu se s radiotelegrafistou Janem Velíkem sešel už asi po 15 minutách, zatímco s rotným Emilem Šimkem¹¹⁴ se setkali až po deseti hodinách – mezitím stihli nalézt i vak, který byl shozen společně s nimi. Hned ráno z balíku vybrali potřebné věci a během asi 90 minut ho zakopali.¹¹⁵ Následně vyhledali nejbližší obydlí, kterým byla chalupa na samotě poblíž Heřmaněče. Teprve tady zjistili, že dopadli na jiné místo určení a navíc neměli toto místo ani zanesené v mapě. Odebrali se zpět do lesa a pomocí vysílačky odeslali zprávu o přistání. Odpověď byla jasná:

„Pokračujte v úkolu, který jste dostali a přesuňte se na místo určení.“¹¹⁶

Museli se tedy do domku večer okolo osmé hodiny vrátit, aby zjistili více o své poloze a mohli tak začít plnit svůj úkol. Druhý den se v pět hodin ráno vydali cestou na sever okolo

¹¹³ Štefan Bandur se narodil 26. května 1921 v obci Divina (okr. Žilina) na Slovensku. Vystudoval obchodní školu v Žilině a poté pracoval jako stavební asistent. Jeho otec Štefan zemřel ještě v době, kdy byl Štefan malý, a tak vyrůstal pouze matkou Jožinou. Bandur sběhl z armády na konci 30. října 1943 a překročil hranice SSSR v Kachovce. Od 18. ledna 1944 byl cvičen v Jefremově u 2. paradesantní brigády. A v době od 15. března do 5. srpna 1944 zde prošel zpravodajským a diverzním výcvikem u roty ZÚ. Mimo jiné zde absolvoval konspirační výcvik organizace německé armády, dále pak radiotelegrafický, zeměpisný, šifrovací a parašutistický výcvik se šesti seskoky včetně jednoho bojového seskoku. VÚA – VHA, PJ138b, Zpráva Štefana Bandura k operaci Stas z roku 1947.

¹¹⁴ Emil Šimko se narodil 7. května 1921 na Slovensku v Horní Lhotě (okr. Dolní Kubín). Jeho otec Jan Šimko, pracoval jako železničář a se svou ženou Márií měli pět dětí. Čtyři syny – Jana, Rudolfa, Emila, nejmladšího Ivana a jednu dceru Valerii. Emil se vyučil mlynářem a než začala válka, pracoval už téměř tři roky jako mlynářský pomocník. V roce 1941 byl odveden do armády do Liptovského sv. Mikuláše. Dne 4. listopadu 1942 byl odeslán na východní frontu a v lednu následujícího roku byl převelen na Krym, vykonával kancelářskou práci. Na konci září toho roku byl odeslán na frontu a ještě v ten den, tedy 30. září přešel na stranu Rudé armády. Odtud byl nejdříve poslán do tábora v Usmanu, kde vstoupil do československého vojska v SSSR do 2. paradesantní brigády. Po vytvoření roty ZÚ se do ní okamžitě dobrovolně přihlásil a absolvoval zde přípravný zpravodajský a diverzní výcvik. V rámci parašutistického výcviku vykonal pět seskoků cvičných a jeden bojový. Dne 3. srpna byl odeslán do Moskvy za účelem speciálního zpravodajského výcviku, kde zůstal až do 20. února 1945.

¹¹⁵ Za daných podmínek nebylo možné s sebou dít vak vláčet, proto balík zůstal v lese zakopán. Dle informací plukovníka Jana Velíka leží vak dodnes v lese u Heřmaněče.

¹¹⁶ VÚA – VHA, PJ 138b, Zpráva Jana Velíka z roku 1947.

Horní a Dolní Cerekve mezi Pelhřimovem a Jihlavou. Nedaleko městyse Štoky se dostali do přímého boje s Němci, naštěstí vyšli z těchto bojů bez zranění. Následně pokračovali na Příbyslav, Žďár nad Sázavou a konečně se cestou kolem Velkého Dářka dostávají do jádra Vysočiny. Po 14 dnech dne 6. března 1945 se Stas dostává na místo určení.¹¹⁷ Zde navázali spolupráci s nadlesním Josefem Uhrem, na kterého dostali kontakt od hajného Krejčího¹¹⁸ z Polničky. Prostřednictvím Josefa Uhra se parašutistům podařil navázat kontakt s Albertem Sedlákem ze Žďáru nad Sázavou, který jim až do konce války předával informace o přesunu německých jednotek přes Žďár. Významnou spojkou jim byl také jistý parašutista ze SSSR, všem znám pod jménem Jiro¹¹⁹, jenž měl vybudovanou síť informátorů v Poličce a v Hlinsku v Čechách. S ním se poprvé setkali právě na Moravské Svatce u Prajzlerových, kam později chodily od Jira všechny zprávy. Radiostanice paradesanty byla umístěna do Svatky a až do konce války byla v domě u Bedřicha Jirouše, kde také pobýval radiotelegrafista Jan Velík.¹²⁰ Tři týdny na to, dne 28. března navázali kontakty s kapitánem Žerzděvem a majorem Orlem. S nimi pak až do konce války úzce spolupracovali a účastnili se také všech bojů s oddíly Kirov a Vpřed – Orel.¹²¹

Tabulka 5 - Složení paradesanty Stas

Složení paradesanty Stas¹²²		
Jméno a hodnost	Krycí jméno	Funkce
četař Štefan Badúr	Ján Závodský	velitel
četař Jan Velík	Jan Smetana	radista
rotný Emil Šimko	Ján Pálko	radista

¹¹⁷ VÚA – VHA, PJ 138b, Zpráva Jana Velíka z roku 1947.

¹¹⁸ Hajný Krejčí pomohl partyzánům v těžké chvíli, kdy už jim po cestě došlo všechno jídlo, a byli prochlazení.

¹¹⁹ Jmenný seznam spolupracovníků skupiny STAS viz přílohy skupiny STAS.

¹²⁰ Plukovník Jan Velík se dne 26. srpna 2010 stal čestným občanem Svatky. Více – viz 5. kapitola.

¹²¹ VÚA – VHA, PJ 138b, Zpráva Emila Šimka z roku 1947.

¹²² VÚA – VHA, PJ 138b, Zprávy všech členů oddílu.

3. Partyzánský oddíl Vpřed a jeho činnost na Svratecku

Pro Svratku a její blízké okolí měl však největší význam oddíl ruských partyzánů majora Orla. Bylo to 11 parašutistů, kteří se v noci z 26. na 27. března 1945 snesli na kraji lesa u Moravské Svratky. Prostor činnosti těchto parašutistů byla zpočátku Svratka. Rychle zde dokázali navázat spojení s místním obyvatelstvem, které po boku partyzánů organizovalo českou odbojovou skupinu. Ještě do konce března začalo se skupinou spolupracovat i město Hlinsko a počátkem dubna i Skuteč. Krátce po seskoku bylo navázáno spojení s vedoucím ilegální skupiny v Pusté Kamenici Františkem Novotným z České Rybné, který od února 1945 v obcích okolo Pusté Kamenice organizoval úkryty pro sovětské uprchlíky.¹²³

3.1. Výsadek oddílu

Necelou hodinu po půlnoci z 26. na 27. března byl proveden výsadek v lesnatém prostoru trojúhelníku Svratka – Herálec – Křižánky. Byl to oddíl Vpřed, v jehož čele stál Nikolaj Jemeljanovič Melničuk, krycím jménem Orel. Z mnoha zdrojů, které jsem o přistání oddílu prostudovala, vyplynula vcelku jednoznačná informace o tom, že oddíl Vpřed – Orel byl vysazen na špatném místě z důvodu nesprávného kurzu letadla. Dovolím si zde ale tuto informaci vyvrátit. Operačním prostorem oddílu Vpřed měl být opravdu prostor Svratka – Herálec – Křižánky a nikoliv Jihlavsko – Telč¹²⁴, jak je mnohde uváděno. Ve Vojenském historickém archivu o této skutečnosti nevyprávěl ani jeden z dokumentů a tuto informaci mi potvrdil i sám plukovník Jan Velík, člen zpravodajského oddílu Stas. Činnost paradesantu Stas měla dle jeho informací mapovat prostředí a spojit se s místními, aby pak pomohli výsadku Vpřed se rychleji orientovat a navázat kontakty s obyvatelstvem. Paradesantní skupina Stas byla takzvaným předvojem oddílu Vpřed. Později měla dále vykonávat právě informační a zpravodajské služby pro Orla, aby jim po vysazení pomohla

¹²³ VÚA – VHA, 138 b, Materiály skupiny Vpřed Orel.

¹²⁴ Tuto informaci uvádí např.: ŽAMPACH, V.: *Partyzánské portréty*, s. 338, dále MAŠEK, L.: *Druhý odboj na Svratecku*, s. 12 a mnohé další.

k rychlejšímu získání přehledu o situaci. Pozdější spolupráce Stasu a Vpředu nebyla tedy jen shodou náhodných okolností, nýbrž předem zadaným úkolem obou skupin.¹²⁵

Oddíl Vpřed byl rozptýlen do míst okolo Moravské Svratky. Jednotlivci byli vysazováni v intervalech, proto trvalo delší dobu, než se sjednotili. Místní občané, kteří už byli zvyklí na spolupráci a pomoc těmto skupinám, jim byli při shledávání nápomocni. Svratecký občan, Ladislav Prajzler¹²⁶, byl první, kdo se setkal s majorem Orlem. Ten ho požádal o pomoc při sundávání padáku zaklesnutého ve stromu. Pozval ho k sobě domů a velitel mezitím vystřelil tři zelené světlice pro signalizaci místa určení. Prajzler mu též podal první informace o počtu německé posádky ve Svratce, speciálně vyzbrojené a vycvičené, o nejbližších železničních tratích a o všech nezbytných skutečnostech, které usnadnily ruskému oddílu orientaci a uspíšily akce, jimiž se tento oddíl vyznamenal.¹²⁷

Protože intervaly mezi jednotlivými výsadky byly příliš dlouhé, byla skupina rozptýlena na dva okruhy. První okolo velitele Melničuka a druhý kolem jeho zástupce kapitána Alexandra Pavloviče Bykova. Orel prozatím zůstává u Prajzlerových a s ním také komisař oddílu Kuriata, radistka Rybakovová, starší minér desantu Ignatěnko a rozvědčík Tycz. Ráno se všichni odebrali na několikrát zmíněný Kamenný vrch, který se nachází poblíž Žákovy hory. Ukryli zde svou veškerou municí. Nemohli zde ale zůstat, protože němečtí vojáci o Kamenném vrchu už dlouho věděli a často sem posílali kontrolní hlídky. V tomto místě tedy zůstává jen Josef Odvárka, který hlídá dobře schovanou municí a okolí Žákovy hory. Zde se totiž měly obě části výsadku shledat.¹²⁸

Druhá část výsadku byla provedena asi deset kilometrů severozápadně od Žákovy hory v lesích u obce Rváčov - Petrkov. Společně s Bykovem seskočil náčelník štábu Jacjuk, technik oddílu Kurjatov, rozvědčík Ionnikov, minér oddílu Chmel a velitel čety Oganisjan. Tyto skupiny se spojily až po devíti dnech.¹²⁹

Skupina byla shazována z malé výšky s těžkými náklady zásob a střeliva, a to až 150 kilogramů pro jednoho muže. Proto také většina z nich utrpěla zranění. Naštěstí ne natolik vážná, aby nebyli schopni přesunu. Pouze jeden z členů měl vyvrtnutý kotník. Všichni

¹²⁵ Z rozhovoru s Janem Velíkem [13-04-2011].

¹²⁶ SÁDOVSKÝ, František.: Svratecko v národním odboji, s. 20.

¹²⁷ VÚA – VHA, Přehled činnosti partyzánského oddílu Vpřed, 138 b.

¹²⁸ Městský archiv Svratka – Materiály k období 2 světové války.

¹²⁹ tamtéž.

příslušníci byli vybaveni uniformami a zbraněmi (4 granáty, speciální vojenské mapy, samopaly, pistole nebo nagan a dýka). Komisař měl ještě množství dolarů, liber a uměl česky. Vybava velitele, komisaře a náčelníka obsahovala navíc dalekohled a kompas. Lékařka měla kompletní sadu lékařských nástrojů, a to například i na amputaci. Dále měli zásobu jídla na 4 dny, 2 radiostanice PRS a malou radiostanici na baterie značky Sever.¹³⁰

Dne 27. března 1945 Ladislav Prajzler obchází obce Český Herálec, Svratka a Moravské Křižánky a navazuje spojení pro pomoc novému oddílu. Okruh spolupracovníku se tedy začal rychle rozšiřovat. Hned zpočátku začali s oddílem Vpřed spolupracovat: Adolf Brázda z Moravské Svratky, František Kuchař z Moravských Křižánek a do týdne i Jaroslav Prajzler, štábní strážmistr Josef Unčovský a akademický malíř a sochař Jan Víšek ze Svratky. Během dalších několika dní získali významné pomocníky, a to lesního správce Josefa Uhra, štábního strážmistra Ladislava Tůmu a faráře Františka Menčíka z Herálce, z Moravských Křižánek se také zapojil lesní správce František Moravec a ze Svratky se ještě přidali Josef Polanský a Vlastimil Šulc. Takto se tedy postupně tvořila celá odbojová síť místních občanů, která se formovala kolem Jana Víška v organizovanou jednotku, jež systematicky podávala zprávy sovětským parašutistům. Dále jim tyto obětaví lidé poskytovali jídlo, šaty a starali se o jejich bezpečné ubytování.¹³¹ Spolupráci s oddílem Vpřed nedlouho po jejich seskoku aktivně navazuje také Josef Unger, četnický strážmistr z nedalekého Hlinska v Čechách. Z Hlinska se také ke spolupráci připojilo několik členů ilegálního národního výboru.¹³² Také město Skuteč vyvinulo ve spolupráci s partyzány nemalou iniciativu. Pod vedením Josefa Bulíčka zde vznikla partyzánská organizace v počtu 15 mužů, která se na oddíl Vpřed napojila do deseti dnů po seskoku a spolupracovala s ním až do konce války.¹³³ Vysazení Orlovy jednotky neuniklo pozornosti okupantského policejního aparátu. Němci totiž našli dva z osmi vysazených vaků, usoudili, že parašutistů je větší počet, a tak začali připravovat rozsáhlé pátrací protipartyzánské akce.¹³⁴

Od 5. dubna, začínají němečtí vojáci s pročešáváním lesů a jen díky odvaze svrateckých občanů vyšel oddíl Vpřed z tohoto náporu beze ztrát. Všichni se po skupinách ukryli před

¹³⁰ VELÍK, J. *Partyzánské obce Žďár nad Sázavou, Partyzánská obec-Svratka*, s. 82

¹³¹ Více v kapitole 4.

¹³² Byli to například: František Vyhnaněk, Jaroslav Novotný, Emil Rybička, František Otčenášek a Dr. Oldřich Kopecký. Městský archiv Svratka – Materiály k období 2. světové války.

¹³³ Fotografie se seznamem členů viz Seznam příloh.

¹³⁴ ŽAMPACH, V.: *Partyzánské portréty*, s. 339

německými vojáky na půdách u Ladislava Luňáčka, Josefa Majora, Aloise Jelínka a dalších. Tamara Rybakovová i s vysílačkou přestála nepřátelské pátrání na půdě u Jaroslava Prajzlera (bratra Ladislava Prajzlera)¹³⁵. Byly to jedny z posledních akcí specializovaných protipartyzánských Jagdkommand v tomto prostoru. Svratecký oddíl Jagdkommanda se stával z 38 mužů a 30 psů.¹³⁶ Dne 7. dubna bylo toto pátrání staženo zpět do kasáren 21. pluku SS v Brně a v následujících dnech nasazeno s plukem na frontu jižně od Brna. Vysočina přecházela v přífrontové pásmo, a tak začaly protipartyzánské akce pozbývat policejní ráz a dostaly podobu frontových střetnutí s jednotkami wehrmachtu¹³⁷.

3.2. Spolupráce s místními skupinami a příprava na diverzní akce

Od počátku měla skupina Vpřed velký zájem o spojení s co možná nejširším okruhem ilegálních odbojových organizací a partyzánských jednotek. Akademický malíř Jan Víšek byl jeden z prvních, kdo se podílel na zprostředkování spojení mezi oddílem a Františkem Novotným z Pusté Rybné dne 29. března 1945. Novotný už delší dobu pomáhal četným skupinám sovětských běženců na Prosečsku¹³⁸.

Major Melničuk tento proces spolupráce s Františkem Novotným ohodnotil v roce 1965 takto:

„Stali jsme se rázem silnějšími, protože jsme se neopírali o jednotlivé vlastence, nýbrž o bojovou, dobře zakonspirovanou organizaci.“¹³⁹

Skupina oddílu Vpřed se přesunula do Moravských Křižánek k rodině Františka Moravce, odtud potom konečně navázala spojení s ostatními oddíly a začínala budovat vlastní silnou jednotku z českých lidí ale i z bývalých zajatců, kteří se ukrývali v lesích. Pro navázání kontaktu se skupinou Faustova, Fomina, Melnika, Žerzděva a dalších byla základna Orla

¹³⁵ č. p. 292, pamětní desky a domy související s činností partyzánů ve fondu SOA Žďár nad Sázavou – Dokumentace 2. odboje, okres Žďár nad Sázavou.

¹³⁶ VÚA – VHA, PJ-138b, Materiály oddílu Vpřed – Orel.

¹³⁷ ŽAMPACH, Vojtěch.: *Partyzánské portréty*, s. 339.

¹³⁸ Tímto způsobem přišel do oddílu Vpřed také Jurij Kogutič-Livickij, rozvědčik 4. ukrajinského frontu. Odlétal do českých zemí spolu s přidělenou radistkou ve stejném letadle jako Vpřed. Po vysazení byla ale jeho společnice zajata nepřítelem. Osamocený Kogutič vyhledal tábor výsadku Vpřed a používal jeho radiostanice k plnění úkolů.

¹³⁹ ŽAMPACH, Vojtěch.: *Partyzánské portréty*, s. 375.

nejlepší, protože oddíl byl čerstvý, dobře ozbrojený a nejdůležitější bylo, že měl možnost operativně zasahovat na všechny strany.

Krátce na to se zde také s majorem Orlem dle předem zadaných instrukcí sešel zpravodajský oddíl Stas¹⁴⁰, který už nějakou dobu pobýval v Uhrově hájovně a získával informace právě pro oddíl Vpřed. Tato tříčlenná skupina poctivě pracovala na růstu zpravodajské sítě na Žďársku, Svitavsku, v okolí České Třebové, na Chrudimsku a Pardubicku.

Výsadek Vpřed k nám mimo jiné přilétal s instrukcí, aby usiloval o stmelování partyzánského hnutí na Vysočině až do vytvoření společného partyzánského štábu (tento záměr ale nebyl uskutečněn kvůli rychlému spádu válečných událostí na Moravě v dubnu a květnu 1945).¹⁴¹

Dne 31. března 1945 Josef Uher přivádí do Moravských Křižánek Zerzdevovu skupinu. Uher byl klíčovým pomocníkem z řad místních občanů pro oddíl Vpřed. Ještě v téže noci se vrací a přivádí doktora ze Žďáru nad Sázavou Aloise Frenclovského, aby poskytl nejnnutnější lékařské ošetření zraněným výsadkářům. Krátce na to zařizuje oddílu Vpřed setkání s velitelem roty partyzánské brigády Dr. Miroslava Tyrše Viktorem Osipovem¹⁴², která působila v okolí Skutče a Litomyšle.

Dne 14. dubna navázal major Melničuk součinnost s výsadkem Kirov nadporučíka V. I. Zedgenidze. Výsadky Vpřed, Promin a Kirov postupovaly ve zbývajících týdnech války často společně. Mimo ně měl Orel vazby na speciální jednotku Udar kapitána Markina a na Zarevo. Prostřednictvím napojených jednotek získal Melničuk spojení na partyzánské brigády Jan Hus, Jan Kozina a Jermak. Tímto způsobem vytvářel podmínky pro stmelení partyzánského hnutí na Vysočině a také pro lidové povstání, což byly vlastně i stěžejní úkoly Melničukova desantu.¹⁴³

Ke konci dubna přiletělo další letadlo s nákladem, který byl vysazen na ploše mezi Svratkou a Herálcem. Ještě před odklizením žoků do bezpečí obklíčilo prostor Jagdkommando, takže odnášení pytlů proběhlo za přestřelky. Na tomto místě dnes nalezneme malý památník. Více v následující kapitole.

¹⁴⁰ Paradesantní skupina STAS – viz kapitola 2. 6.

¹⁴¹ Z rozhovoru s Janem Velíkem [13-04-2011].

¹⁴² GEBHART, Jan.: Partyzáni v Československu 1941 – 1945, s. 360 – 361.

¹⁴³ Městský archiv Svratka – Materiály k období 2. světové války.

Obrázek 4 „V těchto místech svedli dne 27. 4. 1945 partyzáni skupiny Kirov vítězný boj s fašisty o výsadek zbraní.“¹⁴⁴

3.3. Předávka zbraní dne 27. dubna 1945 a přímý boj s protivníky

Protože se počet spolupracovníků partyzánů velice rychle rozrůstal, bylo třeba nových zbraní pro uprchlé sovětské zajatce a další jednotlivce, kteří se k partyzánským oddílům postupně přidávali. V polovině dubna žili už v jednom lesním tábořišti, členové oddílů Vpřed, Kirov a Promin. Prostor se zaplňoval a bylo stále těžší udržet ho v tajnosti před nepřítelem.¹⁴⁵

V noci z 26. na 27. dubna¹⁴⁶ skupiny Orlova, Žeržděvova a Zedgenidzeho společně připravovaly ohně, aby pilot věděl, kam má zbraně shodit. Nakonec je vystřelena signalizační světlice, aby byl pilot ujistěn, že jsou partyzáni připraveni. Hned na to shazuje sovětský letoun typu Li-2 osm pytlů o váze 120 až 150 kilogramů. Šest pytlů bylo v noci nalezeno a zakopáno, ale dva z nich bohužel pilot shodil o tři kilometry dál mezi obcemi Kocanda a

¹⁴⁴ Vlastní archiv autorky.

¹⁴⁵ V některých pramenech nalezneme informace o 200 až 300 partyzánech na Kamenném vrchu. To je ale dosti zveličené číslo. Lesů je v této oblasti sice dostatek, ale nikdy by nebylo možné takové množství partyzánů utajit. Z mnohých prostudovaných dokumentů a po rozhovoru s Janem Velíkem jsem toho názoru, že na Kamenném vrchu se nacházelo okolo 30 partyzánů.

¹⁴⁶ Některé zdroje uvádí čas 22. 30.

Cikháj. Věrná spojka Jaroslav Jelínek z Moravského Herálce se na to ihned vydává za partyzány a hlásí, že Němci byli o shozu uvědomeni a jdou si pro padák.

Hlídky v Herálci i v Zámku ve Žďáře se tentokrát dozvěděli vše včas, neváhaly a v noci vyrazily do lesů. Než stačili partyzáni pod velením majora Orla¹⁴⁷ ukryt první z vaků, němečtí četníci v počtu 18 mužů a s 30 příslušníky Schutzhundeskommanda obklíčila místo dopadu. Skupina 22 partyzánů s nimi tedy musela o tuto dodávku svést boj.¹⁴⁸ Při prudké přestřelce, která v momentě střetu protivníků nastala, byli zastřeleni 3 herálečtí četníci, mezi nimi i jejich velitel Rüge a 4 příslušníci Schutzhundeskommanda byli těžce zraněni. Po 70 minutách byli Němci rozeznáni a vak s vojenským materiálem získali partyzáni zpět.¹⁴⁹

*„Po přestřelce přeživší Němci zavolali všechny okolní posádky a vyrozuměli je, co se stalo. K večeru přijeli Němci z Poličky, ze Žďáru, Nového Města a Hlinska. Zátah na partyzány. O tomto zátahu jsme už věděli.“*¹⁵⁰

Mezitím druhý z pytlů našli herálecký četník strážmistr Vladimír Tůma a Jaroslav Jelínek. I přes nebezpečí, že budou chyceni hlídkou žďárského Einsatzkommanda, která v počtu 12 mužů hlídala prostory dopadu padáků, zajistili a zahrabali jeden pytel střeliva. Vzápětí po činu šli informovat hajného Josefa Uhra.

*„Věděli jsme také, že Němci jsou ve Žďáře, Poličce, Novém Městě a Hlinsku a že se připravují udeřit na Kamenný vrch a Žákovu horu.“*¹⁵¹

Střetnutí a ztráty nepřítel vyprovokovaly k další protipartyzánské akci. Bylo zmobilizováno 300 až 400 vojáků, kteří obklíčili Kamenný vrch ze všech stran. Skrze kruh vojáků stihl na poslední chvíli ještě obratně projít do tábora partyzánů Josef Uher. Oddíly svolaly štáb, bylo nutné jednat rychle. V přítomnosti majora Orla, poručíka Zedgenidze, Michulova a Krisse vysvětloval Uher situaci a podal návrhy a nutná opatření, aby tábor asi 30 lidí značně zásobený jídlem a střelivem mohl zůstat v rukou partyzánů. Houština, v níž se tábor nacházel, byla asi 60 hektarů velká. Major Orel nechal rozestavět hlídky. Bylo nutné se urychleně dostat z obklíčení a právě Josef Uher, který znal všechny lesní pěšiny, velmi pomohl oddílům v této

¹⁴⁷ Na památníku je sice psána výhradně skupina Kirov. Ale podle všech pramenů, které jsem prostudovala mohu s jistotou říci, že partyzánům, kteří se vydali pro padák velel major Orel. S ním se vydalo 18 mužů, a to jak z jeho oddílu tak ze Zedgenidzeho. Činnost těchto dvou oddílů se dosti překrývala, proto se objevilo mnoho nejasností o jednotlivých akcích každého z nich zvlášť.

¹⁴⁸ Počty uvedeny ve zprávě obce Herálec z konce roku 1945. Jsou podepsány i majorem Orlem a dalšími spoluúčastníky. Městský archiv Svratka – Materiály k období 2. světové války.

¹⁴⁹ Na době přestřelky se shodují vzpomínky Jana Uhra s dosud žijícím Janem Velíkem.

¹⁵⁰ VÚA – VHA, PJ 138b, Zpráva Jana Velíka z roku 1947.

¹⁵¹ VÚA – VHA, PJ 138b, Zpráva Jana Velíka z roku 1947.

situaci. V době porady už zajišťovací hlídka partyzánů vstoupila do boje s pátrači nepřítele. Vzápětí Orel navrhnul jednoduché řešení. Vylákat Němce až těsně k táboru a pak udeřit čelně a bočně. Po určité době se stáhnout, postavit v lese zálohu a krytí oddílu, který měl ustoupit k rybníku Krejcar severozápadně od Svatky (u obce Kameničky), a pak se přesunout po okraji lesa zpátky směrem ke Svatce a na Devět skal.

„Němci se přiblížili. Vpředu jako obyčejně vždy vlčáci uvázaní na dlouhých řemenech, za nimi ostatní a když se přiblížili, rozdělili se do rojnice. Samozřejmě za nimi esesáci a pak pohlaváři gestapa. Přemýšlíme, jak to asi dopadne, protože Němců byla velká přesila. Tamara dostává za úkol, že se bude starat o raněné.

Mezitím se Němci přiblížili, „Oheň“ – dal povel major Orel. Ze všech stran se ozývaly samopaly, kulomety. První Němci padají, puštění psi se zběsile vrhají. Nová dávka samopalů, psi zůstávají ležet. Zatím důstojníci ženou mužstvo dál. První ranění se již dostali k Tamaře. Nebylo to nic vážného. Říkám Tamaře: „Hlídej naše věci“, beru samopal, granáty a kličkuju v lese mezi stromy, abych měl výhled na výstřel. Němci pálí a pálí a posílají salvu za salvou. Partyzáni ukrytí za stromy v provizorních zákopech odpovídají dvojnásobně.

Ustupujeme, dorazili jsme na kraj lesa, když jsem uslyšela hlas „Vpejrod tovaryšci“. V momentě vyrazili z lesa všichni partyzáni, vyletěla zelená raketa a záloha a boční skupina udeřila. Němci zakolísali, ztratili orientaci a začali utíkat. „Davaj“ je slyšet hlas Orla. Znovu kulomety a samopaly a Němci utíkají. A my jsme se šťastně dostali z obklíčení. Na každém z nás je vidět smrt i život. „Ničevo, ničevo“ uspokojuje komisař. „Charašo“ povídá major Orel a pochvaluje chlapce, že svůj první velký boj na svém území vyhráli. K večeru se oddíl stahuje ke Krejcarskému rybníku a pak na Moravskou Svatku a na Devět skal.“¹⁵²

Němci prohledávali oblast kolem Kamenného vrchu i následující dny a ještě 1. května navštívili tábor a vše tam pancéřovými pěstmi zničili a auto, které tam partyzáni měli ukryté, odvezli. Partyzáni se nyní museli po menších skupinách rozprostřít v moravských lesích a obcích Samotíně, Daňkovic, Lišné.“¹⁵³

¹⁵² VÚA – VHA, PJ 138b, Zpráva Jana Velíka z roku 1947.

¹⁵³ Ze zápisníku Josefa Uhra. VÚA – VHA, PJ 138b Materiály oddílu Vpřed – Orel.

3.4. Spolupráce s Františkem Novotným

Spolupráce s Františkem Novotným byla pro skupinu Vpřed a jeho celkové posílení velice důležitá. V první fázi převáděl Novotný na Svratecko sovětské uprchlé zajatce, aby byli k dispozici štábu oddílu Vpřed. Později major Orel zvolil efektivnější způsob zapojování bývalých zajatců do partyzánských řad. Vyslal do prostoru Česká Rybná – Mířetín (oblast, kde Novotný působil) dva zkušené parašutisty – Varšavského a Krise, aby tam ve spolupráci s českým odbojem a sovětskými občany zorganizovali vlastní partyzánský rajón. V tomto prostoru ale stále zůstával organizačním a politickým činitelem i nadále František Novotný¹⁵⁴. Některé historické doklady jej vysloveně uvádějí jako politického komisaře této skupiny. Kriss i Varšavskij měli oba dva bohaté zkušenosti z partyzánských bojů na západní Ukrajině.¹⁵⁵ Příchodem obou výsadkářů začala v České Rybné a okolí krystalizovat vyčleněná partyzánská skupina oddílu Vpřed. Kriss se stal velitelem tohoto rajónu a jeho zástupcem byl právě Varšavskij. Stálé partyzánské jádro kolem těchto tří organizátorů tvořily necelé dvě desítky partyzánů. Kriss tyto partyzány organizoval do menších skupin, aby tak mohly být v jednotlivých vesnicích vytvořeny spolehlivé základny, které byly napojeny na majora Orla. V České Rybné to bylo samozřejmě u Novotných a dále u bratrů Osinkových, v Pusté Kamenici u Jana Černého a Františka Drahoše, ve Zderazi u Jana Víška, Františka Krejzy a Bohumila Adamce, v obci Mířetín jim pomáhala rodina Macháčkova. Kolem nich pracovala síť spojek a pomocníků a v lesích navíc žily skupiny sovětských běženců, které byly kdykoliv připraveny k nasazení do bojových akcí. Nejlépe zorganizované skupiny sovětských vojáků převáděli odbojoví pracovníci podle rozkazu majora Orla na Svratecko, aby tam posílily bojeschopnost tamější partyzánské fronty. Do tohoto prostoru bylo celkově vysláno asi šest sovětských vojáků.

3.5. Diverzní akce na železnici

Partyzánský oddíl Vpřed soustředil své destrukce především na železniční trať Polička – Čachnov – Skuteč. Právě skupina kolem Františka Novotného začala od spolehlivých zaměstnanců okolních kamenolomů obstarávat trhaviny na zhotovení náloží. První dvě

¹⁵⁴ František Novotný byl asi největší spojkou oddílu Vpřed. Po válce byl obviněn některými občany z obce Otrádov za odcizování věcí a rabování v jejích příbytcích. Nalezeno v VÚA – VHA, PJ 138b

¹⁵⁵ Městský archiv Svratka – Materiály k období 2. světové války

úspěšné železniční destrukce uskutečnil Varšavskij na trati Svitavy – Pardubice. První byla vykonána 17. dubna 1945 v zalesněném úseku mezi Pustou Kamenicí a Borovou. Na 32. kilometru tratě položil nálož, která po nájezdu vlaku explodovala. Po tomto úspěchu opakoval Varšavskij akci ještě dne 20. dubna 1945 na trati mezi Čachnovem a Pustou Kamenicí, jen o kousek dál od místa první destrukce. Na 30. kilometru tak havaroval vlak číslo 3103. Tyto dva výbuchy zničily lokomotivu, asi tři vagóny a několik desítek metrů železničního svršku.¹⁵⁶ Trať byla neschopna provozu celých 48 hodin. Byla to významná dopravní komplikace v týlu německých vojenských jednotek.¹⁵⁷

Partyzáni získávali informace o průběhu oprav poškozené železnice od zaměstnanců drah. Ti tvořili souvislou síť informátorů na trase Polička – Čachnov – Skuteč. Jan Černý¹⁵⁸ a František Drahoš předávali zprávy Novotnému a ten je prostřednictvím parašutisty Vpředu Kříse posílal dále majoru Orlovi. V té době už František Novotný sháněl výbušniny na další destrukce. Asi 8 kilogramů mu sehnal Miroslav Novotný z muničního skladu v Poličce a další 4 kilogramy také odtud pronesl Josef Lacman z České Rybné. Vilém Uchytíl z Miřetína obstaral z nedalekého žulového lomu v Prosetíně dalších 28 kilogramů výbušniny. Jistý Dr. Drahoš opatřil v Poličce 4 pistole a ty byly předány sovětským uprchlíkům, jež bylo třeba vyzbrojit.¹⁵⁹

Dne 26. dubna se sešel František Novotný v Pusté Kamenici “U Pece“ v bytě Jana Černého a Františka Drahoše s Varšavským, Křísem a 10 ozbrojenými sovětskými zajatci. Zde naplánovali odzbrojení četnické stanice v Krouně, kam se také v noci vydali a přibráli mezi sebe ještě Milana Kučeru z Pusté Kamenice. Kolem půlnoci dorazili do Krouny. Akce se ale neuskutečnila z důvodu nenadálého příjezdu několika německých vojenských vozidel. Při zpáteční cestě na státní silnici směr Polička partyzáni přepadli dvě vojenská auta s vojáky. Došlo k přestřelce, v níž partyzáni zabili pět německých vojáků a několik dalších zranili. Po této akci se partyzáni rozutekli ve dvou skupinách k lesům dříve, než se nepřátele stačili

¹⁵⁶ VÚA VHA, PJ 138b, Materiály oddílu Vpřed – Orel

¹⁵⁷ ŽAMPACH, Vojtěch.: Partyzánské portréty, s 366

¹⁵⁸ prof. Jan Černý (1907- 1978) – akademický sochař, sklář původem z Pusté Kamenice. Studoval na Státní odborné škole pro zpracování dřeva v Chrudimi, později, v rozmezí let 1927 - 1934 navštěvoval ateliéry prof. Mařátky a Štipla na Státní umělecko-průmyslové škole v Praze. Po ukončení studia pracoval převážně jako pedagog, po skončení války odešel z rodné Vysočiny na sever Čech. SÁDOVSKÝ, F.: *Svratecko v národním odboji*, s. 22, <http://www.deteska.cz/cs/virtualni-muzeum/autorske-objekty/>

¹⁵⁹ VÚA VHA, PJ 138b, Materiály oddílu Vpřed – Orel

vzpamatovat a zavolat posily. Varšavskij a Novotný se vydali směrem k Pusté Kamenici a Kriss se s ostatními vydal zpět do Pusté Rybné.¹⁶⁰

Následující den přišel rozkaz od velitele oddílu Orla, aby se večer Kriss s Varšavským a s posilami odebrali do tábora u Herálce. Než ale tento rozkaz stačili vykonat, dostali zprávu od Františka Novotného, který u Zderaze přebíral další hlášení od majora Orla, v němž tento rozkaz rušil. Německá Schutzpolizei v počtu pěti mužů totiž 28. dubna namátkově prohledávala lesy kolem Zderazi a Herálce. Novotný se zprávou pospíchá zpět, aby se celá skupina mohla okamžitě vydat do místa určení. Nepřítele zde zastihli překvapeného a stačili jej odzbrojit. Podařilo se získat 5 pušek, 3 polní pistole, 10 granátů, 400 nábojů do pušek, 114 nábojů do pistolí a součásti vojenské výstroje. Partyzáni nepřátele po odebrání výstrojí ihned propustili, jelikož nekladli žádný odpor.¹⁶¹ Po tomto činu si partyzáni sjednali poradu u Ladislava Osinka v České Rybné, který měl domek v ústraní obce u lesa, a proto byl k takovým schůzkám velice příhodný.

Následujícího dne se po setmění Varšavskij s Novotným odebrali do Pusté Kamenice, kde přijali informace o velkých vojenských transportech na frontu. Varšavskij ještě k tomuto večeru naplánoval další železniční destrukci mezi Čachnovem a Pustou Kamenicí. Hned na to se tedy Varšavskij a Tremčínský vydali společně s Novotným rozmístit nálože, což ale nebyl jednoduchý úkol, neboť tratě byly ostře sledované poličskými hlídkami v čele s obávaným Ludvíkem Schulzem.¹⁶² Po dokončení akce spěchali na dohodnutou schůzi do České Rybné, aby zde přijali další instrukce od velitele Orla. Po schůzi se ještě jednotka ve složení Varšavskij, Tremčínský, Kriss, Novotný, Oplíštil a pár sovětských zajatců přesunula do Rychmburku.¹⁶³ Z místní četnické stanice se jim podařilo ukořistit od devíti četníků další munici a výzbroj. Jeden z četníků ze stanice dokonce dobrovolně odešel s partyzány, neboť sám uměl velice dobře německy, a to se spolupracujícím skupinám Vpředu rozmístěným kolem Pusté Kamenice a Čachnova velice hodilo.¹⁶⁴ Partyzáni tady ještě přepadli německé

¹⁶⁰ Městský archiv Svatka – Materiály k období 2. světové války.

¹⁶¹ Městský archiv Svatka – Materiály k období 2. světové války.

¹⁶² Aktivní sabotážní činnost okolo trati ve směru Polička začala už na jaře roku 1944. Aby se těmto destrukcím dalo lépe zabránit, bylo do tohoto města nasazeno 19. prosince 1944 čtyřicetičlenné protipartyzánské komando. CHADIMOVÁ, J.: *Konec druhé světové války v Poličce*, s. 18

¹⁶³ VÚA – VHA, PJ 138 b Materiály oddílu Vpřed – Orel, Hlášení z Rychmburku z 11. listopadu 1945.

¹⁶⁴ Městský archiv Svatka – Materiály k období 2. světové války. *Spolupráce s Františkem Novotným*.

vojáky, kteří byli ubytováni v protějším domě. Při této přestřelce byl raněn poručík Kriss, a tak se museli dát na ústup. Mezi německými vojáky byl také jeden zraněný.¹⁶⁵

Dne 30. dubna odešel Varšavskij do Pusté Kamenice, aby zde dokončil přípravu nálože z předchozího dne. Z Poličky se toho dne rozletěla zpráva o zatčení Františka Jílka, Františka Martina a dalších, kteří byli ve spojení s oddílem. Jan Černý a František Drahoš se svou manželkou utekli ze svých bytů, které zanechali uzamčené a bez známky života. Ukrývali se pak až do konce války.¹⁶⁶ Velitel poličského gestapa se dalšího dne vypravil do České Rybné, kde vyhledal manželku Františka Novotného a více než dvě hodiny ji vyslýchal. Nedověděl se od ní nic. Svou cestu ale hned tak nevzdal. Po výsledku odjíždí do Pusté Kamenice, tam pokračuje s dalšími výslechy. Ani ty na jeho situaci nic nezměnily, a tak večer odjíždí zpět do Poličky s nepořízenou.¹⁶⁷

Na 1. května byl od informátorů hlášen vojenský transport. Vyršavskij se tedy vypravil k trati, aby připravil výbuch nálože. Ta ale pod vlakem nevybuchla, Varšavskij se snažil vše opravit, aby na 2. květen, kdy mělo po této trati projet 12 vojenských transportů, bylo vše v pořádku a připraveno k detonaci. Major Orel totiž požadoval od skupiny vedené Krissem úplné a trvalé přerušení železniční dopravy mezi Poličkou a Skutčí. Partyzáni tedy zaútočili na trať znovu 2. května 1945. Výbuchem u Čachnova vykolejili přední část vlakové soupravy obsazené mladými vojáky. Asi dvacetiletý hejtman dal rozkaz prohledat les. Rozběsnění Němci začali střílet kolem stojícího vlaku. Partyzáni stačili utéct, terčem nepřátel se tak bohužel stali lidé, kteří se v danou chvíli nacházeli v blízkosti místa činu.¹⁶⁸ Václav Hvězda a jeho synovec Jiří Pospíšil, oba dva čachnovští rodáci, byli zrovna na cestě do Pusté Kamenice. Němci je odvedli k vlaku, tam je vyslýchali. Pak je propustili a po chvíli je zezadu zastřelili. Jaroslav Sodomka z Pusté Kamenice a Jaroslav Dostál z Rudy byli rovněž přivedeni a zastřeleni. Nakonec procházeli domky po vsi, tyto obchůzky nepřežil čtyřiačtyřicetiletý Josef Mareš,

¹⁶⁵ VÚA – VHA, PJ 138b Materiály oddílu Vpřed – Orel.

¹⁶⁶ V souvislosti s poličským zatýkáním uvedu příběh dalšího spolupracovníka partyzánů Františka Martinů a jeho sestry Marie. Oba se rozhodli spáchat raději sebevraždu skokem z okna, než aby vyradili Schulzovi nějaké informace. Marie svým zraněním po pádu z okna podlehla, ale František přežil a po ošetření byl znovu vyslýchán. Schulz chtěl pravděpodobně od Martinů potvrdit informace o partyzánech skrývajících se v obci Pustá Kamenice. Po válce byl Schulz souzen v Chrudimi, v prosinci 1946 a po té i popraven. CHADIMOVÁ, J. : *Konec druhé světové války v Poličce*, s. 54.

¹⁶⁷ VÚA – VHA, PJ 138b, Materiály oddílu Vpřed – Orel.

¹⁶⁸ SÁDOVSKÝ, František.: *Svratecko v národním odboji*, Svratka 1946, s. 23.

který byl zabit ve světnici svého domu.¹⁶⁹Některé prameny vypovídají, že vyděšení Němci stříleli všude kolem sebe, aniž by vlastně věděli, po kom střílí. V dokumentech jsem se dočetla i o 15 mrtvých a 7 zraněných Němcích, kteří padli ne v důsledku železniční detonace, nýbrž kvůli šoku svých druhů.¹⁷⁰

Poslední důležitou destrukci připravili partyzáni na 4. května 1945. Za cíl akce zvolili tentokrát železniční most o délce 6 metrů na 37. kilometru na trati Čachnov – Krouna. K vyřazení z provozu takového mostu bylo třeba zvlášť silných náloží, na něž byly vykovány pláště podle návodu Varšavského. Této činnosti se chopil kovář ze Záboří. U Antonína Novotného v České Rybné je naplnili 30 kilogramy roztavené trhavy.¹⁷¹ S těmito třemi vyrobenými minami se vypravil Varšavskij do akce v doprovodu Františka Novotného, jeho synovce Stanislava Novotného, dále pak Stanislava Rejenta a tří vojáků z řad uprchlých zajatců. Skupina dorazila k místu určení po desáté hodině večerní. Tady zjistili, že nedaleko je utábořená německá vojenská kolona, bylo tedy třeba vyšší obezřetnosti a celá příprava musela proběhnout co nejrychleji. Neobešla se však bez obtíží. Nálože neexplodovaly najednou, takže bylo třeba opravovat zápalné zařízení. Ve 22.50 bylo po výbuších. Most byl zničen natolik, že trať zůstala nesjízdná až do příchodu Rudé armády.¹⁷²

3.6. Složení oddílu Vpřed

Nikolaj Jemeljanovič Melničuk – velitel (Orel)

Melníčuk byl velitelem partyzánského zpravodajského výsadku Vpřed. Major, kterému v době výsadku na Svratecku bylo již 33 let, patřil mezi starší sovětské parašutisty. Narodil se 6. prosince 1912 v Omsku, kde vystudoval střední zootechnickou školu a později, v letech 1931 – 1934 pokračoval tamtéž na Vysoké škole veterinární, aby zdokonalil svou dosavadní specializaci.

Melníčuk, který byl označován krycím jménem Orel, začal roku 1934 sloužit v Rudé armádě jako technik a zvěrolékař a roku 1939 dosáhl hodnosti nadporučíka. Následně nastupuje do prvního civilního zaměstnání na dálném Východě v městě Chabarovsku, kde se později

¹⁶⁹ Městský archiv Svratka – Materiály k období 2. světové války: Události v obci Čachnov před a po 5. květnu 1945. Sepsal František Žák a Josef Chvojka, s. 2 – 3

¹⁷⁰ Ani v Kronice Čachnova ani ve vzpomínkách místních se tu žádní mrtví Němci nenašli.

¹⁷¹ ŽAMPACH, V.:*Partyzánské portréty*, s. 366

¹⁷² VÚA – VHA, PJ 138b, Materiály oddílu Vpřed – Orel

seznámil se svou ženou Věrou Filipovnou. Pracoval jako veterinář v menším hospodářství, které bylo přidružené k železnici.

V roce 1940 vstoupil do Komunistické strany Sovětského svazu. Následně byl vyslán na dlouhou cestu do ukrajinského štábu partyzánského hnutí v Kyjevě. Zde prováděl zpravodajskou práci v týlu nepřítele v blízkostech Lvovské a Drogobyčevské oblasti. Byl ve spolupráci s orgány ministerstva státní bezpečnosti. Po splnění tohoto úkolu jej štáb jmenoval velitelem výsadkové zpravodajské partyzánské skupiny Vpřed.¹⁷³

Pavel Valerianovič Kuriata – politický komisař (Chockij)

Kuriata byl politickým komisařem partyzánského zpravodajského výsadku Vpřed. Narodil se 18. ledna 1905 ve vesnici Rudna Budišče (okres Žitomir) jako syn dělníka, který v tomtéž místě žil i pracoval. Mezi lety 1916 – 1922 se živil zemědělstvím a později se stal lesníkem. Roku 1924 vstoupil do Komsomolu a v roce 1927 odchází na vojnu do Tiraspolu k 152. střeleckému pluku 51. perekopské divize. Když ukončil plukovní školu, tak byl jmenován pomocníkem velitele střelecké čety.

Roku 1929 se vrátil zpět do své rodné vsi, kde ho v tomtéž roce zvolili předsedou prvního kolchozského představenstva. V roce 1931 se stal členem KSSS a v následujícím roce odchází studovat do Kyjeva. V letech 1935 – 1939 navštěvoval dělnickou fakultu při Státní univerzitě T. G. Ševčenka v Kyjevě.

Po začátku války byl odvelen na sever do oblasti Finského zálivu. Kuriata zde sloužil jako zástupce politického pracovníka praporu na 8. polní letecké základně. 23. června 1941 narukoval k 4. pluku 3. divize protivzdušné obrany, ale během necelých tří týdnů byl zajat a vězněn v zajateckém táboře v Berdičevě. Po svém útěku z tábora se podííl na ilegální odbojové činnosti oddílu Klimenta Vorosilova.

Roku 1944 opět nastupuje do vojenské služby a v důsledku rychlého postupu Rudé armády byla zrušena jeho výsadková akce do Polska. Počátkem roku 1945 odjel Kuriata se skupinou Vpřed do Lvova na dvouměsíční dokončení své přípravy.¹⁷⁴

Vladimír Fjodorovič Jajcuk – náčelník štábu (Kremeněv)

¹⁷³ VÚA – VHA, PJ 138 b, Materiály oddílu Vpřed – Orel, složení skupiny

ŽAMPACH, V.: *Partyzánské portréty* s. 337 - 344

¹⁷⁴ VÚA – VHA, PJ 138b, Materiály oddílu Vpřed – Orel, složení skupiny

ŽAMPACH, V.: *Partyzánské portréty*, s. 345 - 350

Náčelník štábu partyzánského oddílu Vpřed se narodil dne 14. října 1921 ve vesnici Taški v rodině ukrajinského rolníka. Jajcuk odtud odchází v roce 1935 studovat střední školu do okresního města Slavutska. Po maturitě vstoupil do Rudé armády, kde chtěl absolvovat kurz letadlového dělostřelectva v Baku, který ale v důsledku války nestihl dokončit.

Sotva dvacetiletý už s hodností velitele čtyř protiletadlového dělostřelectva převzal v roce 1942 určenou jednotku a se svým dělostřelectvem bránil vzdušný prostor Stalingradu. Později padli do nepřátelského obklíčení, a proto se dostal v zalesněných oblastech Ukrajiny a Běloruska k partyzánskému oddílu A. M. Grabčaka, kde zpočátku sloužil jako zpravodajská spojka, ale později se stal náčelníkem štábu oddílu.

Později byl tento partyzánský svazek zrušen a důstojníci byli odveleni do Kyjeva. Jajcuk zde pracoval na závěrečných zprávách bojové činnosti partyzánů. Měl proto přehled o přípravě výsadek pro boj v Československu. Proto se chtěl také později na některém podílet a při výběru důstojníků pro výsadek Vpřed byla jeho žádost přijata¹⁷⁵.

Tabulka 6 - Složení oddílu Vpřed

Složení oddílu Vpřed¹⁷⁶		
Jméno	Krycí jméno	Funkce
Nikolaj Jemeljanovič Melničuk	Orel	velitel oddílu
Pavel Valerianovič Kuriata	Chockij	politický komisař
Vladimír Fjodorovič Jackjuk	Kremeňev	náčelník štábu
A. P. Bykov	Kostin	zástupce velitele
Tamara S. Rybakovová	Tamara Rogova	radistka
A. S. Organisjan	Míša Kriss	rozvědka
A. V. Kurjatov	Vdovičenko	průzkumník
M. J. Ignatěnko	Míša Varšavskij	průzkumník
P. O. Ionnikov	Osipov	průzkumník
P. P. Tycz	Ryszard	radista
A. P. Chmel	Ivanov	radista

¹⁷⁵ VÚA – VHA, PJ 138B, Materiály oddílu Vpřed – Orel, složení skupiny
ŽAMPACH, Vojtěch.: Partyzánské portréty, s. 362 – 370.

¹⁷⁶ VÚA – VHA, PJ 138B, Materiály oddílu Vpřed – Orel, složení skupiny

4. Konec druhé světové války ve Svatce, organizace svrateckého povstání

Začátkem měsíce května se činnost partyzánských oddílů vzhledem k nastalým podmínkám ještě zvyšovala. Průměrně byly každou noc provedeny dvě exploze v nejbližším okolí města Svatka. Jedna akce bezprostředně před květnovým povstáním zasluhuje zmínky, protože jasně prokázala organizačně bojovou schopnost oddílů. Ve čtvrtek 3. května přišlo Janu Víškovi hlášení od heráleckého kněze Menšíka, že generál polní maršál Schörner je se svým štábem, čítajícím asi 2 000 mužů na útěku od Olomouce. Víšek okamžitě předal hlášení radiostanicí a chvíli na to také osobně majoru Orlovi, který byl ubytovaný nedaleko Víškova domu. Oba se dohodli na společné akci. Vypravit ještě toho dne co největší počet partyzánů, aby mohli obsadit silnici Svitavy – Polička – Hlinsko. Tento rozkaz roznesl po okolních skupinách svým autem lesní adjunkt z Milov Milan Pták se svým dobrým přítelem Vlastimilem Šulcem. Mobilizace všech jednotek včetně specialistů mostařů a destruktorů byla provedena hladce během několika málo hodin a ještě před večerem byla ohlášena štábu. Efekt celé této akce se ale nedostavil. Maršál Schörner došel až do Poličky, kde se nakonec nečekaně obrátil ke Svitavám a dal se cestou na Hradec Králové.¹⁷⁷

4.1. 5. května

Signálem k povstání byly výzvy pražského rozhlasu z 5. května 1945. Do Svatky, střediska povstání na Vysočině, přišel z lesů štáb oddílu Vpřed, štáb Jana Koziny a kolem Jana Víška vznikalo samostatné velení českých revolučních bojovníků. Prvním partyzánem, který vkročil do Svatky, byl kapitán Kostin. V budově četnické stanice č. p. 18 zahájilo 5. května činnost vedení národního odboje a tato budova se stala sídlem štábu povstání, který podléhal vedení partyzánské skupiny Vpřed.¹⁷⁸ Na počátku povstání jmenoval major Orel úplný štáb českých povstaleckých sil na Svratecku. Do jeho čela určil Josefa Uhra, komisařem povstaleckého rajónu

¹⁷⁷ VÚA – VHA, PJ138b, materiály Vpřed – Orel

¹⁷⁸ MAŠEK, L.:Bakalářská práce – *Druhý odboj na Svratecku*, s. 16

se stal Jan Víšek a organizátorem součinnosti jednotlivých povstaleckých částí Josef Unčovský.¹⁷⁹

Štáb partyzánské skupiny Vpřed sídlil ve Svatce na náměstí, které dnes nese název Národního povstání, v domě č. p. 87 až do 15. května a organizoval celý průběh povstání ve Svatce i v jejím okolí.¹⁸⁰

Svratecká posádka Jagdkommando o síle 38 mužů se 30 psy¹⁸¹ se domluvila s heráleckou, že prchnou společně v pět hodin odpoledne. Jejich telefony byly ale partyzány odposlouchávány, a tak Jan Víšek okamžitě běžel se zprávou za majorem Orlem, aby dal příkaz tento útek Němcům zmařit. Ten ale váhal, proto se Jan Víšek rozhodl zajet do Samotína, aby získal souhlas alespoň od majora Faustova. Velitel Zareva ležel se zápalem plic a místo sebe poslal do Svatky poručíka Nowackiho z oddílu Jana Koziny a kapitána Chimiče s posádkou partyzánů, kteří dostali příkaz se přesunout lesem.¹⁸² Vlastimil Šulc a Milan Pták se postarali o bezpečnou dopravu Chimiče a Nowackiho. Německá posádka zatím rozestavěla po zuby ozbrojené strážě i v ulicích vedoucích ke škole, kde byli ubytováni. V 16:50 už přijíždí na Moravskou Svatku auto s Chimičem a Nowackim. Německá osádka se dává na útek a je partyzány pronásledována až do Herálce. Tady odzbrojují německou posádku v síle osm mužů. Dále už nepřítel nepronásledovali, protože jim docházel benzín, museli se vrátit zpět do Svatky. Major Orel dal mezitím příkaz odzbrojit německou leteckou posádku ve Svatouchu v počtu čtyř mužů.¹⁸³

Večer 5. května dal ještě major Orel příkaz k mobilizaci všech mužů od 17 do 50 let.¹⁸⁴

¹⁷⁹ SÁDOVSKÝ, F.: *Svratecko v národním odboji*, s. 27

¹⁸⁰ V domě č. p. 18 i na domě č. p. 87 jsou instalovány pamětní desky, které byly na tyto domy umístěny při příležitosti oslav 20. výročí od osvobození.

¹⁸¹ Velitelem této služebny byl Oberfeldwebel Lütze.

¹⁸² VÚA – VHA PJ 138b, Materiály oddílu Vpřed – Orel, Hlášení Jana Uhra, Jana Víška a Josefa Unčovského z léta 1945

¹⁸³ VÚA – VHA PJ 138b, Materiály oddílu Vpřed – Orel, Hlášení Jana Uhra, Jana Víška a Josefa Unčovského z léta 1945

¹⁸⁴ tamtéž.

4.2. 6. května

Díky správné přípravě a dobrým organizačním schopnostem Jana Víška byly už k ránu 6. května připraveny ozbrojené hlídky v Herálci, Svatce, Čachnově, Moravských a Českých Křižánkách.¹⁸⁵

Občané Černý a Prajzler z Moravských Křižánek zajali šest německých vojáků a získali první dva automaty a jiné zbraně. Byly postaveny hlídky a zbudovány barikády. Jeden z příkazů majora Orla byl zákaz prodeje lihovin pod trestem smrti. Muži byli rozděleni na jednotlivé čety. První obsadila Červený kopeček, druhá rozcestí u Sloupku a třetí byla rozdělena mezi Farský kopec a Karlštejn.

Asi kolem páté hodiny ranní se vydala skupina ruských partyzánů oddílu Jan Kozina společně s několika svrateckými a svratoušskými občany k obci Krouna. Po státní silnici Hlinsko – Havlíčkův Brod utíkaly skupiny okupantů. V čele této divize stál současný komisař brigády Mistr Jan Hus Chimič. Partyzáni se vraceli pravděpodobně kolem jedenácté hodiny a procházeli zpět Svatouchem směrem ke Svatce se 130 maďarskými vojáky.¹⁸⁶ Díky dobrým vyjednávacím schopnostem vyslaných partyzánů se toho dne podařilo podepsat kapitulaci s 16 a 24. maďarskou divizí generála Karacsoniho. K podepsání této smlouvy došlo v Mířetíně v domku Josefa Dostála.¹⁸⁷ Major Orel si ještě od Maďarů prozíravě vymínil jeden bojeschopný pluk, který se v následujících dnech stal velice potřebným. Jim i ostatním Karacsoniho vojákům byly dokonce ponechány zbraně. Partyzáni je totiž nebrali jako zajatce, nýbrž jako spojence.

Tentýž den bylo v 8:00 ráno zajato v Kameničkách 23 Němců. Od nich byly získány pušky a náboje. Na příkaz štábu ze Svatky byli tito zajatci převezeni i se zbraněmi do Svatky.¹⁸⁸

Večer byl vydán první denní rozkaz majora Orla, který obsahoval prohlášení k občanům, informace o dosavadních akcích a potvrzoval ustanovení velitelů. Obsazené území bylo

¹⁸⁵ O několik hodin později se dále ještě připojily obce Březiny, Pustá Rybná, Krouna, Samotín a Fryšava. Ze zprávy mjr. Orla, VÚA – VHA, PJ138b, materiály Vpřed – Orel

¹⁸⁶ SÁDOVSKÝ, Josef.: *Zpráva o odbojové činnosti obce Svatouchu v roce 1945*, Městský archiv Svatka – Materiály k období 2. světové války.

¹⁸⁷ Opis českého překladu této kapitulací nabídky je uložen v Městském archivu ve Svatce.

¹⁸⁸ Do Svatky bylo převezeno 16 pušek, zbývajících 5 zůstalo v Kameničkách, kvůli tamnímu nedostatku zbraní k případné obraně. Městský archiv Svatka, *Hlášení z velitelství partyzánského štábu v Kameničkách Miloslava Kubíčeho a npor. Pavla Morjakova ze 6. května 1945*

rozšířeno.¹⁸⁹ Pomocí opravené telefonní sítě byl spojen rajon v okruhu 50 čtverečních kilometrů.

Ještě zmíním připravovaný vojenský útok oddílu Vpřed a jejich spolupracovníků z Hlinska na 6. května. Vše již bylo do detailu připraveno, ale na základě mylných informací o počtu nepřátel ve městě Hlinsko v Čechách. V poslední chvíli bylo majoru Orlovi podáno hlášení od tamního spolehlivého zdroje doktora Assaulenka a celá akce musela být zrušena, aby nedošlo ke zbytečnému krveprolití a poškození města.¹⁹⁰

Partyzánský lazaret ve Svratce

Partyzánský lazaret byl zřízen dne 6. května 1945, poté co bylo v odpoledních hodinách přivezeno do Svratky několik raněných partyzánů a zajatců. Návrh na zřízení lazaretu vzešel od obvodního lékaře MUDr. Ladislava Bendy a byl umístěn do budovy č. p. 45, u místního obchodníka Bureše, kde se po skončení války usídlil národní výbor. Šéflékařem byl již zmíněný MUDr. Ladislav Benda, který po celou dobu okupace opatroval a schraňoval potřebný lékařský materiál.¹⁹¹ Jeho zástupcem se stal MUC. Sergej Michajlov. Dále zde pomáhal pardubický lékař MUDr. Kebort a od 9. května maďarský lékař MUDr. Kornel Berenkey. Lidé z blízkého i vzdálenějšího okolí byli na tento lazaret odkázáni až do 12. května¹⁹², poněvadž do té doby byly ještě všechny okolní nemocnice v rukou Němců. V lazaretu byli ošetřováni Češi, Rusové, Slováci, Angličané, Bulhaři, Rumuni, Maďaři i Němci.

¹⁸⁹ Během 6. května získali povstalci zhruba 1600 pušek, 72 samopalů, 140 protipancéřových střel, 165 pistolí, 4 kulometry, 2 minomety a velké množství střeliva i jiného vojenského materiálu. VÚÁ – VHA, PJ-138b, Materiály oddílu Vpřed – Orel.

¹⁹⁰ Partyzáni se domnívali, že v Hlinsku je přibližně jen 350 mužů. V tomto městě se ale na konci války nacházelo na 6000 mužů s těžkými zbraněmi děly i tanky. Městský archiv Svratka – Materiály k období 2 světové války, *Spolupráce s partyzánským oddílem Vpřed v podzemní činnosti na Hlinecku*.

¹⁹¹ MAŠEK, L.: *Druhý odboj na Svratecku*, s. 21

¹⁹² Kronika Svratky, s. 187.

Tabulka 7 Počty ošetřených ve svrateckém lazaretu¹⁹³

Jednotlivé počty ošetřených	
důstojníci RA	13
důstojníci partyzáni	19
vojínové RA	67
čeští partyzáni	8
Češi	54
Slováci	4
Angličané	1
Bulhaři	2
Rumuni	10
Maďaři	23
Němci	18

Celkově zde bylo provedeno 219 ošetření i složitějších lékařských zákroků. Z toho nejvážnější zranění ošetřena 2 důstojníkům, 11 vojínům RA, 2 důstojníkům a 13 vojínům ruských parašutistických oddílů, 6 českým partyzánům a 1 Maďarovi.¹⁹⁴ Lazaret fungoval jako samostatná zcela nezávislá jednotka.

Hospodářskou správu lazaretu vedla po celou dobu Marie Veverková – Nekvindová, vrchní ošetřovatelkou byla Věra Šáfrova, zástupkyně pak Miluše Nápravníková. Další odborné sestry byly jmenovitě: Olga Halamková, Vlasta Nováková, Naděžda Slunečková, Jaroslava Paseková a Jarmila Burešová.¹⁹⁵

Jedna z tehdejších přítomných pomáhajících se na lazaret rozvzpomínala: „*Boje pokračují u Samotína, Fryšavy, u Čachnova a Krouné. Nestací už ani postele, někteří partyzáni leží na zemi na dekách, ale jsou hlavně v teple a mají tu jídlo a ošetření. Sester přibývá. Je tu Věra Šáfrova, Vlasta Kadlecová... Paní Veverková a obě sestry Královny se starají vzorně o kuchyň a ty spousty špinavého prádla. Jsme všechny nevyspalé, pak už se trochu střídáme. MUDr. Benda se snaží vyjednat s velitelem převoz akutních případů. Příjezd sanity je nemožný.*

Druhý den jsem se vrátila do lazaretu. Tam bylo potřeba každého člověka. Večer přivezli těžce raněného partyzána z Pusté Rybné pana Kaštánka. Byl ošetřen, ale vědělo se, že má těžké zranění břicha, které si způsobil při manipulaci s pancéřovou pěstí. Byla jsem na noc. Pacienti byli v pořádku a spali. Muselo se počkat na ráno na odvoz. Seděla jsem u něj, aby nemyslel na tu hroznou bolest. Silně krvácel, potichu si povídáme, dívám se do mírného dobráckého obličeje táty. Ticho přerušuje jen kapka po kapce, které dopadaly na podlahu. Nevím, co to je, přejíždím tam rukou, ve chvíli je plná krve. Je mi tak těžko, musím ven, abych před ním neplakala. Ráno ho odvezli na operaci, po ní zemřel.“¹⁹⁶

¹⁹³ VÚA – VHA PJ 138b, Materiály oddílu Vpřed – Orel, Hlášení Jana Uhra, Jana Víška a Josefa Unčovského z léta 1945

¹⁹⁴ Jmenný seznam a způsob ošetření je uveden v ambulančním deníku MUDr. Ladislava Bendy

¹⁹⁵ SÁDOVSKÝ, F.: *Svratecko v národním odboji*, s. 29.

¹⁹⁶ Městský archiv Svratka – Materiály k období 2. světové války, Vzpomínky Milady Gregorové ze Svratky.

4.3. 7. května

Dne 7. května byla prováděna opatření proti vojenským útvarům, které se snažily dostat do Svratky. Nejúspěšnější činnost vykazala hlídka v Dědové. Pod velením učitele Alberta Pokorného se jí podařilo zabrat dvě pancéřová auta, která byla později převezena do Svratky.¹⁹⁷

U osady Pláňov se usazovali okupanti a zakopávali zde děla i ostatní zbraně. V Kameničkách bylo 7. května zajato 80 Němců, což přineslo partyzánům další zbraně. Maďarský pluk vyžádaný majorem Orlem našel uplatnění hned tento den, kdy u Herálce donutil dělostřelbou k ústupu a ke změně pochodové trasy příjíždějící nepřátelskou kolonu.

U Krouny byla dne 7. května přepadena autokolona gestapa. Současně byli odzbrojováni vojáci dvou maďarských divizí o celkovém stavu okolo 2 000 mužů. Divize byly dislokovány v obvodech okresu Svitavy, Litomyšl, Hlinsko, Chrudim a Polička. Partyzáni získali v této akci značné množství vojenského materiálu a v noci ze 7. na 8. května dosáhli úplné kapitulace těchto maďarských jednotek.¹⁹⁸

4.4. 8. května

Dne 8. května do Svratouchu vpochovalo vojsko, které se vzdalo majoru Orlovi 6. května.¹⁹⁹ Proběhla také přestřelka v Kameničkách. Čtyři nákladní a jedno osobní auto okupantů najela v rychlosti až k barikádám. Velitel Marikov vyjednával, ale byl odmítnut, proto došlo k boji. S pomocí svrateckých občanů byli Němci brzy obklíčeni a odzbrojeni. V tomto boji dva místní občané zemřeli a jeden byl těžce raněn.²⁰⁰

V tento den zachytili partyzáni autokolonu ustupujících německých vojáků nad obcí Mířetín. Posádka byla ozbrojena skupinou, v jejímž čele nemohl stát nikdo jiný než František Novotný. Partyzánům se od nepřítele podařilo získat 14 nákladních automobilů, 2 velké autobusy, 6 osobních vozů, 96 pušek, 64 pistolí a 4 kulometry. Bylo zajato kolem 130 vojáků.

¹⁹⁷ VELÍK, J. *Partyzánské obce Žďár nad Sázavou. Partyzánská obec – Svratka*, s. 80

¹⁹⁸ DOLEŽAL, J.: *Jediná cesta*, s. 306

¹⁹⁹ Podařilo se mi zjistit alespoň jméno těžce raněného bojovníka. Byl jím František Gregor z Českého Herálce, který svým zraněním podlehl následujícího dne v nemocnici v Poličce. Městský archiv Svratka – Materiály k období 2. světové války.

²⁰⁰ VÚA – VHA, PJ 138b, Materiály oddílu Vpřed – Orel, Hlášení Milana Kubíče z Kameniček.

V kopcích kolem České Rybné se také tento den objevila kolona prchajících Němců, která čítala několik stovek mužů. Po neúspěšném jednání o odzbrojení došlo k přestřelce, při níž zahynuli dva Češi, a to Čeněk Mládek z České Rybné a František Kudláček z Rychmburku, dalších 18 mužů bylo raněno. Němci ztratili dva muže. Vojáci nechtěli vyjednávat s Novotným, žádali si někoho s vojenskou hodností. Partyzánovi bez armádní příslušnosti totiž nedůvěřovali. Po tomto incidentu dorazil poručík Kriss, ale s Němci se nakonec nedohodli, a tak jim nepovolili volný průchod cestou přes Českou Rybnou. Z tohoto důvodu museli vojáci pokračovat směrem k Hlinsku v Čechách, ale ani tímto směrem se daleko nedostali. Před Hlinskem došlo k jejich odzbrojení.²⁰¹

4.5. 9. května

Časného rána 9. května nastal přesun 16. a 24. maďarské divize směrem přes Krounu a Čachnov do Svatky, což mělo až překvapivě tragický následek. Sovětští letečtí pozorovatelé se domnívali, že jsou to ustupující němečtí vojáci a několik minut před polednem zasáhlo hlavní svrateckou křižovátku pět ruských hloubkových letadel. Letci měli za úkol přerušit tento útěk a při bombardování byly zničeny čtyři budovy ve Svatce a některé další byly zapáleny. Vznikl mocný požár. Nakonec byl ale lokalizován, a to díky početné maďarské divizi, která do města přišla. Později se našlo ještě mnoho nevybuchlých pum. Také ve Svatouchu bomby poškodily některé domy a dvě osoby byly zraněny.²⁰²

První hromadné kolony okupantů projížděly přes Svatku právě 9. května. V Kameničkách bylo zajato 18 Němců, dále byla získána 3 nákladní auta a jedno osobní.²⁰³ Ještě týž den se Maďaři dobře uplatnili v Herálci, kde se hned v dopoledních hodinách rozestavěli do bojové pozice proti výpadečné silnici z Nového Města na Moravě, odkud se přiblížily silné německé tankové jednotky. Maďaři zahájili palbu z děl a Němce tak přinutili pozměnit cestu své trasy směrem na Krucemburk. Mezitím poslala partyzánská radiostanice na příkaz Jana Víška radiodepeši z Kijeva o tom, že Svatka je partyzánská a nemá již být více bombardována. Hlášení dále sdělovalo, že největší proud ustupující německé armády je na hlavní silnici

²⁰¹ VÚA – VHA, PJ 138b, Materiály oddílu Vpřed – Orel, Činnost partyzánského oddílu Vpřed pro oblast Vysoké Mýto – Skuteč z 11. listopadu 1945

²⁰² VÚA – VHA, PJ 138b, Materiály oddílu Vpřed – Orel

²⁰³ SÁDOVSKÝ, František.: Svratecko v národním odboji, Svatka 1946, s. 26

Polička – Hlinsko a Žďár nad Sázavou – Ždírec nad Doubravou.²⁰⁴ Tato zpráva ale způsobila neúměrně tvrdou reakci ze strany Sovětů. V nejbližších minutách po skončení hlášení sovětských letci zaměřili své cíle právě na tyto trasy. Zbytečně tvrdá akce způsobila částečné zničení města Ždírcu a Krucemburku. Zde si bombardování, které proběhlo krátce před polednem, vyžádalo 24 životů.²⁰⁵ Josef Uher dostal ještě toho dne zprávu z Březin o mocném proudu německého vojska z jihu na náš okrsek.²⁰⁶ Němci procházeli od Hlinska v Čechách přes Svratku, poté co se obě strany dohodly o poklidném průchodu trasy. Němci vše dodrželi, odzbrojeni byli totiž už v Hlinsku a jejich spořádaný a rychlý ústup přes Svratku trval asi 36 hodin. Major Orel vysloveně zakázal všem svým lidem použít zbraně, protože by mohlo dojít ke zbytečnému krveprolití.²⁰⁷ Dodnes pamětníci vzpomínají na tento rozkaz jako na velice moudrý, neboť z případného konfliktu by vzešlo mnoho mrtvých. Ve Svratce tedy na rozdíl od nedaleké Fryšavy²⁰⁸ proběhlo vše bez ztrát na životech na obou stranách.

4.6. Od 10. května do ukončení všech bojů

Ještě následující den pokračuje poklidný průchod ustupujících vojsk Svratkou. „*Naše hlídky udržují pořádek a přebírají výzbroj a výstroj německého vojska, které se ho po cestě zbavuje. K odstřelení Němců došlo jen ve výjimečných případech.*“²⁰⁹ „*Rudá armáda se toho dne dostala k našim pozicím již na 40 kilometrů a nám bylo jasno, že jsme vyhráli.*“²¹⁰ Ještě 10. května dorazili do Svratky první tři důstojníci Rudé armády. Toho dne byla na svrateckém náměstí uskutečněna improvizovaná slavnost, kterou v 19 hodin zahájil sám komisař Jan Víšek a během večera promluvili na náměstí představitelé všech partyzánských jednotek Svratecka. Pamětníci na tento den vzpomínají jako na nejranější den oslav konce války, neboť

²⁰⁴ VÚA-VHA, PJ 138B, materiály oddílu Vpřed – Orel.

²⁰⁵ Devět sovětských bombardérů typu PE – 2 vzlétlo z křižanovského letiště a dodnes není zcela jasné, kdo podal hlášení na velitelství. Obce Ždírec nad Doubravou a Krucemburk zasáhly dvě bombardovací vlny. Druhý nálet byl navíc ještě posílen o dva stíhací letouny. Na obce bylo celkem shozeno 230 pum, z nichž naštěstí více než třetina nevybuchla. JANÁČEK, Jakub.: *Žďárský deník*, článek 1228570 – *Místo oslav konce války pochovávali po náletu mrtvé*, 17. 5. 2011.

²⁰⁶ VÚA-VHA, PJ 138B, materiály oddílu Vpřed – Orel.

²⁰⁷ VELÍK, J. *Partyzánské obce Žďár nad Sázavou – Partyzánská obec Svratka*, s. 81.

²⁰⁸ viz kapitola 2. 1. Zarevo.

²⁰⁹ Josef Uher podává ještě 9. května hlášení o zastřelení 8 Němců z důvodu jejich údajné nerozvážnosti. Další informace se mi bohužel o těchto mrtvých nepodařilo nikde vypátrat. Pamětníci na přestřelky 9. května nepamatují, je tedy pravděpodobné, že k zastřelení těchto 8 mužů došlo v místech, kde byly rozmístěny jednotlivé hlídky.

²¹⁰ Zpráva Jana Víška, Josefa Uhra a Josefa Unčovského, VÚA – VHA PJ 138b, materiály oddílu Vpřed

asi 50 metrů od náměstí, kde už se oslavovalo, ještě pořád procházely po hlavní silnici poslední zbytky německých vojáků.²¹¹

Dne 11. května byly všechny síly pověřeny svezením válečné kořisti a zajišťováním jednotlivých německých vojáků a SS, kteří byli až doposud soustředováni ve školách. Major Orel toho dne prohlásil práci svého oddílu za ukončenou a odjel naproti sovětskému štábu ke Krouně. Přivedl s sebou do Svratky první vojáky a několik důstojníků Rudé armády.²¹² Proběhla poslední přestřelka s německými vojáky nedaleko Samotína.

Dne 12. května dorazily do Svratky silné oddíly Rudé armády. Probíhalo další odzbrojování Němců a Maďarů. Veškeré vojenské akce končí až datem 15. května 1945.

Tabulka 8 - Seznam občanů regionu Svratecka, kteří padli v posledních dnech války²¹³

Seznam padlých		
Jméno	Den a místo	
Bohumír Lohniský	9. května v lese	Zemřel po náletu sovětských letadel.
Josef Kučera	8. května u Světnova	Zemřel v boji s německou pancéřovou
Zdeněk Klimeš	8. května u Světnova	Zemřel v boji s německou pancéřovou
Jaroslav Modráček	9. května u Filipova	Odvlečen Němci, později zastřelen.
František Cempírek	10. května	Zemřel na následky zranění průstřelu
Jaroslav Obolecký	9. května u Filipova	Zastřelen z kulometu.
Jan Gregor	8. května u Kameniček	Zastřelen z kulometu.

5. Pomoc občanů partyzánskému odboji

Spolupráce s místními byla pro partyzány velice důležitá. Díky nim získávali potřebné potraviny, oblečení, ale také informace o německých hlídkách a o místě jejich současného působení. Každá skupina potřebovala hned po seskoku hlavně přežít. Lidé ze Svratky i jejího blízkého okolí se z partyzány dělili o své skromné příbytky i o jídlo, kterého neměli mnoho nazbyt.

Dle svratecké kroniky žili před válkou ve Svratce pouze dva němečtí občané. Během války se ale k německé příslušnosti přihlásilo i pár dalších místních. Svě zastoupení tu také měli také

²¹¹ Celkem jich přes Svratku během 36 hodin prošlo asi 210 000, VÚA – VHA, PJ 138b, materiály oddílu Vpřed – Orel

²¹² SÁDOVSKÝ, F.: *Svratecko v národním odboji*, s. 26

²¹³ VÚA – VHA, PJ 138b, Materiály oddílu Vpřed - Orel

občané rakouské národnosti. Nežili tu tedy jen odvážní vlastenci, ale stejně jako tomu bylo na jiných místech, i ve Svratce se někteří přidali k druhé straně.²¹⁴

K okruhu blízkých spolupracovníků z řad svrateckých občanů, kteří se hned v nejbližších dnech po vysazení oddílu Vpřed zapojili do spolupráce, patřili: Jaroslav Prajzler, Ladislav Prajzler, Josef Unčovský, Jan Víšek, Vlastimil Šulc, Josef Polanský, Leopold Horník, Alois Jelínek, Ladislav Luňáček, Ladislav Šiller. Většina ze jmenovaných už měla zkušenosti se spoluprací s partyzány, a tak hned věděli koho kontaktovat, kde sehnat potraviny, jak navázat spojení s jinými oddíly. Občané Svratky tedy vytvářeli oddíl Vpřed a jeho veliteli dobré podmínky a zázemí. Velkou roli také sehrál velitel četnické základny na Kocandě Vladimír Tůma. U něj se soustřeďovaly všechny zprávy o pohybu německých vojsk i o pobytu partyzánů, které předával majoru Orlovi. Za významnou spolupráci také děkovali mnozí z velitelů partyzánských oddílů Adolfu Hamanovi²¹⁵, Josefu Jaitnerovi a lékaři Aloisi Frandlovskému ze Žďáru nad Sázavou. Nejvýraznější osobností místního odboje byl však už několikrát zmíněný bývalý občan Skelné Hutě Josef Uher, kterému je věnována následující podkapitola. V závěru této kapitoly se budu věnovat plukovníku Velíkovi, který sice nepochází ze Svratky, ale pár let po skončení války se v tomto místě oženil a dodnes v tomto místě žije. Také jeho činy v době války včetně aktivního se zapojení do odboje v rámci paradesanty Stas a oddílu Vpřed zasluhují zmínky.

V mnohých pramenech jsem narazila na příběhy, o nichž by se mohly sepsat celé romány. Rozhodla jsem se jich pár vybrat a uvést, jako připomínku odvahy lidí, kteří kvůli své nezištné pomoci riskovali své životy.

Pevné nervy prokázali občané nedalekých Pasek, kam v neděli 15. dubna 1945 kolem desáté hodiny dopolední po stopách partyzánů přišlo 40 mužů s 25 psy německé ochranné policie. Muži byli vyzbrojeni kulomety a nikým nezpozorováni se přiblížili až k samotným domkům této osady. A tam snad v každém z nich pobývali partyzáni. První, kdo Němce spatřil, byla manželka věrného pomocníka Josefa Kučery. Ihned oběhla všechny domky a upozornila jak obyvatele, tak partyzány. Ti se připravili k útoku. Nakonec ale k ničemu nedošlo, neboť poklidné a pohostinné chování obyvatel Pasek muže zaskočilo tak, že ani neprohledali domy.

²¹⁴ Více v bakalářské práci MAŠEK, L.: *Druhý odboj na Svratecku*, s. 23.

²¹⁵ Hajný Adolf Haman patřil mezi členy podpůrné a pomocné sítě jednotky M. J. Husa, po destrukční akci Zareva v Cikháji a Herálci v polovině prosince 1944 mu hrozilo zatčení. Partyzáni se dozvěděli o nebezpečí, „přepadli“ Hamana a ukryli ho v lesním táboře. To byla jedna z forem, jak husovci chránili své pomocníky a podporovatele.

GEBHART, J.: *Partyzáni v Československý 1941-1945*, s. 437.

K této události musím zmínit sotva desetiletého chlapce Josefa Bodláka, který ochranné policii zalhal, přestože byl pod pohružkou zastřelení. Na dotaz od koho jsou stopy na cestě, v klidu a přesvědčivě odpověděl, že z Chlumětína sem často dochází mládež k večerním besedám.²¹⁶

Někteří za pomoc odboji dokonce položili svůj život. Například 22. února 1945 byl zatčen gestapem tehdejší starosta Svatouchu Josef Nektivinda a Jaroslav Kostelecký č. p. 131, který byl po výslechu propuštěn. Takové štěstí ale Nektivinda neměl. Po výslechu byl převezen do terezínské Malé pevnosti, protože byl usvědčen za to, že u sebe nechal jednu noc přespat dva partyzány. Po skončení války se sice do rodného Svatouchu vrátil, ale byl ve velice zuboženém stavu. Na následky tohoto dvouměsíčního vězení zanedlouho po té zemřel.²¹⁷

Dále bych zde chtěla vyzdvihnout činnost čachnovského majitele parní pily Antonína Frankla. Ten na žádost chrastického starosty Dejgara a pana Mandlíka²¹⁸ zaměstnával na své pile v Čachnově důstojníka Čsl. armády Kindla z Dašic u Pardubic – parašutistu z Anglie, který zde pracoval pod krycím jménem Antonín Procházka od 7. října 1942 do 17. března 1943. Aby to nebylo příliš nápadné, žil tady jako obyčejný dělník a stravoval se v hostinci u Burešů. Už počátkem března byli v Chrastru zatčeni oba jeho přímluvčí a po pár dnech si gestapo přišlo i pro Procházku na Čachnov.²¹⁹

V sobotu 10. března 1945 brzy ráno začalo obkličování Samotína stíhacím oddílem a vlasovci z Nového Města na Moravě. Soustředili se především na Planu, kde partyzáni oddílu Zareva a Jana Koziny u Zástěrů, Kakačů a Tlustošů nejvíce pobývali.²²⁰ Ihned začaly prohlídky domů. Nejvíce se zdrželi u Tlustošů. V tomto domku probíhaly výslechy, při nichž byli někteří lidé mučeni. Postupně vyslechli Jana Mičku, Františka Zástěru a jeho syna, Františka Kakače, Jaromíra Tlustoše, jeho ženu Miladu a další. Ani jeden z vyslýchaných přes veškeré týrání nic nevyzradil. Samotínští byli předem poučeni faustovci, jak mají odpovídat, aby nepřátele zmátli. Nic nevyzradil ani samotínský starosta Jan Tlustoš a jeho syn Emil, kteří

²¹⁶ Kronika odboje obce Chlumětína proti německým utlačovatelům ve válečných letech 1939 – 1945, s. 4 – 5

²¹⁷ Zpráva o odbojové činnosti obce Svatouchu v roce 1945. Městský archiv Svatka – Materiály k období 2. světové války

²¹⁸ Oba byli za svou činnost popraveni.

²¹⁹ Městský archiv Svatka – Materiály k období 2. světové války: Události v obci Čachnově před a po 5. květnu 1945 - sepsal František Žák a Josef Chvojka, s. 1

²²⁰ JELÍNEK, Z.: *Partyzánský oddíl zvláštního určení Zarevo*, s. 104

spolupracovali s brigádou Mistra Jana Husa.²²¹ Nakonec musel František Kubík Němce odvést na Milovy k lesnímu Křížkovi, který uměl velice dobře německy, aby si u něho ověřili odpovědi samotínských občanů. I ten ale sehrál svou úlohu výborně, všechny výpovědi potvrdil a Němci odtáhli s nepořízenou. Několik dní poté ještě prohledávali lesy a prováděli namátkové kontroly stavení, partyzány však nenašli.²²²

5.1. Josef Uher

Josef Uher byl oprávněně jmenován velitelem českého povstaleckého štábu na Svratecku. Narodil se 7. července 1906 v Cikháji v rodině hajného. Ve dvanácti letech odešel do Nového Města na Moravě na státní vyšší reálnou školu, kde studoval dva roky a následně musel studium přerušit, protože na dokončení školy neměla jeho rodina finanční prostředky. Po čase získal místo pomocného hajného u Kinských. Cikháj se totiž nacházela uprostřed lesů náležejících k panství hrabat Kinských ze Žďáru nad Sázavou. V roce 1929 se mu podařilo úspěšně absolvovat státní školu pro lesní hajné v Jemnici na Moravě. Poté dostal do vlastní správy hájovnu Rychtářka v polesí Křížová. V roce 1932 uzavřel sňatek s Bohumilou Vaškovou z Košínova. Pár let na to složil státní zkoušku pro lesní ochrannou a technickou pomocnou službu v Táboře a v polovině třicátých let udělal zkoušku pro lesní hospodáře na střední lesnické škole v Písku. V roce 1936 získal místo lesního správce ve vedlejší panství Thurn-Taxisů a převzal hájovnu ve Skelné Huti u Vojnova Městce.²²³

Po okupaci Československa získával informace lesního správce Karla Němce, který měl spojení s okresním vedením ilegální KSČ na Žďársku. Revíry obou lesníků spolu sousedily v prostoru Kamenného vrchu. V průběhu válečných let poskytovali oba dva lesníci pomoc a úkryt v lesních boudách nejednomu štvanci žijícímu mimo zákon, mimo jiné taky hlavnímu organizátorovi odboje na Českomoravské vrchovině podplukovníku Josefu Svatoňovi Doubkovi a jeho pomocníkovi Eduardu Soškovi. Uhrova činnost dosáhla svého vrcholu na podzim roku 1944 v návaznosti na partyzánskou iniciativu. Navázáním spojení s parašutisty z partyzánského výsadku Mistr Jan Hus se zapojil do partyzánské formy odboje.

²²¹ Jan a Emil Tlustošovi byli později zatčeni v souvislosti se zjetím partyzána Nikolaje Šustova 16. března 1945. Byli odvezeni do Nového Města na Moravě a tam vězněni až do konce války. JELÍNEK, Z.: *Partyzánský oddíl zvláštního určení Zarevo*, s. 105, *Vzpomínky Jana Tlustoše*.

²²² VÚA – VHA, f. 34/46 Sb., čj. 54020/46 Kakač František, čj. 54020/46 Tlustoš Jan.

²²³ Ze zprávy Josefa Uhra z 15. června 1945.

Jeho zásluhy jsou nepřehlédnutelné hlavně díky pomoci oddílu Stas a později i oddílu Vpřed. Když se skupina Stas dostala do blízkosti Žďárských vrchů, potkala v lesích nedaleko Skelných Hutí dělníka Odvárku, který je spojil s Uhrem. Ten jim hlavně umožnil plně rozvinout svou zpravodajskou síť na Žďársko, Svitavsko, Pardubicko, Chrudimsko i na okolí České Třebové. Dále se angažoval v pomoci zpravodajsko-destrukčnímu výsadku Promin, jež dopadl v noci ze dne 26. na 27. března 1945 u Petrkova poblíž Hlinska v Čechách a brzy přešel do jeho lesů. Zprostředkoval jim spojení s ostatními skupinami a navíc jim našel chybějícího příslušníka výsadku. Vzpomínka Josefa Uhra:

„Dozvěděl jsem se od Žerzděva, že jim chybí nadporučík – redaktor. Byl jsem vyzván, abych po něm pátral. Dostal jsem pro něho poznávací zápisku, kterou jsem nosil v tajné kapse. Dne 20. 4. při obchůzce lesem jsem potkal partyzána, kterého jsem doposud neznal. Upozornil jsem jej na sebe a dal jsem znamení, aby za mnou vešel do houštiny. Přišel. Zbědovaný, roztrhaný a takřka bosý. Byl velmi plachý a ani při nejobratnějším rozhovoru jsem nemohl nic vyšetřit. Ptal jsem se, kdy byl vysazen. Odpověděl, že 25. 3. asi 50 kilometrů daleko. I na hodnost jsem se ptal. Vytáhl z kapsy epolety nadporučíka. Nechtěl však říci jméno velitele své skupiny. Odhodlal jsem se tedy a v domnění, že by to mohl být postrádaný nadporučík, dal jsem mu přečíst zápisku. Jakmile uviděl ruský lístek, vstal, široce otevřel oči a dychtivě četl. Po přečtení slzel. Postavil se do pozoru, zasalutoval mi a podal ruku. Děkoval. Přiznám se, že i já slzel. Zavedl jsem jej k táboru 20 minut vzdálenému. Skupina však odešla za prací. Donesl jsem mu z domova líkér a jídlo. Večer jsem jej pozval do hájovny. Vykoupal se, přestrojil a v půlnoci se dočkal soudruhů. Co za těch 25 dní zažil, je příběh románový. Seskakoval z letounu poslední a zůstal v otvoru viset za automat. Pilot v domnění, že už jsou všichni venku, obrátil letadlo na východ. Asi po 70 kilometrech se mohl uvolnit a dopadl u nádraží v České Třebové. Odtud se snad skutečně jen pouhým instinktem po mnoha nebezpečích dostal až na 2 kilometry k táboru svých lidí.“²²⁴

Uhrova hájovna byla hlavním zajišťujícím a zpravodajským střediskem pro partyzány z oddílu Stas, Vpřed, Kirov, Promin. Bývalo tam okolo 30 osob a dále se k nim připojovali sovětští běženci z německého zajetí, které na Prosečsku podchycovala odbojová skupina kolem Františka Novotného z České Rybné. Denně za ním přicházelo několik spojek, jejichž zprávy hajný ověřoval a dodával na Kamenný vrch²²⁵. Mezi jeho největší zásluhy patří i záchrana oddílu Vpřed a Kirov dne 27. dubna, kdy se v poslední chvíli proplížil v podstatě

²²⁴ Svratecko v národním odboji, Svratka 1946 str. 16-17 (Zpráva Josefa Uhra z 15. června 1945)

²²⁵ VÚA – VHA, PJ 138b, Materiály oddílu Vpřed Orel

už uzavřeným kruhem německých vojáků, kteří systematicky obklíčovali Kamenný vrch. Stačil tak majoru Orlovi a nadporučíku Zedgenidzemu vysvětlit situaci na mapě a zdůvodnit jedinou možnou cestu z obklíčení. Díky němu se dostali z léčky, aniž by ztratili jediného muže.

Josef Uher stál dne 5. května v čele štábu českých partyzánských a revolučních jednotek. Ani po válce se nepřestával aktivně účastnit dohledávání nepřátel a zdokumentování některých případů u mimořádného lidového soudu v Hlinsku a to mu bohužel přineslo zostřenou nenávist nepřátel. V létě roku 1945 se ho několikrát pokoušeli zabít. Zemřel dne 12. září 1945 za nejasných okolností. Byl nalezen v lese se zlomeným vazem. Dodnes nejsou okolnosti jeho smrti zcela vyjasněné.

5.2. Jan Velík

Plukovník Jan Velík, dnes čestný občan Svratky, se narodil dne 2. srpna 1921 v Hodoníně. Jeho otec Josef Velík zemřel už v roce 1930. To ještě mladý Jan navštěvoval obecnou školu. Matka musela v této době hospodářské krize sama uživit čtyři děti. Tři děti Pavla, Annu a Filomenu měla ještě z prvního manželství. Když ovdověla, vzala si pana Velíka, s nímž měla syna Jana. Ten navštěvoval nejdříve obecnou školu a po jejím dokončení pokračoval gymnáziem. Studium zde zakončil maturitou. Jan Velík vzpomínal na těžké časy, kdy nebylo jednoduché sehnat zaměstnání a jeho matka se musela sama postarat o čtyři děti.

Po ukončení gymnázia byl v roce 1941 totálně nasazen do Německa (Hamburg – Mecklenburg). Tady pracoval na výkopech v písčném terénu do hloubky dvou metrů a šířky jeden metr. Každý den zde museli pracovat dvanáct hodin, nevyjímaje víkendů. Ubytování byli ve dřevěných domcích po dvaceti a každou noc je sužovali štěnice. Později se dostal k lepší práci. Stavěl ony dřevěné domky, v nichž byli ubytováni další příchozí do tábora. Tentokrát zde pracoval pod maďarským mistrem. Často byl tento pracovní tábor bombardován. Pracující měli přísný zákaz před bombardováním utíkat do úkrytů. Jan Velík vzpomíná, že tábor nebyl oplocen, a tak se z něho dalo uprchnout.²²⁶

Jednoho dne, když si chtěl na chvíli od práce odpočinout, přiběhl nelítostný dozorce a přikázal Velíkovi, aby šel s ním. Jan asi nebyl dosti pohotový, a tak ho dozorce stihl kopnout do kotníku. Mladík tento čin dozorce vrátil stejnou mincí. Dal mu facku, až upadl. Velík si

²²⁶ Z rozhovoru s plukovníkem Janem Velíkem z [16-03-2011]

uvědomil, co způsobil, a tak neváhal, popadl pár svých věcí a z tábora uprchl. U Vídně byl ale chycen a uvězněn po dobu tří měsíců.

K 1. říjnu 1942 musel nastoupit do slovenské armády.²²⁷ Byl zařazen k 1. rotě v Trnavě, jejímž velitelem byl maďarský kapitán Toth a jeho zástupcem nadporučík Horváth. Po 14 dnech výcviku byl celý tábor přemístěn na ostrou střelu na Oremlaz.²²⁸ Tady se Jan Velík dozvěděl, že zanedlouho má být jeho divize odeslána na frontu proti Sovětům. Tehdy se ještě s vojákem Ničem domluvili, že zběhnou. To se jim také povedlo. Využili chaotické organizace celého přesunu divize, která se dostala přes Krasnodar až před město Tuapse. Dále sami pokračovali směr Krym, Charkov, samozřejmě se po trase vyhýbali městům. Obtížné bylo si po cestě obstarat jídlo. Plukovník vzpomíná na obětavé lidi žijící v zemljankách, kteří nabídli vojákům vše, co měli. Poradili jim trasy, kudy milice nechodí a nechali je ve svých skromných příbytcích i přespat. Tímto způsobem se na přelomu roku 1942 až 1943 dostávají do blízkosti města Kursk. Zde byli náhodou svědky přestřelky mezi sovětskými a německými vojáky, přičemž vojáci Rudé armády zde zůstali na místě ležet zranění. Velík se svým druhem je ošetřili a pomohli je převézt do svých základen. Takto se dostali přes frontu k Rudé armádě. Zde na velitelství ukázali pouze své vojenské knížky a bez jakéhokoliv dalšího prověření dostali uniformy a byli posláni do největší tankové bitvy druhé světové války, do bitvy u Kurska. Tady sloužili jako zásobovači a dováželi potřebné střelivo. Ofenzíva skončila až u řeky Dněpr. V těchto místech se dozvěděli, že se formuje 2 samostatná brigáda složená ze slovenských vojáků v Usmanu. On i jeho kolega dostali povolení pokračovat do sběrného tábora Usman. Sem se dostali kolem Vánoc roku 1943. V táboře byli zavřeni společně s Němci, dostávali minimum jídla a podmínky zde byly horší než v německých pracovních táborech.

Koncem roku 1943 začalo přemísťování do kasáren v Jefremově. Dne 17. ledna 1944 začal výcvik. O dva dny později byla 2. paradesantní brigáda oficiálně uznána.²²⁹ Po čtyřech měsících tvrdého výcviku koncem měsíce dubna se uskutečnilo závěrečné bojové cvičení.²³⁰ Po této akci byla brigáda přesunuta do Kamenice Podolské v Besarábii a po relativně krátké době byla přesunuta ještě jednou do Proskurova. Sem asi po týdnů přiletěli Rusové a vybrali

²²⁷ VÚA – VHA, PJ 138b Evidenční list Jana Velíka.

²²⁸ Vojenská střelnice.

²²⁹ Velitelství brigády vzniklo samostatně 19. ledna. Nacházelo se v Jefremov a podléhalo Velitelství československých vojenských jednotek v Sovětském svazu od května 1944 velitelství 1. československého armádního sboru. Více v ŠOLC, J.: *Za frontou na Východě*.

²³⁰ Velík vzpomíná, že tohoto cvičení se zúčastnil i Klement Gottwald.

z celé roty ZÚ 14 vojáků do zpravodajské školy v Moskvě, mezi nimi byl i Jan Velík. Prošel tedy dalším tvrdým výcvikem, ale za velice dobrých podmínek, co se stravování a ubytování týče. Celý výcvik trval od dubna do září 1944. Jan Velík úspěšně složil zkoušky a po nějakou dobu zde i vyučoval.

Před odletem byl on a jeho dva spolupracovníci Stasu Emil Šimko a Štefan Bandur ubytováni v třípokojevé chatě nedaleko moskevského letiště a čekali, co se bude dít dále. Byli tu od prosince až do poloviny ledna, kdy odtud byli vyzvednuti a převezeni do Lvova. Tady přijali všechny instrukce pro jejich paradesantní skupinu Stas.²³¹ Po dokončení svých zpravodajských úkolů ještě řádně vstoupil do oddílu Vpřed, na jehož akcích se až do konce války podílel.

Po válce obdržel za zásluhy v boji mnohá vyznamenání: Válečný kříž, Za chrabrost, Za zásluhy I. stupně, zahraniční medaili SSSR, Řád slovenského národního povstání, sovětský Řád Velké vlastenecké války a další sovětská vyznamenání Za chrabrost, Za zásluhy o vítězství nad Německem a mnoho dalších. Po ukončení vojenské akademie v Milovicích se oženil s Bohumilou Vaškovou ze Svratky. V armádě působil až do roku 1949, kdy z ní byl vyloučen z politických důvodů. Později dostal vyrozumění, že se bude muset vystěhovat z bytu a že nesmí vykonávat žádné povolání bez schválení Ministerstva obrany. Prošel mnoha těžkými povoláními a jeho stávající byt byl velice často prohledáván, kvůli schraňování nadměrných zásob apod. Také prošel mnoha výslechy a byl neustále sledován až do poloviny 60. let, kdy se situace relativně uklidnila.

V roce 1990 byl rehabilitován a z majora povýšen na plukovníka. V témže roce byl svolán sjezd Československého svazu protifašistických bojovníků a jeho celý ústřední výbor byl vyměněn. Jan Velík byl zvolen do čela okresního výboru a stal se i členem ústředního výboru. Tuto funkci vykonával do doby, než onemocněla jeho manželka. O ní se pak od roku 1999 v těžké nemoci staral až do 23. července 2006, kdy zůstal sám...

Letošního roku byl plukovník Jan Velík navržen na nejvyšší státní vyznamenání České republiky - Řád Bílého lva.

²³¹ Více o činnosti paradesanty Stas v kapitole 2. 5.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala počátky a vývojem partyzánského hnutí na Svratecku. Za hlavní cíl jsem si stanovila, že získám, co možná nejvíce informací o oddílech, které v našem kraji pobývaly a ovlivnily tak vývoj posledních dvou let války na Svratecku.

Na podzim roku 1944 se v našem regionu začaly objevovat první partyzánské oddíly – Mistr Jan Hus a oddíl zvláštního určení Zarevo. Tito partyzáni se od počátku svého působení v našem kraji potýkali s mnoha problémy. Čekala je tuhá zima a četné protipartyzánské operace. Museli si zde do zimy zřídit dostatečné množství opěrných bodů, aby bylo možné krušné časy zimních měsíců vůbec přežít.

Skupina Mistra Jana Husa se hned po svém seskoku rozdělila na tři části. Jedna z nich přišla až do lesů kolem Cikháje ke kótě číslo 801, známé pod názvem Kamenný vrch. Toto místo se stalo až do konce dubna 1945 základnou všech dalších partyzánských oddílů, které zde působily. V lesích kolem Cikháje se partyzáni setkávají s místními občany. Karel Jaitner a Adolf Haman se stávají jejich věrnou spojkou až do konce války. Oba prožívají s tímto oddílem velké těžkosti. Hajný Haman se dokonce později musel sám stát partyzánem a do konce války přežívat v lesích, protože mu hrozilo zatčení gestapem. I Karel Jaitner se musel dlouho ukrývat v lesích, aby neskončil na gestapu v Jihlavě. Karla Jaitnerová byla dokonce odsouzena k trestu smrti, kterého se ale díky včasnému konci války nedočkala. Hajnému Josefu Vajsovi vypálili Němci kvůli spolupráci s partyzány rodný dům pro výstrahu ostatním.

Jedinou výjimkou, která svou základnu na Kamenném vrchu neměla, bylo právě Zarevo. Pro tento oddíl byly typické časté přesuny, proto si partyzáni pevné základny nebudovali. Přesto v našem regionu vzniklo místo, kam se Zarevo vracelo až do konce války. Byla to osada Samotín, kterou poprvé navštívili koncem roku 1944. Právě odtud se také v závěru Květnového povstání vydali partyzáni na Fryšavu.

V lednu 1945 přichází do našeho okolí další oddíl, jenž byl ihned po svém podzimním výsadbku téměř zničen. Přichází zraněný major Melnik v čele torza oddílu Jan Kozina. Ti se pomocí spojky Miroslava Kubíče z Kameniček setkávají s husovci a po té začínají oba oddíly úzce spolupracovat. V únoru se oddíl Jana Koziny dostává do osady Samotín a začíná spolupracovat s oddílem Zarevo, nikdy však nesplynuly v jednu jednotku, jako tomu bylo s oddílem Mistra Jana Husa. Oba velitelé se spolu radili, ale zároveň si zachovávali ve vztahu k příslušníkům své jednotky úplně samostatné rozhodování.

O paradesantu Stas, jenž také neměl zrovna příhodné podmínky pro vysazení, lze jednoznačně vypovědět, že své zpravodajské úkoly splnil. Členové této skupiny vedli nepřetržitou výzvědnou a zpravodajskou práci a dokázali zajistit stálý přísun kvalitních zpráv. Ty po vyhodnocení předávali oddílu Vpřed i jiným, kteří měli také své působíště kolem Kamenného vrchu. Všichni členové oddílu Stas dobrovolně vstoupili v Sovětském svazu do československého vojska – do 2. paradesantní brigády, aby mohli pomoci československému odboji. Věřili, že konají správnou věc a občané Svatky, s nimiž radisté velice úzce spolupracovali, na ně vzpomínají v dobrém. Dva z nich se ve Svatce dokonce později oženi a Jan Velík tady žije dodnes. Těžko by se tu žilo člověku, který by za války místním jakkoliv ubližoval.

Výsadek oddílu Vpřed proběhl přímo u okrajových domků Svatky. Nebylo tedy možné neprostudovat jeho činnost, aby má práce mohla podat ucelený obraz konce druhé světové války ve Svatce. Major Orel s dalšími deseti parašutisty pobýval v našem regionu stejně jako oddíl Kirov až od 27. března 1945. Dramatickou chvíli prožily oddíly Kirov a Vpřed na konci dubna 1945. Očekávaný výsadek vaků zkomplikoval celou situaci, protože se o něm dozvěděli Němci brzo, a tak se kvůli nenalezenému vaku se zbraněmi partyzáni dostali do přímého boje s několikanásobnou přesilou.

Úkolem oddílu Vpřed bylo organizovat ostatní oddíly, které tu už působily a připravit partyzány i místní obyvatele na problémy, jež se dostaví s koncem války. Pro tento oddíl nebylo typické ustavovat národní výbory. Tito partyzáni usilovali hlavně o vyzbrojení svých bojovníků, kteří z řad obyvatelstva narůstali zejména v posledních dnech války.

Dalším cílem mé práce bylo zmapovat konec druhé světové války na Svratecku. Celé svratecké povstání bylo organizováno oddílem Vpřed, ale zapojily se do něho i další partyzánské oddíly z celého regionu. Ve Svatce a v okolních obcích byla nařízena mobilizace všech mužů od 17 do 50 let a na okrajích obcí byly rozestavěny hlídky, povětšinou složené z místních obyvatel.

Velkým úspěchem oddílu Vpřed a částečně i Jana Koziny byla kapitulace podepsána dne 6. května generálem Karacsonim, velitelem 16. a 24. maďarské divize, a jeho souhlas k okamžité spolupráci.

Další skutečností je, že v závěru války často docházelo ke zbytečným bojům s prchajícími Němci. Ve Svatce na rozdíl od Fryšavy, kde došlo k přestřelce mezi partyzány a německými

vojáky ještě 9. května, major Orel zakázal během průchodu Němců městem střílet a všichni obyvatelé se museli ukrýt ve svých domech pod přísným zákazem vycházení a střelby.

Celkově bych hodnotila průběh posledních dnů války ve Svratce i jejím blízkém okolí velice pozitivně. Došlo sice k několika přímým ztečím, ale ztráty na životech nebyly vysoké.

Jednoduše a objektivně se postavit k partyzánskému odboji na Svratecku není snadné. Snažila jsem se proto prostudovat materiály nahlízející na partyzánský odboj negativně i materiály nahlízející z té druhé pozitivní strany. Výsledek je ale jednoznačný. Partyzánské hnutí, které vyvrcholilo v průběhu Květnového povstání, mělo na Svratecku značný význam pro celkový vývoj doznívající války. Množství destrukcí a aktivizace spolupracovníků v místě dopadu oddílu a jeho širokém okolí měly pozitivní vliv na celkovou náladu občanů tehdejšího Protektorátu, kteří se do odboje sami chtěli zapojit a pomoci tak rychlejšímu osvobození.

6. Prameny

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv

fond 308

308-85-4 Materiály partyzánského oddílu Jan Kozina

308-85-5

308-87-2 Materiály partyzánského oddílu Mistr Jan Hus

308-87-1

308-87-3

308-57-6 Materiály partyzánského oddílu zvláštního určení – Zarevo

fond PJ 138 b

PJ 138b Materiály partyzánského oddílu Vpřed – Orel

PJ 138b Materiály paradesantu Stas

Archiv bezpečnostních složek

fond 302

fond 308

302-153-1 Materiály oddílu Mistr Jan Hus

308-0-183

Z 989

fond 325

325-140-21 Materiály oddílu Jan Kozina

325-140-39

Státní okresní archiv Žďár nad Sázavou

Dokumentace odboje v okrese Žďár nad Sázavou

Městské muzeum a archiv Svatka

Materiály k období 2. světové války

Rozhovory s pamětníky

Jan Velík

Jiří Kudrna

Vlastimil Kyncl st.

Nevydané rukopisy

HAMAN, Adolf.: *Zápisník vzpomínek z druhé světové války.*

SÁDOVSKÝ, František.: *Svratecko v Národním odboji, 1946.*

SÁDOVSKÝ, Josef.: *Zpráva o odbojové činnosti obce Svratouchu v roce 1945.*

UHER, Josef.: *Zápisník o činnosti za druhé světové války, 1945.*

VELÍK, Jan a kol.: *Partyzánské obce Žďár nad Sázavou.*

VELÍK, Jan.: *Činnost zpravodajského oddílu Stas.*

Kroniky

Kronika obce Cikháj

Kronika obce Čachnov

Kronika obce Křižánky

Kronika obce Svratka

Kronika obce Svratouch

7. Literatura

- [1] BENČÍK, Antonín. Partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války. Praha : Naše vojsko, 1961.
- [2] ČERNÝ, Karel. Říkali mu Ivan-učitel...Žďár nad Sázavou : ČSPB, 1988.
- [3] DOLEŽAL, Jiří. Jediná cesta. Praha : Naše vojsko, 1966.
- [4] FRAJDL, Jiří. Květnové povstání ve východních Čechách 1945. Hradec Králové : Kruh, 1975. ISBN 46-010-74.
- [5] GEBHART, Jan. Partyzáni v Československu 1941 – 1945. Praha : Nakladatelství Pravda, 1984.
- [6] GEBHART, Jan. Velké dějiny zemí Koruny české XV. b. PRAHA : Paseka, 1997.
- [7] HEGENBART, Rudolf. Cikháj ve druhé světové válce a problémy po jejím skončení.
- [8] POSPÍŠIL, Jaroslav. Hyeny, Zlín : Lípa Vizovice, 1996.
- [9] CHMELA, Miroslav. Naplněný čas života. Praha : Naše vojsko, 1989. ISBN.
- [10] JELÍNEK, Zdeněk. Partyzánské organizátorské desanty v českých zemích v letech 1944 – 1945. Roztoky u Prahy 1984.
- [11] JELÍNEK, Zdeněk. Partyzánský oddíl zvláštního určení Zarevo. Kolín 1988.
- [12] JELÍNEK, Zdeněk: Leškovice. Z historie partyzánské brigády Mistra Jana Husa. Havlíčkův Brod 1994.
- [13] JURMAN, Hynek. Žďársko, Tišnov : SURSUM, 1999.
- [14] JOŽÁK, Jiří a kol. Za obnovu státu Čechů a Slováků 1938 – 1945. Praha : SPN, 1992.

- [15] KOŽNÁR, Zdeněk. Oddíl Jana Koziny – první skupinový výsadek z SSSR, kand. disertační práce, Praha : VHÚ, 1969.
- [16] KROUPA, Vlastislav a kol. autorů. Český antifašismus a odboj, Praha : Naše vojsko ČSPB, 1988.
- [17] MASTNÝ, Vojtěch. Protektorát a osud českého odboje. Praha : Eurolex Bohemia, 2003. ISBN.
- [18] MEZELEV, N. A. Šli po české zemi partyzáni, Moskva : Vojenizdat, 1979.
- [19] MUDROCH, Martin a kol. Svratka Včera a dnes. Svratka : Obecní úřad Svratka, 1995.
- [20] NEBOJSA, Bořivoj: *Jak to bylo s partyzány*. Brno 1998.
- [21] SLÁDEK, Oldřich. Ve znamení smrtihlava, Praha : Naše vojsko, 1991.
- [22] ŠOLC, Jiří. *Osudná rozhodnutí (Kapitoly z historie československého odboje (1939 – 1945))*, PRAHA : Naše vojsko, 2006.
- [23] ŠOLC, Jiří. *Za frontou na Východě*, PRAHA : Svět křídel, 2003.
- [24] TEICHMAN, Miroslav. Zdvihnout pušku a jít bojovat. Praha : Panorama dějin, 1992.
- [25] ŤOPEK, František. Lidé stateční a ti druzí. Havlíčkův Brod : Krajské nakladatelství Havlíčkův Brod, 1961.
- [26] TŮMA, Miroslav Pich. Útěk a návrat, Hradec Králové : Kruh, 1986.
- [27] VRABEC, Václav. Zmařené naděje. Praha : Masarykova Dělnická akademie, 1992.
- [28] ŽAMPACH, Vojtěch. Partyzánské portréty. Brno : Nakladatelství Blok, 1980.

Nepublikované práce

ČERNÝ, Vladimír.: PROTIPARTYZÁNSKÉ OPERACE NA MORAVĚ V LETECH 1944 – 1945, Disertační práce, Filosofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně – Historický ústav, BRNO : 2006.

CHADIMOVÁ, Jana.: *Konec druhé světové války v Poličce*, Pedagogická fakulta Karlovy univerzity – Katedra dějin a didaktiky dějepisu, PRAHA : 2011.

KRATOCHVÍLOVÁ, Petra.: *Nové Město na Moravě v letech 1938-1945*, Pedagogická fakulta Karlovy univerzity – Katedra dějin a didaktiky dějepisu, PRAHA : 2010.

MAŠEK, Lukáš.: *Druhý odboj na Svratecku*, Bakalářská práce, Filosofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně – Historický ústav, BRNO : 2010.

Elektronické zdroje

FRAJDL, Jiří. *Stránky klubů českého pohraničí Rýmařov a Bruntál* [online]. 2.5.2010 [cit. 2011-06-21]. České povstání v květnu 1945. Dostupné z WWW: <<http://www.kcprymarov.estranky.cz/clanky/nase-knihovna/ceske-povstani-v-kvetnu-1945.html>>.

HEGENBART, Rudolf. *Spolek pro vojenská pietní místa, o.s.* [online]. 7.9.2006 [cit. 2011-06-20]. Na odvážné lidi se často zapomíná. Dostupné z WWW: <<http://www.vets.estranky.cz/clanky/Historie/na-odvazne-lidi-se-casto-zapomina.html>>.

KUX, Jan. *Bojovníci za svobodu* [online]. c2011 [cit. 2011-06-20]. Prosté hrdinství skromného člověka. Dostupné z WWW: <<http://www.zasvobodu.cz/clanek.php?c=317>>.

RÝVA, Josef [cit. 2011-06-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.pametnaroda.cz/data/witness/649/recording/1102-transcript.htm>>.

Články v periodikách

JANÁČEK, Jakub.: *Žďárský deník*, článek 1228570 – *Místo oslav konce války pochovávali po náletu mrtvé*, 17. 5. 2011.

KUDRNA, Jiří.: *Už bylo slyšet dunění děl...*, *Herálecký zpravodaj*. III/2005. Herálec 2005.

KUDRNA, Jiří.: *Tak přicházela svoboda*, *Herálecký zpravodaj*. IV/2005. Herálec 2005.

KUDRNA, Jiří.: *Tak přicházela svoboda*, *Herálecký zpravodaj*. V/2005. Herálec 2005.

ŠOLC, Jiří.: *Oddíl pro zvláštní úkoly při 1. čs. sboru v SSSR*, *Historie a vojenství* IV/1997.

8. Přílohy

8.1. Tabulky

Tabulka 9 Seznam sovětských paravýsadků operujících v okrese Žďár nad Sázavou ²³²

Oddíl	Datum výsadku
Prokop Holý	10. září 1943
Jermak	30. září 1944
oddíl zvláštního určení, později Zarevo	přišli 7. října 1944
Jan Kozina	16. října 1944
Ludvíka Svobody	vznikl z oddílu Jan Kozina
Dr. Miroslav Tyrš	24. října 1944
Stalin – Osipov	vznikl z oddílu Dr. Miroslav Tyrš
Mistr Jan Hus	25. října 1944
Luč	20. prosince 1945
Stas	20. února 1945
Kirov	26. března 1945
Promin	26. března 1945
Vpřed	27. března 1945

Tabulka 10 Seznam anglických paravýsadků operujících v okrese Žďár nad Sázavou napojených na R 3 ²³³

Oddíl	Vysílačka	Datum výsadku
Calcium	Milada	3. dubna 1945
Tugstan	Eurika	30. září 1944
Platinum – Pewter	Anna, Věra	16. února 1945
Bauxit	Jarka	22. března 1945

²³² Převzato z: VELÍK, J. a kol.: *Partyzánské obce v okrese Žďár nad Sázavou*, s.7

²³³ tamtéž, s. 8.

Tabulka 11 Počty účastníků Květnového povstání na Svratetecku v jednotlivých obcích ²³⁴

Obec	Počet účastníků
Svratka	345
Svratouch	302
Moravské Křižánky	135
České Křižánky	61
Milovy	39
Březiny	79
Čachnov	73
Chlumětín a Filipov	62
Kameničky	81
Český Herálec	112
Moravský Herálec	106
Dědová	24
Vortová a Hamry	14
Samotín	72
Pustá Rybná a Krásné	162
Blatiny	63
Ruští partyzáni a zajatci	730
Čeští partyzáni	67

²³⁴ Tabulka převzata z: SÁDOVSKÝ, F.: *Svratecko v národním odboji*, s. 27.

8.2. Vybrané dokumenty z VÚA – VHA a Městského archivu Svatka

S E S N A M

osob, kteří pracovali se skupinou " S T A S ", navržených na vyznamenání:

Pořad.	Hodnost / u civ. osob povolání, akad. titul. /	Příjmení a jméno	Útvar a bydliště	Datum narození a domovská příslušnost
1	majitel stodílny	Albert Sedlák	Město Žďár o.N.Město na Mor.	17.1.1903, p.ř. Město Žďár, o. N.Město na Mor.
2	řidič učitel	Robert Fokorný	Děčová, kr. Chrudim	29.9.1903, p.ř. Děčová.
3	osobní autodopravce	Bedřich Jirouš	Svatka, okr. Chrudim	7.2.1903 Svratka, okr. Chrudim.
4	rolník	Alois Jelínek	M.Svatka, o. N.Město n.M.	15.5.1900 Fryška- va, o. N.Město n.M.
5	rolník	Ladislav Lanáček	Mor.Svatka. N-Město n.M.	3.5.1919 M.Svratka, -N.Město n.M.
6	garážmistr ČSP	Stanislav Peterka	Svatka, o. Chrudim.	25.5.1905, Kory- šany, o. Kyjov
7	MUDr	Ladislav Benda	Svatka, o. Chrudim	19.7.1887, p.ř. Svatka
8	mjr. let. Ing.	Václav Šikuška	Prostějov	25.9.1910, p.ř. Praha
9	vrah. strážm. SNB	Josef Unčovský	Svatka, o. Chrudim	22.8.1905 Annětát n.M. o. Boskovice
10	klempířský mistr	Jaroslav Pražler	Svatka, o. Chrudim.	25.6.1905 M.Svratka, o. N.Město n.M.
11	vдова	Bohumila Uhrová	Praha-Smíchov Zborovská 45	
12	ob.lékař MUDr	Alois Prandlovský	Město Žďár o. N.Město n.M.	31.8.1909, Ostrov n.Čel.

Svatka, 15. duben 1947.

Podpis valitele:

[Handwritten signature]

Obrázek 5 Jmenný seznam spolupracovníků paradesantu Stas navržených na vyznamenání.

<u>Rozdělení stráží :</u>		
Stanoviště č. I. / hájenka /	1 : 12.	Hájenka
" č.II. / rozcestí /	1 : 12.	Klempis
" č.III./ dolní /	1 : 24	Koch
 <u>Rozdělení služeb.</u>		
Sadovský Josef	čp. 157	
Sadovský Ant.	čp. 238	
Kyncl Jan	čp. 21	

Obrázek 6 Rozmístění hlídek a rozdělení služeb při organizaci povstání ve Svratouchu

Stálé spočky
Vedoucí Janeta Jaroslav ml. a 7. mladíků

Zdravotní služba
Vedoucí Janeta Jaroslav st. a 4. členové

Technická služba
Vedoucí Josef Rybička a 20 občanů

Velitelé nočních stráží obdrželi heslo a odebrali se s mužstvem na své stanoviště. Nikdo nesmí a nebude této noci spát. Zbývajícím mužstvem nesmí opustiti svoje vyčleně ubytovny / ve škole /.

Čtyři odnesly si domů prázdné nádoby od tatinkových vařečí a nastal poměrný noční klid, rušený neustálým deštěm a voláním Pražského rozhlasu k maršálu Stalinovi, aby nedopusťl zničení Prahy a zachránil ji. Volání o pomoc trvá celou noc a nelze popsat jak drásá nervy nadšených odbojníků.

Až na několik málo nájezdů německých výzvědných aut, které uvázly před překážkami minula tato noc celkem klidně a novým silným deštěm nastává jitra.

Obrázek 7 Organizaci povstání ve Svratouchu - rozdělení úkolů.

103

S e z n a m .

Partyzánské skupiny J. Bulíčka Skuteč , který pracoval s
s ruským partyzánským oddílem ,,VPERED,, od března 1945 na
osvobození naší vlasti.

1. Josef Bulíček nar. 13. II. 1905 v Chrudimi zaměst. v řebu
byl. přísl. Pávka, Praha XIII. Masar. kolonie 325
2. Jaroslav Severín, st, nar. 28. XI. 1886 v Chotěboři , tiskárna
Skuteč - legionář rotmistr.
3. Josef Brandeis, nar. 23. II. 1895 Chocni, štábní kapitán lete
Skuteč.
4. Jan Mareš , okresní štábní strážmistr, nar. 6. 4. 1909 v
Ježené tč. Železná Ruda.
5. Jaromíra Rozová, pošt. uř. nar. 16. 9. 1907, Skuteč , Bytem
Skuteč.
6. Jaroslav Severín, nar. 7. 4. 1904 Skuteč tiskař. Skuteč
desátník letec.
7. Josef Dubský, nar. 4. XI. 1903 v Mrakotíně , lékař
Skuteč.
8. Frant. Právec , nar. 4. 3. 1906 Zásmyky, mlynář, Nové Hrady.
9. Zdeněk Mráček, nar. 4. XI. 1909. studující, Praha XI. Gregrova
čp. 22 kolej 5. května.
10. Stanislav Novotný , nar. 2. XI. 1920 Otradov, želez. zaměstn. KKK
Krouná u Skutče.
11. Josef Hladík, nar. 26. XII. 1891 Perálcí, poštovní revident
tč. poštovní úřad Hejnice.
12. Vladimír Bulíček , nar. 4. 3. 1929, Hroubovicích, z. n. rad. učen
Praha XIII. Masarykova kolonie 325.
13. Radek Rosa nar. 1. 6. 1928 ve Skutči, studující Skuteč
14. Anton. Matras nar. 29. 4. 1906 Skuteč, rotmistr, Skuteč.
15. Zde
Ludvik Celar , obchod uhlím Skuteč

Za správnost

velitel parašutistického štábu major Orel .

Oddíl ,,VPERED,,

15. V. 1945.

Obrázek 9 Seznam spolupracovníků oddílu Vpřed - Orel na Skutečku²³⁶

²³⁶ VÚA – VHA, PJ 138b, Materiály oddílu Vpřed – Orel.

8.3. Přílohy oddílu Zarevo

Obrázek 10 Pamětní deska partyzánského oddílu Zarevo na Samotíně ²³⁷

Obrázek 11 Partyzáni ze skupiny Zarevo a jejich samotínští spolupracovníci oslavují konec války ²³⁸

²³⁷ Vlastní archiv autorky.

²³⁸ JELÍNEK, Z.: *Partyzánský oddíl zvláštního určení Zarevo*, seznam příloh.

8.4. Přílohy oddílu Mistr Jan Hus

Obrázek 12 Dům Josefa Vajse na Cikháji č. p. 42 před vypálením²³⁹

Obrázek 13 Rozvaliny vypáleného domu Josefa Vajse²⁴⁰

²³⁹ Fotografie z archivu cikhájského kronikáře Rudolfa Hegenbarta.

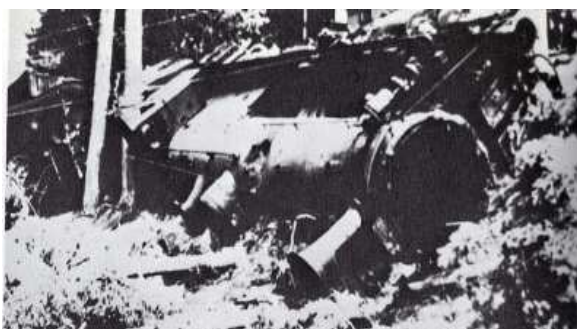
²⁴⁰ tamtéž.

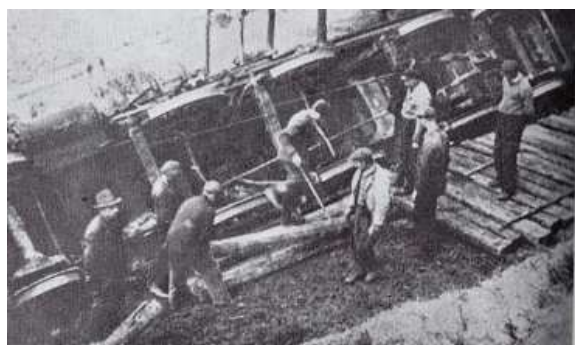
Obrázek 14 Památník partyzánské skupiny Mistr Jan Hus ²⁴¹

Obrázek 15

Obrázek 16

Obrázek 17

Obrázky 15, 16, 17 Vykolejený vojenský vlak z 19. března 1945 na trati Žďár nad Sázavou – Havlíčkův Brod. ²⁴²

²⁴¹ Vlastní archiv autorky

²⁴² VÚA – VHA, 308-87-1, Materiály oddělu Mistr Jan Hus, CHMELA, M.: *Naplňený čas života*, seznam příloh

8.5. Přílohy paradesantu Stas

Obrázek 18 Radista paradesanty Stas - Jan Velík²⁴³

Obrázek 19 Velitel skupiny Stas Štefan Bandur²⁴⁴

²⁴³ VÚA – VHA, PJ 138b, Osobní složky členů oddílu Stas

²⁴⁴ ŠOLC, Jiří.: *Za frontou na Východě*, s. 185.

Evid. číslo 5
Voj. čís./franc./

Evidenční list:

Jméno a příjmení: Š i m k o Emil.

Hodnost: rotný pých.v záloze

Zbran': pýchota

Jednotka: Rota Z.U.

Datum a místo narození: 7.5.1921
v Horní Lehotě, okr. Dol. Kubín.

Domovská příslušnost: tamtéž

Národnost: slovenská

Náboženství: f.k.

Podříše:
Otec: Jan Šimko
Matka: Marie, roz. Kabáňová
Jejích bydliště/adresa/
případně adresa jiných
příbuzných neb známých:
Horní Lehotě, okr. Dol. Kubín.

Školní vyučování: 6 tř. obecných,
3 měšt. školy,
2 třídy pokračov.

Členská povolání:
mlynářský pomocník

Poslední zaměstnání před od-
cházením ze hranice/činnost - kde-
jak dlouho/:
Mlynářský pomocník ve mlýně u
Milana Kovačika, Parnice.
stojl. v Horní Lehotě

Popis: Výška:
Obličej: okrouhlý
Oči: modré
Nos: tupý
Ústa: souměrná
Čelo: nízké
Vlasy: kaštanové
Voušky: žádné
Celková postava:
střední.
Zvláštní znamení:

Obrázek 20 - Armádní evidenční list - Emil Šimko ²⁴⁵

²⁴⁵ VÚA – VHA, PJ 138b, Osobní složky členů oddílu Stas

- Spojovací materiál:
- 1/ 2 stanice Sever II. na baterie
3 sady baterií
3 sady záložních lamp
záložní součástky /kondensátory, odpory/

Po stránce spoj. materiálu jsme byli úplně vybaveni.
 - 2/ Materiál byl balen ve vatě a ve suchu a nebyl vůbec poškozen.
Baterie byly baleny do nepromokavé látky.
 - 3/ Používali jsme antény V protiváhou na protivníka; anténa 12 m, protiváha 12 m. Anténu jsme mohli prodloužit na 24 m.
 - 4/ Pracovali jsme po celou dobu na baterie.
 - 5/ Na stanici se nevyskytly žádné poruchy.
 - 6/ Pokud se týče rušení přijímačů, nebyly žádné stížnosti sousedních přijímačů.
 - 7/ Při volbě stanoviště jsem se řídil těmito zásadami: nejvyšší místo v terénu, co nejméně drátu v blízkosti, hlavně ve větší vzdálenosti od vysokého napětí, dobré maskování.
 - 8/ Max. relační doba měla být 1 hodina. Často se však relace prodloužila až na 2 hod. pro špatnou slyšitelnost a rušení druhých stanic.
 - 9/ U naší skupiny by se projevily nedostatky baterií, jelikož část baterií zvlhla. Baterie jsme dostali od partyzánské skupiny.
 - 10/ Severka je velmi výhodná, nevýhodou jsou však baterie. Doporučuji stanici SEVER P BIS II. na baterie i síť.
Dále je výhodnou stanicí TRIZER, která je na síť.
 - 11/ Krytaly jsme nepoužívali a pracovali jsme na tři vlny.
 - 12/ Je nutné, aby radiotelegrafista byl současně radiomechanik.
 - 13/ Proti goniozaměření jsme se chránili změnou stanoviště, změnou ORX, změnou vln, volací značk. byly stabilní, změnou relační doby.
 - 14/ Pracovali jsme simplexem. Se severkou se nedá pracovat duplexem. Pro duplex jsou nutny dvě severky /jedna pro vysílání, jedna pro příjem/.

Obrázek 21 Seznam spojovacího materiálu skupiny Stas sepsaný velitelem.²⁴⁶

²⁴⁶ VÚA – VHA, PJ 138b, Materiály paradesanty Stas.

Jsem do lesa, kde jsem potkal partyzány a hlásil jsem jim, že jsou tam Němci. Připravovali jsme léčku a v boji byli zastřeleni 3 Němci a pes. Ostatní Němci se rozprchli. Tato léčka byla provedena asi, 1400 hod. V 2100 hod. téhož dne silnější nepřátelská jednotka v síle asi 800 mužů provedla několik obličání lesa a postupovali ve směru trig. 801 z prostoru Heralec, Cikhaj a Vortova. Vlastní a partyzánská skupina celkem 23 mužů byla převedena nepřítelům v prostoru trig. 801 a během boje ustupovala do prostoru 8 802 směr Karlov a okrajem lesa do Vortové a na Mor. Svratku. Během těchto bojů bylo zastřeleno 20 Němců. Němci pokračovali v čišťení lesa po 4 dny a hlídky byly na silnicích 1 týden. Po tomto boji skupina zůstala v prostoru Mor. Svratky. Byl jsem ve stálém styku s mjr. Orlovem, jelikož jsem od něho dostával zprávy. Na místě jsme zůstali až do 5.5. 1945. V té době jsme dostali telegram, abychom se hlásili na stábu v Bratislavě. Z Bratislavy jsme byli odesláni do Trnávky Trnávka Trnlinku u Modré, kde jsme se setkali s náčelníkem.

VIII. Dokumenty:

nedostali jsme dokumentů. Měl jsem slíbeno od Sedláka, že dostanu dokumenty, jelikož bylo po válce, pak jsem dokumenty nedostal.

Doporučuji, aby do operace byly vystaveny doklady /aspoň rodný list/. Dále doporučuji, aby skupina měla pověření o činnosti, kterým by se mohla prokázat na př. partyzánům.

IX. Výcvik:

zpravodajský výcvik v Moskvě 5.8.1944 - 20.2. 1945

- a/ spojovací zpravodajský orientace čtení map organizace německých vojak střelba
- b/ absolvoval jsem kurs rotý ZÚ - 15.3.1944 - 5.8.1944 spojovací zpravodajský jiu-jitsu čtení map tělovýchovs výbušniny střelba.

Po absolvování kursu v Moskvě jsem byl dokonale připraven do operace po všech stránkách výcviku. Absolvování kursu ZÚ by do operace nestačilo, neboť byla povážlivá látka a detailům se nevěnovala pozornost.

X. Šifrování: ruský klíč, dvojitá transpozice.

Celkem bylo odesláno asi telegramů 40 a přijato tlg. 7.

XI. Vnitřní život skupiny: dobrý, kamarádský poměr. Znali jsme se již z kursu a dobře jsme si rozuměli.

Obrázek 22 Přehled kurzů absolvovaných v rámci výcviku jednotek ZÚ²⁴⁷

²⁴⁷ tamtéž.

Tabulka 12 Denní program oddílů pro zvláštní úkoly.²⁴⁸

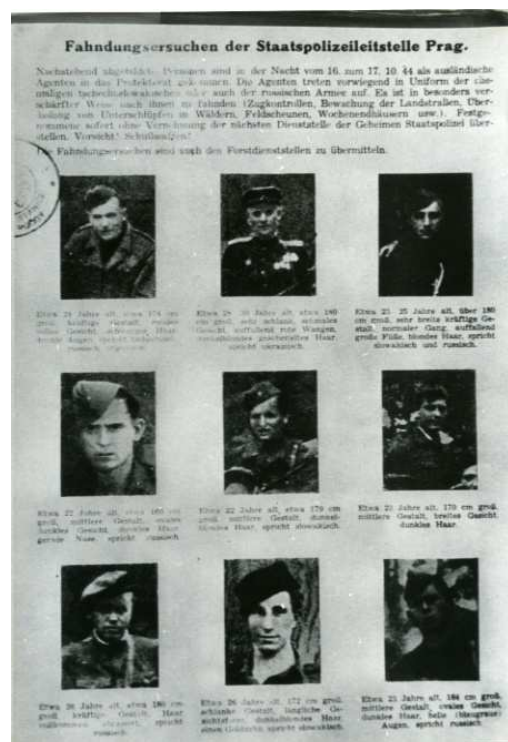
Denní program oddílů pro zvláštní úkoly (ZÚ)	
06:00 – 07:00	Budíček, úprava lůžek, osobní hygiena, snídaně.
07:10 – 07:40	Ranní rozcvička
08:00 – 12:00	Dopolední zaměstnání v maximálně 2 hod. blocích
12:00 – 14:00	Oběd a polední přestávka
14:00 – 18:00	Odpolední zaměstnání. Pokud bylo spojeno s praktickou
18:00 – 19:30	Osobní hygiena, údržba zbraní, večere.
19:30 – 21:00	Povinné opakování látky dle dispozic velitele. V neděli
22:00	Večerka

²⁴⁸ ŠOLC, J.: *Za Frontou na Východě*, s. 81 – 96.

8.6. Přílohy brigády Jan Kozina

Obrázek 23 Skupina Jana Koziny před odletem, foceno v Kijevě v roce 1944 ²⁴⁹

Obrázek 24 Stíhací leták vydaný gestapem na dopadení kozinoců. ²⁵⁰

²⁴⁹ Archiv městského muzea v Bystřici nad Pernštejnem

²⁵⁰ tamtéž.

Obrázek 25 Kozinovci, zprava: Ivan Kniš, Nikolaj Kolesnik, Nokolaj Chimič, Oldřich Šafář ²⁵¹

²⁵¹ tamtéž.

8.7. Přílohy oddílu Vpřed – Orel

Tabulka 13 - Seznam spolupracovníků oddílu Vpřed – Orel kolem Josefa Bulíčka ²⁵²

Seznam skutečské skupiny spolupracovníků oddílu	
Jméno	Místo trvalého bydliště
Josef Bulíček	Skuteč
Jaroslav Severín	Chotěboř
Josef Brandeis	Skuteč
Jan Mareš	Železná Ruda
Jaromíra Rozová	Skuteč
Jaroslav Severín	Skuteč
Josef Dubský	Mrákotín
František Právec	Zásmuky
Zdeněk Mráček	Praha (student)
Stanislav Novotný	Otradov
Josef Hladík	Perálec
Vladimír Bulíček	Praha
Radek Rosa	Skuteč (student)
Antonín Matras	Skuteč
Ludvík Celar	Skuteč

Tabulka 14 Hlinečtí spolupracovníci oddílu Vpřed ²⁵³

Seznam spolupracovníků z Hlinska
Jméno
Karel Klein
Petr Assaulenko
Oldřich Kopecký
Jaroslav Novotný
Josef Aubrecht
Svatava Hrbáčková
Josef Fiřt
Emil Rybička
Jan Heindl
František Otčenášek
František Vyhnálek

²⁵² VÚA – VHA, PJ 138b, Materiály oddílu Vpřed – Orel, seznam členů z 15. května 1945 podepsané majorem Melničukem.

²⁵³ tamtéž.

Obrázek 26 Partyzánský pomník na pozemku základní školy ve Svatce ²⁵⁴

Obrázek 27 Vladimír Fjodorovič Jacjuk ²⁵⁵

Obrázek 28 Jan Velík ²⁵⁶

²⁵⁴ Vlastní archiv autorky.

²⁵⁵ Soukromá sbírka fotografií Jana Velíka.

²⁵⁶ tamtéž.

Obrázek 29 Rudá armáda ve Svratce, květen 1945²⁵⁷

Obrázek 30 MUDr. Benda sedí u zraněného pacienta v lazaretu.²⁵⁸

Obrázek 31 Centrum Svratky po náletu 9. května 1945²⁵⁹

²⁵⁷ Městský archiv Svratka.

²⁵⁸ tamtéž.

²⁵⁹ tamtéž.

Obrázek 32 Centrum Svatky po náletu 9. května 1945²⁶⁰

Obrázek 33 Ústup Němců přes Svatku 9. května 1945²⁶¹

Obrázek 34 Maďarská armáda prochází Svatkou.²⁶²

²⁶⁰ Městský archiv Svatka.

²⁶¹ tamtéž.

Obrázek 35 Partyzánský oddíl Vpřed – květen 1945²⁶³

Obrázek 36 Major Mělničuk se svou dcerou při návštěvě Svratky 1965²⁶⁴

²⁶² Městský archiv Svratka.

²⁶³ tamtéž.

²⁶⁴ Soukromá sbírka fotografií Jana Velíka.